

YEREMIYO

PAYG'AMBARNING

KITOB

Kirish

Yeremiyo payg'ambar notinch davrda yashagan edi. Vujudga kelgan yangi kuchli shohliklar atrofidagi davlatlarni zabt etardi. Kichkinagina Yahudo shohligi jang qilayotgan ikkita kuchli shohlik — Bobil va Misr orasida qolib ketgan edi. Oradan ko'p vaqt o'tmay, Bobil shohligi Yahudoni zabt etdi. Yahudo xalqi ozodlikni qo'ldan boy berib, Bobil shohligining mustamlakasiga aylandi. Yeremiyo payg'ambar bu voqealarning guvohi edi. Zafaniyo, Xabaqquq, Doniyor va Hizqiyol payg'ambarlar Yeremiyoning zamondoshlari edi.

Yeremiyo yigirma yoshga to'lar-to'lmas, Yahudo xalqiga Xudoning so'zini yetkaza boshladi. Uning faoliyati miloddan oldingi 586 yilgacha, ya'ni Bobil Yahudo yurtini zabt etgunga qadar davom etdi. So'ng esa Misrga qochib ketayotgan odamlar Yeremiyoni majburan o'zlari bilan olib ketishdi. Yeremiyo Misrda ham o'z xalqiga Xudoning so'zini yetkazishda davom etdi.

Yeremiyoning ko'p bashoratlarida, ularning yozilgan sanasi ko'rsatilgan. Ammo bu bashoratlar xronologik tarzda emas, mavzular bo'yicha joylashtirilgan.

Ko'pincha Yeremiyo Xudoning so'zini odamlarga aniq va to'g'ri yetkazib berish uchun o'z bashoratlarini nafaqat og'zaki, balki harakatlar orqali ham tasvirlab beradi.

Yeremiyo payg'ambar o'jar va gunohga botgan Yahudo xalqini doimiy tarzda ogohlantirib turadi, Xudo ularni jazolamoqchi ekanini aytadi. Payg'ambar xalqni Bobilliklarga taslim bo'lishga chaqiradi. Shu sababdan Yeremiyoning dushmanlari uni xoinga chiqaradi. Ular Yeremiyoni zindonga tashlashadi, hatto uning joniga suiqasd uyushtirmoqchi bo'lishadi. Shunda Yeremiyo payg'ambar Xudoga yolvorib, ichidagi hamma dardini to'kib soladi. Kitobning bu parchalari odamlar orasida "Munojot" deb nom olgan. Yeremiyo o'z xalqiga achinib, ko'p kuyinadi. Xalqning itoatsizligi va ayanchli qismatidan u ko'p qayg'uradi. Shu sababdan uni "yig'layotgan payg'ambar" deb ham atashadi.

Yeremiyo payg'ambar Yahudo xalqiga: "Sizlar Egamiz bilan tuzilgan ahdni buzdingiz, yolg'iz Unga xizmat qilmay, butparastlikka berilib ketdingiz", deb ularga ko'p tanbeh beradi. Shu qilmishlari uchun Yahudo xalqi Xudoning qahriga uchrab, Bobilliklarga taslim bo'lishini, so'ng esa Bobilga surgun qilinishini bashorat qiladi. Ammo bir kunmas-bir kun Xudo siylagan xalqini o'z yurtiga qaytarib olib kelishini va ular bilan yangi ahd tuzishini aytadi (31:31-34, 32:36-40 ga qarang).

1-BOB

¹ Ushbu kitobda Xilqiy o'g'li Yeremiyoning so'zlari bayon etilgan. Yeremiyo Benyamin hududidagi Onoto't shahrida* yashagan ruhoniylardan biri edi. ² Omon o'g'li Yo'shiyo Yahudoda* hukmronlik qilgan davrning o'n uchinchi yilida*, Egamizning so'zi ilk bor Yeremiyoga ayon bo'lgan edi. ³ Shundan so'ng Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li

Yohaiyiqim davridan* tortib, to Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yiligacha*, Egamiz Yeremiyoga O'z so'zini bir necha marta ayon qilgan edi. Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yili beshinchi oyida* Quddus aholisi Bobilga surgun qilindi.

Egamiz Yeremiyoni tanlaydi

⁴ Egamiz menga O'z so'zini ayon qildi:

⁵ “Onang qornida senga shakl bermasimdan oldin seni bilgan edim, Tug'ilmasingdan oldin seni O'zim uchun ajratib olgan edim. Xalqlarga seni payg'ambar etib tayinlagan edim.”

⁶ Men Unga shunday javob qaytardim:

— Yo Egam Rabbiy! Men tuzukroq ham gapira olmayman. Hali juda yoshman.

⁷ Egamiz esa menga shunday dedi:

— O'zingni, yoshman, deb aytma! Men seni kimning oldiga yuborsam, o'shalarining oldiga borasan. Senga amr qilgan hamma gaplarimni ularga aytasan. ⁸ Sen ulardan qo'rqma. Men sen bilan birga bo'laman, seni xalos qilaman. Buni Men, Egang, aytdim.

⁹ So'ng Egamiz qo'lini uzatib, labimga tekkizdi—yu, dedi:

— Mana, so'zlarimni og'zingga solib qo'ydim. ¹⁰ Bugundan boshlab xalqlar va shohliklarni qo'porib, yo'q qilishing uchun, vayron qilib, ag'darishing uchun, bunyod etib, mustahkamlashing uchun senga izn berdim.

Ikkita vahiy

¹¹ Egamiz menga O'z so'zini ayon qilib, shunday dedi:

— Ey Yeremiyo, nimani ko'ryapsan?

— Bodom shoxini, — deb javob berdim men.

¹² — To'g'ri ko'rding, — dedi Egamiz. — Bodom shoxi Mening hushyor turishimni bildiradi*. Aytgan so'zlarimni* Men tez orada bajo keltiraman.

¹³ Egamiz menga O'z so'zini yana ayon qilib dedi:

— Nimani ko'ryapsan?

— Shimol tomonda qaynab turgan bir qozonni. Qozon biz tomonga ag'darilay-ag'darilay deb turibdi, — dedim.

¹⁴ Egamiz menga shunday dedi:

— Bu yurtning butun aholisi ustiga shimol tomondan falokat yog'iladi.

¹⁵ Egamiz shunday demoqda: “Men shimoldagi shohliklarning barcha xalqlarini* chaqirib olyapman. Ularning shohlari kelib, o'z taxtlarini Quddus darvozalarining yoniga o'rnata dilar. Quddus devorlarini qurshab oladilar, Yahudo shaharlarining hammasiga hujum qiladilar. ¹⁶ Shu yo'sin Men xalqimga qarshi hukmimni e'lon qilaman, chunki O'z xalqim Meni tark etib, qabihlik qildi. Ular begona xudolarga qurbonliklar keltirib, o'z qo'llarining ijodiga sajda qildilar. ¹⁷ Sen endi bo'la qol, belingni bog'la. Buyurganlarimning hammasini ularga borib ayt. Ulardan qo'rqma. Aks holda, ularning oldida seni vahimaga solaman. ¹⁸ Bugun Men seni bir qal'aday, temir ustunday va bronza devorday mustahkam qildim. Sen butun yurtga — Yahudo shohlariga, shahzodalariga, ruhoniylariga, yurt aholisiga qarshi chiqasan. ¹⁹ Ular senga hujum qilishadi, lekin seni yenga olishmaydi. Men sen bilan birga bo'laman, seni xalos qilaman.” Egamizning

kalomi shudir.

2-BOB

Xudo Isroil xalqiga g'amxo'rlik qiladi

¹ Egamiz menga O'z so'zini ayon qildi: ² "Quddusga borib, jar sol: «Egamiz shunday deb aytmoqda:

Yoshligingdagi vafodorliging yodimda,
Kelinchakligingdagi sevging esimda.
Sen sahroda Menga ergashgan eding,
Ekin ekilmagan yerda orqamdan yurar eding.
³ Ey Isroil, sen Menga bag'ishlangan eding,
O'rimimning ilk hosiliga o'xshagan eding.
O'sha hosilni yegan har kim aybdor hisoblanardi,
Bundaylarning boshiga kulfat kelar edi,
— deb aytmoqda Egamiz.»"

Isroil ajdodlarining gunohi

⁴ Ey Yoqub nasli, jamiki Isroil* urug'lari, Egamizning so'zlarini eshitinglar. ⁵ Egamiz shunday demoqda:

"Ota-bobolaringiz Mendan nima ayb topdilar?
Nima uchun Mendan uzoqlashdilar?
Ular betayin butlarga sig'indilar,
O'zlari ham betayin bo'lib qoldilar.
⁶ Ular Menga intilmaydilar.
Men esa ularni Misrdan olib chiqqan edim,
Cho'ldan, chuqurliklarga to'la sahrodan olib o'tgandim,
Zulmat qamragan qaqroq yerda olib yurgan edim.
Odam yashamagan, oyoq yetmagan joydan olib o'tgan edim.
⁷ Men sizlarni hosildor yurtga olib kelgandim,
Mevalaridan, mo'l hosilidan yenglar, degan edim.
Ammo sizlar kelib, yurtimni harom qildingizlar,
Mulkim bo'lgan yerimni jirkanch bir joyga aylantirdingizlar.
⁸ Ruhoniylar Menga intilmadilar,
Qonun himoyachilari Meni bilmadilar,
Hukmdorlar Menga qarshi bosh ko'tardilar,
Payg'ambarlar Baal* nomidan bashorat qildilar,
Hech narsaga yaramaydigan butlarga ko'ngil bog'ladilar."

Egamiz O'z xalqini ayblaydi

⁹ Egamiz shunday demoqda:

"Men sizlarni yana bir bor ayblayman,
Nabiralaringizni ham ayblayman.

¹⁰ G'arbdagi Kipr* qirg'oqlariga borib ko'ringlar,
Sharqdagi Kedarga* odam jo'natib, bilib kelinglar.

Bunday voqea hech yuz berganmikan?!

¹¹ Biron xalq o'z xudolaridan voz kechganmikan?!

Xudolari haqiqiy bo'lmasa—da, ulardan yuz o'girganmikan?!

Mening xalqim esa o'z ulug'vor Xudosidan voz kechdi,

Qadrsiz butlarga Meni almashtirdi.

¹² Ey osmon, bundan hayratlangin,

Vahima ichra titragin,

— deb aytmoqda Egamiz. —

¹³ Mening xalqim ikki gunoh qildi:

Ular Meni — hayotbaxsh suv bulog'ini tark etdilar.

O'zlari uchun sardobalar qazidilar,

Suvni ushlab turolmaydigan yoriq sardobalar qurdilar.

Xiyonatning oqibati

¹⁴ Isroil qulmidi?! Yoki qullikda tug'ilganmidi?!

Nechun unda u g'animlariga o'lja bo'ldi?

¹⁵ G'animlari unga sherday o'kirdi,

Ovozi boricha unga bo'kirdi.

O'shalar dastidan Isroil yurti xarob bo'ldi,

Shaharlari vayron bo'lib, huvullab qoldi.

¹⁶ Ey Isroil, Nuf va Taxpanxasdagi* xalqlar

Sochingni qirib tashladilar*.

¹⁷ Senga yo'l ko'rsatgan Egang Xudoni tark etding,

Shu qilmishing bilan o'z boshingni o'zing yeding.

¹⁸ Endi nega Misrga borasan?

Nil* suvidan ichish uchunmi?!

Nechun Ossuriyaga* yo'l olasan?

Furot suvidan ichish uchunmi?!*

¹⁹ Qabihliging o'zingning boshingga yetadi,

Xiyonating seni mahkum qiladi.

Egang Xudoni tark etganing

Naqadar yomon va alamli ekanini

Ko'rib, bilib qo'ygin.

Sen Mendan qo'rqmas ekansan", demoqda

Sarvari Olam — Rabbiy.

Isroil xalqi Xudoga sajda qilishdan bosh tortadi

²⁰ Egamiz shunday demoqda:

"Ey Isroil, sen ancha oldin

Bo'yinturug'ingni sindirgan eding,

Ko'p vaqt oldin kishanlaringni uzgan eding.

«Senga xizmat qilmayman!» deb aytgan eding.

Har bir baland tepalikda butlarga sajda qilding,

Har bir yashil daraxt ostida fohishaday yotding*.

²¹ Men seni a'lo tokday ekkan edim,

Sen eng sara urug'dan paydo bo'lgan eding.

Nechun endi aynib qolding?

Nega yovvoyi tokka aylanib qolding?

²² Sen o'zingni ishqor bilan ishqalasang ham,

Ko'p sovun ishlatib, o'zingni yuvsang ham,

Aybdorlik dog'laring ketmaydi,

Bular doim ko'z o'ngimda turadi,

— deb aytmoqda Egamiz Rabbiy. —

²³ Shunday ekan, qanday qilib:

«Bulg'anmadim», deb aytasan?!

Nega «Baalga sig'inmadim», deysan?!

Vodiyda qilgan ishlaringga* qara,

Qilgan qilmishlaring haqida o'ylab ko'r,

Sen hirs qo'zigan urg'ochi tuyaga o'xshaysan,

O'zingni u yoqdan—bu yoqqa urasan.

²⁴ Sahroda ulg'aygan bir qulonga o'xshaysan,

Shahvating qo'ziganda, havoni iskaysan.

Sening hirsingni kim qondira oladi?!

Hech bir erkak senga erishish uchun o'zini urintirishi shart emas,

Juftlashish davrida seni osonlikcha topib olishadi.

²⁵ Ey Isroil, boshqa xudolarning ketidan yuguravermagin,

Chorig'ing yirtilguncha, tomog'ing quriguncha

Ular ketidan yuravermagin.

Lekin sen shunday deding:

«Gapirganing befoyda,

Axir, men o'sha xudolarni sevib qoldim,

Ularning ketidan bormasam bo'lmaydi.»

Isroil xalqi jazolanadi

²⁶ Qo'lga tushgan o'g'ri sharmanda bo'lganday,

Isroil xalqi ham sharmanda bo'ladi.

Ularning o'zlari, shohlari, a'yonlari uyatga qoladi,

Ruhoniylaru payg'ambarlari sharmanda bo'ladi.

²⁷ Ular yog'ochga: «Mening otam sensan» deyishadi,

Toshga*: «Tuqqan onam sensan», deb aytishadi.

Ammo Menga yuz burmay, orqa o'girishadi,

Boshlariga kulfat kelganda esa,

«Bizga najot ber!» deya Menga yolvorishadi.

²⁸ Xo'sh, o'zlaringiz uchun yasagan xudolaringiz qani?

Kulfat chog'ida sizlarni qutqara olsa, kelsin.

Shaharlaringiz qancha ko'p bo'lsa,

Xudolaringiz ham shunchadir, ey Yahudo xalqi.

²⁹ Nechun Men bilan da'volashasiz?!

Hammangiz Menga qarshi bosh ko'tardingiz!

— deb aytmoqda Egamiz. —

³⁰ Ey xalqim, seni jazolaganim zoye ketibdi.

Sen baribir gapimga kirmading.
Sening qiliching yirtqich arslonday
Payg'ambarlaringni qirib tashladi.

³¹ Ey bu nasl, Mening gaplarimga quloq sol!
Nahotki Men Isroil uchun sahroday bo'lgan bo'lsam?!
Nahotki zulmat qoplagan qorong'i yerday bo'lgan bo'lsam?!
Nechun xalqim: «Endi ozodmiz, oldingga qaytib bormaymiz», deb aytadi?

³² Qiz bola taqinchoqlarini unutadimi?!
Kelinchak o'z libosini esdan chiqaradimi?!

Yo'q! Ammo xalqim Meni unutdi,
Oradan son-sanoqsiz kunlar o'tib ketdi.

³³ Oshiq'larni topishga naqadar ustasan!
Eng buzuq ayol ham sendan o'rgansa bo'ladi.

³⁴ Sen kiyimlaringni dog' qilding,
Aybsiz qashshoqlarning qoniga ularni belading,
Ular uyingga o'g'ri bo'lib tushmagan edi.

Shunga qaramay sen:

³⁵ «Aybsizman», deb aytasan.
«Egamiz g'azabidan tushgani aniq», deysan.
«Gunoh qilmadim» deganing uchun
Men seni jazolayman.

³⁶ Nega sen yengiltaklik qilasan?
Nega ittifoqchilaringni o'zgartirasan?
Sen Ossuriyadan yordam olmaganingday,
Misrdan ham hech qanday yordam olmaysan.

³⁷ Sen Misrdan chiqib kelasan,
Uyalganingdan yuzingni qo'ling bilan to'sasan.
Zero, sen umid bog'lagan xalqni Egang rad etdi.
Sen ulardan hech qanday naf ko'rmaysan.”

3-BOB

Bevafo Isroil

¹ Egamiz shunday demoqda: “Bir odam xotini bilan ajrashdi, deylik. Agar xotini borib, boshqasiga turmushga chiqsa, oldingi eri uni qayta nikohiga olishi mumkinmi?! Bunday bema'nigarchilik yurtni harom qilib yubormaydimi?!* Ey Isroil, sen ko'p o'ynashlar orttirib fohishalik qilding. Endi qaysi yuz bilan oldimga qaytib kelmoqchisan?!

² Atrofingdagi yalang qirlarga nazar solib, qara!
Sen fohishalik qilmagan biror joy qoldimi?!*
Sen yo'l bo'ylarida o'tirib, o'ynashlaringni kutding.
Cho'lda bosqinchilik qilishga shay turgan qaroqchiday bo'lding.
Menga qilgan bevafoqliging va fosiqliging bilan,

Butun yurtni harom qilding.

³ Shu sababdan yomg'ir yog'madi,
Bahorda yog'ingarchilik bo'lmadi.
Sen fohishaday bezbetsan,
Uyat degan narsani bilmaysan.

⁴ Endi esa Menga: «Otajonimsan», deyapsan,
«Yoshligimdan buyon do'stimsan», deb aytyapsan!

⁵ «Hadeb mendan jahling chiqaveradimi?» deysan,
«Bir umr menga g'azabingni sochasanmi?» deb aytasan,
O'zing esa imkoning boricha yovuzlik qilaverasan.”

Isroil va Yahudo xalqlari tavnaga chaqiriladi

⁶ Shoh Yo'shiyo davrida* Egamiz menga shunday dedi: “Bevafo Isroilning* qilmishlarini ko'rdingmi? Har bir baland tepalikda va har bir yashil daraxt ostida u fohishalik qildi*. ⁷⁻⁸ Barcha qilmishlaridan keyin ham, oldimga qaytib keladi, deb o'ylagan edim. Lekin u qaytib kelmadi. Shuning uchun Men sadoqatsiz Isroilga taloq xatini berib, jo'natib yubordim*. Uning singlisi Yahudo esa buni ko'rgan edi. Shunga qaramay bu munofiq zarracha ham qo'rqmadi, u Menga vafo qilmay, fahshga berildi.

⁹ Isroil tosh va yog'ochdan yasalgan xudolarga sig'inib, zino qilgan edi. Yengiltaklik bilan fohishalik qilib, yurtni harom etgan edi. ¹⁰ Bularga qaramay, uning munofiq singlisi Yahudo Menga sof ko'ngil bilan qaytmadi. U ko'zbo'yamachilik qildi”, — deb aytmoqda Egamiz.

¹¹ Keyin Egamiz menga shunday dedi: “Bevafo Isroil, munofiq Yahudoga qaraganda, o'zini solih qilib ko'rsatdi. ¹² Qani, shimolga bor, u yerda ushbu so'zlarni jar solib ayt: «Egamiz shunday demoqda: ey bevafo Isroil, Menga yuz bur! Endi Men senga g'azabimni sochmayman, Men rahmdilman, — deb aytmoqda Egamiz. — Sendan to abad g'azablanmayman. ¹³ Faqatgina gunohingni tan olgin: sen Egang Xudoga qarshi bosh ko'tarding, har bir yashil daraxt ostida begona xudolarga sajda etib, zino qilding, Mening gapimga kirmading, — deb aytmoqda Egamiz.»”

¹⁴ Egamiz shunday demoqda: “Ey sadoqatsiz farzandlar, oldimga qaytinglar! Zero, Men xo'jayiningizman. Har bir shahardan bittangizni, har bir xonadondan ikkitangizni olib, Quddusga* olib kelaman. ¹⁵ Men sizlarga ko'nglimdagi cho'ponlarni beraman. Ular sizlarni donolik va bilim bilan boshqarishadi. ¹⁶ Sizlar yurtda ko'payib, uvali–juvali bo'lasizlar. Shunda xalq Mening Ahd sandig'im* haqida gapirmaydigan bo'ladi. Ular Sandiq haqida o'ylashmaydi, uni esga ham olishmaydi, zarurati bo'lmagani uchun yangisini yasashmaydi*. ¹⁷ Zero, o'sha vaqtda Quddus «Egamizning Taxti» deb ataladi. Hamma xalqlar Menga sajda qilish uchun Quddusda, Mening huzurimda to'planadilar. Shundan keyin ular hech qachon yovuz yuraklarining o'jarliklariga itoat qilmaydilar.

¹⁸ O'sha kunlarda Yahudo va Isroil xalqlari birlashadi. Ular shimoldagi yurtdan Men otabobolaringizga mulk qilib bergan yurtga birga qaytib kelishadi.

¹⁹ Men, Egangiz, ichimda shunday degan edim:
«Seni jon–jon deya O'zimga farzand qilib olgan bo'lar edim,
Senga ajoyib yurtni sovg'a qilgan bo'lar edim,
Xalqlarning eng go'zal mulkini senga bergan bo'lar edim.»
Meni «Otajonim deysan», deya niyat qilgan edim,

Mendan hech qachon yuz o'girmaysan, deb o'ylagan edim.

²⁰ Ammo, ey Isroil, Menga bevafoqlik qilding!

Sen eriga xiyonat qilgan ayolday bo'lding,
— deb aytmoqda Egamiz. —

²¹ Yap–yalang qirlar uzra fig'on eshitilmoqda,

Isroil xalqi dodu faryod solmoqda.

Zotan, ular haq yo'ldan ozgan edilar,

O'zlarining Egasi Xudoni unutib yuborgan edilar.

²² Ey sadoqatsiz farzandlarim, orqaga qaytinglar!

Bevafo qalbingizga Men shifo beraman.

Sizlar Menga shunday deysizlar:

«Mana, oldingga qaytyapmiz,

Axir, Egamiz Xudo Sensan.

²³ Biz qirlarda butlarga sajda qilar edik,

Qattiq shovqin–suron ko'tarar edik.

Ammo hammasi behuda ekan.

Yagona najotkorimiz Sensan, ey Egamiz Xudo.

²⁴ Bu yaramas butlar bolaligimizdan buyon,

Otalarimizning mehnatini yo'qqa chiqardi,

Ularni mol–qo'ylaridan ayirdi,

O'g'il–qizlaridan judo qildi.

²⁵ Keling, sharmandalikni o'zimizga to'shak qilaylik,

Uyatni yopinchiq qilib, ustimizga yopaylik!

Axir, ota–bobolarimiz bilan biz

Egamiz Xudoga qarshi gunoh qildik.

Yoshligimizdan to bugungacha

Egamiz Xudoning gapiga kirmadik.»”

4–BOB

Tavbaga da'vat

¹ Egamiz shunday demoqda:

“Ey Isroil, qani endi qaytsang,

Qani endi, Menga qaytib kelsang!

Huzurimdan jirkanch butlaringni uloqtirib tashlasang,

Qani endi, Mening yo'limdan ozmay yursang.

² Qani endi, haqiqat, adolat va to'g'rilik ila

«Egamiz shohid!» deya qasam ichsang.

Shunda xalqlar Men orqali baraka topadi,

Ular Men bilan faxrlanadi.”

³ Egamiz Yahudo xalqiga va Quddus aholisiga shunday deb aytmoqda:

“Yeringizni shudgor qiling,
 Tikanlar orasiga urug' sepmang.
⁴ Ey Yahudo xalqi va Quddus aholisi,
 O'zingizni Men, Egangizga bag'ishlang,
 Yuragingizni sunnat qiling*.
 Aks holda, yovuz qilmishingiz uchun
 Alangali g'azabimni ustingizga yog'diraman.
 Bu g'azabimni hech kim so'ndira olmaydi.

Yahudo xalqi boshiga keladigan falokatlar

⁵ Yahudoda e'lon qiling, Quddusda jar soling:
 «Butun yurt bo'ylab burg'u chalinsin.»
 Baland ovozda hayqiring: «Qani, to'planinglar!
 Mustahkam shaharlarga qochib boraylik!»
⁶ Quddusga* qochib borish uchun ishora bering,
 Imillamay, tezroq qoching!
 Men shimoldan* kulfat keltirmoqdaman,
 Dahshatli halokat olib kelmoqdaman.
⁷ Ana, xalqlarni halok etuvchi yo'lga tushdi,
 U sher kabi chakalakzordan chiqdi.
 Yurtingizni xarob qilgani uyasini tashlab keldi.
 Evoh, endi shaharlaringiz vayron bo'ladi,
 Hammasi huvullab qoladi.
⁸ Marsiya aytib, faryod qilinglar,
 Qanorga o'ranib olinglar*.
 Axir, Egangizning alangali g'azabi
 Sizni chetlab o'tmadi.”

⁹ Egamiz shunday demoqda: “O'sha kuni shoh bilan a'yonlarning yuragi orqaga tortib ketadi. Ruhoniylar bilan payg'ambarlar dahshatga tushadi.” ¹⁰ Shunda men dedim: “Yo Egam Rabbiiy, Sen Quddus aholisini yomon laqillatding! Qilich ularning bo'g'zida turgan bir paytda, Sen ularga tinchlik va'da qilding.”

¹¹ O'sha payt kelganda Egamiz Quddus aholisiga shunday deb aytadi: “Sahrodagi yalang qirlardan chiqqan garmsel* xalqim tomon esmoqda. U donni xashakdan tozalaydigan mayin shabada emas, ¹² balki Men yuborgan kuchli bir garmsemdir. Men sizlarga qarshi O'z hukmimni e'lon qilmoqdaman.”

Yahudo dushmanlar qurshovida

¹³ Qarang! Dushman bulutday ko'tarilmoqda.
 Ularning jang aravalari quyun kabidir,
 Otlari burgutdan ham chaqqondir.
 Evoh, sho'rimiz qursin! Xonavayron bo'ldik!
¹⁴ Ey Quddus, najot topishing uchun yuragingni pokla.
 Qachongacha yuragingda yovuz niyat saqlaysan?!
¹⁵ Ana, Dan shahridan xabarchining ovozi eshitilmoqda,
 Efrayim qirlaridan* bir shum xabar kelmoqda.

16 Egamiz shunday deydi:
 “Xalqlarga buni aytinglar,
 Quddusda shunday e’lon qilinglar:
 «Olis yurtdan bosqinchilar kelmoqda,
 Ular Yahudo shaharlariga qarshi hayqirmoqda.
 17 Bosqinchilar dala qo’riqchilariga o’xshab,
 Quddusni qurshab olishadi.»
 Zotan, Quddus ahli Menga qarshi bosh ko’tardi,
 — deb aytmoqda Egamiz. —
 18 Tutgan yo’lingiz, qilgan qilmishingiz dastidan
 Bu kulfat boshingizga keldi—ku!
 Jazoingiz shudir.
 Oh, naqadar achchiq bo’lmasa bu kulfat!
 Naqadar yurakni ezadi—ya!”

Yeremiyo o’z xalqi uchun qayg’uradi

19 Voy jonim, adoyi tamom bo’ldim!
 Voy yuragim! Qinidan chiqquday bo’lyapti!
 Sukut saqlab tura olmayman,
 Eshityapman burg’u sadolarini,
 Eshityapman urushga da’vatlarni.
 20 Kulfat ketidan kulfat keldi,
 Butun yurt xonavayron bo’ldi.
 Bir zumda chodirlarim buzilib ketdi,
 Maskanim pardalari yo’q bo’ldi.
 21 Qachongacha yov bayrog’i ko’zim oldida hilpirab turaveradi?!
 Qachongacha burg’u ovozi qulog’imga chalinaveradi?!

22 Egamiz shunday javob berdi:
 “Axir, Mening xalqim befarosat,
 Ular Meni tanishmaydi.
 Ular nodon, aqlsiz farzandlardir.
 Yomonlik qilishga usta,
 Yaxshilik qilish esa qo’llaridan kelmaydi.”

Kelayotgan kulfat haqidagi vahiy

23 Men yerga qaradim, yer ayqash—uyqash edi,
 Ko’zimni osmonga tikdim, osmonda nur ko’rinmasdi.
 24 Tog’larga qaradim, tog’lar silkinayotgan edi,
 Hamma qirlar larzaga kelgan edi.
 25 Qaradim, ammo inson zoti ko’rinmadi,
 Hatto ko’kdagi qushlar ham uchib ketgan edi.
 26 Qaradim, hosildor yerlar cho’lga aylangan edi,
 Hamma shaharlar vayron bo’lgan edi.
 Bunga sabab Egamizning qattiq qahri edi.

²⁷ Zero, Egamiz shunday degan edi:

“Butun yurt vayron bo’ladi,
Lekin yurtni butunlay yo’q qilib yubormayman.

²⁸ Butun dunyo aza tutadi,
Osmon ham qop–qora bo’lib ketadi.
Buni Men aytdim, shaxtimdan qaytmayman.
Qaror qildim, qarorimni o’zgartirmayman.”

²⁹ Otliq va kamonkashlar hayqirig’idan
Har bir shahar aholisi qochib qoladi.
Ular chakalakzorlar oralab yugurishadi,
Qoyalarga chiqib, oralariga yashirinib olishadi.
Hamma shaharlar huvullab qoladi,
U yerlarda yashaydigan odam bo’lmaydi.

³⁰ Sen esa, ey xarobazorga aylangan shahar,
Nega ustingga qirmizi libos kiyib olding,
Oltin taqinchoqlar bilan bezanding?
Nega ko’zlaringni bo’yab olding?
Bekorga bezanib olibsan!
O’ynashlaring* sendan nafratlanadi,
Joningga qasd qilmoqchi ular.

³¹ Ana, kimdir to’lg’oq tutgan ayolday baqirmoqda,
Kimdir ilk bor tug’ayotgan ayolday ingramoqda.
Qiz* Quddus entikib qichqirmoqda,
Qo’llarini cho’zib shunday demoqda:
“Sho’rim qursin! Qotillarim oldida madorim qolmadi.”

5–BOB

Quddus aholisining gunohlari

¹ Egamiz shunday deydi:

“Quddusning har bir ko’chasiga kirib chiqinglar,
Atrofingizga qarab, bilib olinglar,
Shahar maydonlarida qidirib ko’ringlar,
Biron adolatli, rostgo’y odam bormikan.
Agar shunday odamni topib kelsangiz,
Men Quddus aholisining gunohidan o’taman.

² Ular «Egamiz shohid!» deya qasam ichadilar,
Ammo ichgan qasamlari yolg’on.”

³ Ey Egam, Sen haqiqatni izlaysan.

Sen bu xalqni urgan eding,
Ammo ular og’riq sezmadilar.
Ularni deyarli yo’q qilib yuborganingda ham,
Gapingga kirmadilar.

Betlarini toshdan ham qattiq qildilar,
Tavba qilishni xohlamadilar.

⁴ Shunda men ichimda dedim:

“Eha, bular kambag‘al–ku!
Shuning uchun ularning farosati yo‘q,
Ular Egamizning yo‘lini bilmaydi,
Xudosining qonunini tanimaydi.

⁵ Qani, boylarning* oldiga boray–chi,
Ular bilan gaplashib ko‘ray–chi,
Egamizning yo‘lini ular albatta biladi,
Ular Xudosining qonunini tanishadi.”
Ammo ularning hammasi bo‘yinturug‘ini sindirgan ekan,
Egamizga itoat etishdan bosh tortgan ekan.

⁶ Shuning uchun o‘rmondan chiqqan sher ularni o‘ldiradi,
Cho‘ldan kelgan bo‘ri ularni g‘ajib tashlaydi.
Qoplon ularning shaharlari oldida pisib turadi,
Shahardan chiqqan har bir odamni tilka–pora qiladi.
Axir, ular ko‘p gunoh qildilar,
Xudoga ko‘p xiyonat etdilar.

⁷ Egamiz shunday deydi:

“Ey Quddus, Seni qanday qilib kechiraman?!
Farzandlaring Meni tark etdilar–ku!
Ular Xudo bo‘lmagan butlarning nomini o‘rtaga qo‘yib ont ichdilar.
Men ularning ehtiyojlarini qondirar edim,
Ular esa zino qilaverar edilar,
Fohishalarning uyiga to‘dalashib borar edilar.

⁸ Ular hirs qo‘zg‘agan ayg‘ir otlar kabi edilar,
Har biri qo‘shnisining xotiniga kishnar edi.

⁹ Men ularni buning uchun jazolamaymi?!
Shunday bir xalqdan o‘ch olmaymi?!
— deb aytmoqda Egamiz. —

¹⁰ Qani, ularning uzumzorlariga kiringlar,
Toklarini kesib tashlanglar.
Ammo butunlay yo‘q qilmanglar.
Novdalarini sindiringlar,
Endi ular Meniki emas.

¹¹ Axir, Isroil va Yahudo xalqlari
Menga butunlay xiyonat qilishdi.”
Egamizning kalomi shudir.

Egamiz Isroilni tark etadi

¹² Isroil xalqi Egamiz haqida yolg‘on gapirdi, ular shunday dedi:

“Egamiz baribir hech narsa qilmaydi.
 Hech qanday ko‘rgilik boshimizga tushmaydi!
 Qahatchilik, urush bo‘lmaydi!
¹³ Payg‘ambarlarining bema‘ni so‘zlari shamolga o‘xshaydi,
 Xudoning so‘zi ularga ayon bo‘lmagan.
 Bu kulfatlar o‘zlarining boshiga tushsin!”

¹⁴ Shuning uchun Parvardigori Olam — Egamiz shunday demoqda:

“Ey Yeremiyo, xalqim aytgan bu gaplari uchun
 Men O‘z so‘zlarimni sening og‘zingda olovday qilaman.
 Bu xalq esa o‘tin kabi bo‘ladi,
 Olov ularni yondirib tashlaydi.”

¹⁵ Egamiz shunday demoqda:

“Ey Isroil xalqi,
 Men olisdagi bir xalqni qo‘zg‘ataman.
 Ularni sizga qarshi yuboraman.
 Ular kuchli, qadimgi bir xalqdir.
 Bu xalqning tilini sizlar bilmaysizlar,
 Ularning gaplarini tushunmaysizlar.”

¹⁶ Ularning hammasi mohir jangchilardir,
 O‘qlari o‘lim elchilaridir.

¹⁷ Ular hosilingizni, noningizni yeb bitirishadi,
 O‘g‘il–qizlaringizni o‘ldirishadi.
 Mol–qo‘ylaringizni bo‘g‘izlashadi,
 Uzumzoru anjirzorlaringizni yo‘q qilishadi.
 Suyangan mustahkam shaharlaringizni
 Lashkarlari vayron qilishadi.”

¹⁸ Egamiz demoqda: “Shunday kunlarda ham Men O‘z xalqimni butunlay qirib yubormayman. ¹⁹ Xalqim sendan: «Nima uchun Egamiz Xudo bunday ishlarni qildi?» deb so‘raganda, sen, ey Yeremiyo, ularga shunday javob ber: «Sizlar Xudoni tark etib, yurtimizda begona xudolarga xizmat qildingizlar. Endi o‘zga yurtda begona odamlarga xuddi shunday xizmat qilasizlar.»

Xudo xalqni ogohlantiradi

²⁰ Borib, Yoqub nasliga shunday deb ayt, Yahudo xalqiga shunday deb e‘lon qil:

²¹ Sizlarning ko‘zingiz bor, ammo ko‘rmaysizlar,
 Qulog‘ingiz bor, ammo eshitmaysizlar.
 Ey aqlsiz, befarosat odamlar,
 Gaplarimni eshitinglar!

²² Nahotki Mendan qo‘rqmasangizlar?!
 Mening oldimda titramasangizlar?!

— deb aytnoqda Egamiz. —

Axir, Men dengizga qumni chegara qilib qo‘ydim,

O'tib bo'lmaydigan abadiy to'siq qildim.

To'lqinlar ko'pirib, ko'tarilsa ham,

To'siqdan ustun kelolmaydi.

Hayqirib o'kirsa ham,

Undan oshib o'tolmaydi.

²³ Ammo sizlar o'jar va isyonkorsizlar,

Yo'ldan ozib, Meni tark etdingizlar,

²⁴ Sizlar ichingizda hech aytmysizlar:

«Egamiz Xudodan qo'rqaylik,

U o'z vaqtida yomg'ir yog'diradi-ku!

Kuzda ham, bahorda ham yerimizni sug'oradi-ku!

Yig'im-terim mavsumini o'z vaqtida beradi-ku!» deb.

²⁵ Gunohlaringiz sizlarni bulardan mahrum etdi,

Ayblaringiz sizlarni barakadan judo etdi.

²⁶ Ha, xalqim orasida yaramas odamlar bor.

Ular qush ovlayotganday pisib yotishar,

Tuzoq qo'yib, odamlarni o'z domiga tortishar.

²⁷ Ovchi qafasni qushlarga to'ldirganday,

Ular uylarini hiylaga to'ldirdilar.

Shu tufayli kuchayib, davlat orttirdilar,

²⁸ Semirib, yaltirab ketdilar.

Qabih ishlarining chek-chegarasi yo'q.

Ular yetimni oqlashga harakat qilmaydi,

Yo'qsilning haqini himoya etmaydi.

²⁹ Men ularni bu uchun jazolamaymi?!

Shunday bir xalqdan o'ch olmaymi?!

— deb aytmoqda Egamiz. —

³⁰ Qo'rqinchli va dahshatli ishlar

Bu yurtda sodir bo'lmoqda:

³¹ Payg'ambarlar yolg'ondan bashorat qilmoqda,

Ruhoniylar o'zlaricha* xalqimni boshqarmoqda,

Xalqimga bularning hammasi xush kelmoqda.

Ammo oxirida ular nima qilar ekan-a?"

6-BOB

Quddus dushmanlar qurshovida

¹ Egamiz shunday deydi:

“Ey Benyamin nasli,

Joningizni qutqaringlar!

Quddusdan qochib chiqinglar!

Taxuva shahrida burg'u chalinglar!

Bayt-Xakerem shahrida* olov yoqib, belgi ko'rsatinglar.

Ana, shimoldan bir falokat kelyapti,
 Dahshatli bir halokat yaqinlashyapti.
² Qiz* Quddus* go'zal va latofatlidir,
 Ammo Men uni yo'q qilib tashlayman.
³ Shahar atrofiga joylashib olgan cho'ponlarday,
 Dushmanlar Quddusni qamal qiladi.
 Har biri o'z lashkari uchun joy tanlaydi.
⁴ Ular shunday deb aytishadi:
 «Quddusga qarshi jangga tayyorlaninglar!
 Bo'la qolinglar, kunduz kuni ularga hujum qilamiz!
 Sho'rimiz qursin! Kun ham botyapti,
 Oqshom soyalari bo'y cho'zib qoldi.
⁵ Endi tunda hujum qilamiz,
 Shahardagi qal'alarni vayron etamiz!»

⁶ Sarvari Olam dushman lashkariga shunday demoqda:
 "Daraxtlarini kesinglar*,
 Quddus devoriga qiyalatib tuproq uyinglar*.
 Bu shahar jazolanishi kerak,
 Shahar zo'ravonlikka to'lib-toshgan.
⁷ Buloqdan suv qaynab chiqqani singari,
 Quddusdan qabihliklar qaynab chiqyapti.
 Zo'ravonligu buzg'unchilik sadolari eshityapti.
 U yerda ko'rganim xastaligu yaralar.
⁸ Ey Quddus, esingni yig'ib olgin,
 Yo'qsa, Men sendan yuz o'giraman.
 Seni tashlandiq bir joyga aylantiraman,
 Yurtingni huvullatib qo'yaman.
⁹ Dushmanlaringga aytaman,
 Ular seni ship-shiydam qiladilar,
 Bir shingil uzumi qolmagan tokka o'xshatib qo'yadilar."
 Sarvari Olamning kalomi shudir.

Isyonkor Isroil

¹⁰ Ey Egam! Kimga gapiray, kimni ogohlantiray?!
 Kim mening gaplarimga quloq soladi?!
 Qara, ularning quloqlari yopiq*,
 Ular hech narsani eshitmaydi.
 Sening so'zingdan ular xafa bo'ladi,
 Uni eshitishni xush ko'rmaydi.
¹¹ Ammo ichim Sening g'azabingga to'lgan edi,
 Jahlimni tiyishdan charchadim.

Egamiz menga shunday dedi:
 "G'azabimni ko'chadagi bolalarga sochgin,
 To'dalashib turgan yigitlarga sochgin.

G'azabim erkagu ayollarga tushadi,
Munkillagan qariyalar ham undan qochib qutulmaydi.

¹² Uylari, dalalari va xotinlari

Boshqa birovlariga beriladi.

Men bu yurt aholisiga qarshi qo'l ko'taraman,

— deb aytmoqda Egamiz. —

¹³ Ular kichkinasidan tortib, kattasigacha,

Nafsini tiyolmay harom yo'l bilan pul topishadi.

Payg'ambardan tortib, ruhoniygacha —

Hammasi tovlamachilik qilishadi.

¹⁴ Xalqimning yaralarini yuzaki davolashadi.

Ahvol og'ir bir paytda «hammasi yaxshi», deb aytishadi.

¹⁵ Jirkanch ishlari uchun uyaladilarmi?

Yo'q, uyalmaydilar!

Qizarish degan narsani bilmaydilar,

Shuning uchun boshqalarday halok bo'ladilar.

Ha, ularni jazolab, xonavayron qilaman.”

Egamizning kalomi shudir.

Isroil Xudoning yo'lidan ozadi

¹⁶ Egamiz O'z xalqiga shunday deb aytmoqda:

“Chorrahalarda turib qarang,

Qadimgi yo'llar haqida so'rang,

Yaxshi yo'l qayerda ekanligini bilib oling.

O'sha yo'ldan yuring,

Shunda ko'nglingiz taskin topadi.

Ammo sizlar: «Yo'q, u yo'ldan yurmamiz», dedingizlar.

¹⁷ Men sizlarga qo'riqchilar* qo'ydim,

«Qo'riqchilar burg'usining jangovar sadosiga quloq solinglar»,

Deb sizlarga tayinladim.

Sizlar esa: «Ularga quloq solmaymiz!» deb aytdingizlar.

¹⁸ Shuning uchun, ey xalqlar, eshiting!

Xalqim ne holga tushishini bilib oling.

¹⁹ Ey zamin, quloq sol!

Men bu xalqning boshiga kulfat keltiraman,

Yomon niyatlarining oqibati shudir.

Zotan, ular so'zlarimga kirmadilar,

Qonunlarimni rad etdilar.

²⁰ Shava yurtidan* keltirilgan ziravorlarni nima qilaman?!

Olis yurtdan olib kelingan xushbo'y qamishni nimaga ishlataman?!

Xalqimning kuydiriladigan nazrlarini Men qabul qilmayman,

Qurbonliklaridan xushnud bo'lmayman.”

²¹ Shu sababdan Egamiz demoqda:

“Men bu xalqning oyog'iga to'g'onoq solaman,

Ular qoqilib yiqiladilar.

Otalar farzandlari bilan birga,
Qo'shnilar yor-birodarlari bilan birga halok bo'ladilar."

Shimoldan bosqinchilar keladi

²² Egamiz shunday demoqda:

"Ana, shimoldagi yurtdan* olomon kelmoqda,
Dunyoning chetidan buyuk bir xalq qo'zg'almoqda.

²³ Kamonu nayzalar bilan qurollangandir ular,
Shafqat qilmaydigan zolimdir u odamlar.

Ular otlarini yeldiradi,
To'lqinlangan dengizday guvullab keladi.
Ey qiz Quddus, ular qarshingda saf tortadilar,
Jang qilishga shay bo'lib turadilar."

²⁴ Odamlar shunday dedi:

"Ular haqidagi bu xabarni eshitdik,
Madorimiz qolmadi.

Dard tutgan ayol kabi,
Azobu iztirob chekdik.

²⁵ Dalalarga bormanglar,
Ko'chalarda yurmanglar!
Dushman qilichini tutgan.
Atrofni dahshat qamragan."

²⁶ Ey xalqim, qizalog'im!

Qanorga o'ranib, kulga belangin*.
Yolg'iz farzand uchun aza tutgandek,
Achchiq-achchiq yig'lagin.
Ana, halok etuvchi kelyapti,
U to'satdan bizga hujum qiladi.

²⁷ Egamiz shunday dedi:

"Ey Yeremiyo, xalqimni tekshirgin,
Temirni sinaganday ularni sinagin,
Tutgan yo'llarini bilib olgin.

²⁸ Ularning hammasi o'jar va beboshdir,
Birovlarga tuhmat qilib yuradilar.
Bag'irlari mis va temir kabi qattiq,
Hammasi buzg'unchilik qiladilar.

²⁹ Ana, bosqonga to'xtovsiz dam berilmoqda,
O'choqdagi olov lovullab yonmoqda.
Ammo bunday olov ham ularni tozalay olmadi,
Ular fosiqligicha qoldi.

³⁰ Ularni «sifatsiz kumush» deb ataydilar,
Axir, Men ularni rad etdim."

7–BOB

Yeremiyo Ma'badda voizlik qiladi

¹ Yeremiyoga Egamizning quyidagi so'zi ayon bo'ldi: ² “Uyimning darvozasi oldiga bor. O'sha yerda turib, baland ovozda shunday deb ayt: «Ey jamiki Yahudo xalqi! Ey Egamizga sajda qilish uchun mana bu darvozadan kirayotgan xaloyiq! Egamizning gaplarini eshitinglar. ³ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: yomon yo'lingizdan qaytinglar. Turmush tarzingizni o'zgartiringlar. Shundagina bu yurtda yashashingizga ijozat beraman. ⁴ 'Egamizning Ma'badi shu yerda! Mana, Egamizning Ma'badi, shuning uchun hech qanday xavf-xatar yo'q!' degan yolg'on so'zlarga ishonmang.

⁵ Agar haqiqatan yomon yo'lingizdan qaytsangiz, turmush tarzingizni o'zgartirsangiz, bir-biringizga nisbatan adolatli bo'lsangiz, ⁶ musofirlarga, yetim va bevalarga zulm qilmasangiz, bu yurtda aybsiz odamning qonini to'kmasangiz, boshingizga falokat keltiradigan boshqa xudolarga ergashsangiz, ⁷ bu yerda qolishingizga ijozat beraman. Men ota-bobolaringizga abadiy mulk qilib bergan bu yurtda sizlar yashayverasizlar.

⁸ Ammo sizlar yolg'on so'zlarga ishonyapsizlar. ⁹ O'g'rilik qilyapsizlar, odam o'ldiryapsizlar, zino qilyapsizlar, yolg'ondakam qasam ichyapsizlar, Baalga nazrlar atab, o'zingiz bilmagan xudolarga ergashyapsizlar. ¹⁰ Shunday ekan, nima uchun sizlar Mening nomim bilan atalgan uyimga* kelib, 'Biz xavf-xatardan xolimiz!' deb aytyapsizlar?! Bunday jirkanch ishlarni davom ettirish uchunmi?! ¹¹ Aytinglar—chi, Mening nomim bilan atalgan bu uy sizlar uchun qaroqchilar uyasi bo'lib qoldimi?! Qilgan barcha ishlaringizni Men O'z ko'zim bilan ko'rib turibman—ku! — deb aytmoqda Egamiz. — ¹² Qani, Shilo' shahriga* boringlar! Men ulug'lanishim uchun ilk bor o'sha joyni tanlagan edim. Ammo xalqim Isroilning qabihliklari tufayli o'sha joyni ne ahvolga solganimni ko'rib qo'yinglar. ¹³ Bunday yovuz ishlarni qilayotganingizda, Men sizlarga qayta-qayta gapirdim. Ammo sizlar gaplarimga quloq solmadingiz. Sizlarga xitob qildim, ammo javob bermadingiz, — deb aytmoqda Egamiz. — ¹⁴ Shunday ekan, Men Shilo'ni ne ko'yga solgan bo'lsam, O'z nomim bilan atalgan uyimni ham o'sha ahvolga solaman. Sizlar umid bog'lagan bu uyimni va ota-bobolaringizga bergan bu yurtni Shilo'ning ahvoliga tushiraman. ¹⁵ Qondoshingiz Efrayim* xalqini uloqtirganimday, sizlarni ham O'z huzurimdan uloqtirib tashlayman.»”

Xalqning itoatsizligi

¹⁶ Egamiz shunday dedi: “Ey Yeremiyo, sen bu xalq uchun ibodat qilma! Ular uchun faryod qilib, iltijo qilma! Ularni deb, Menga yolvorma! Men senga quloq solmayman.

¹⁷ Yahudo shaharlarida, Quddus ko'chalarida ular nimalar qilayotganini ko'rmayapsanmi?! ¹⁸ Bolalar o'tin yig'ishadi, otalari olov yoqishadi, xotinlar esa xamir qorib, samo qirolichasiga* atab nonlar yopishadi. G'azabimni qo'zg'atish uchun begona xudolarga sharob nazrini keltirishadi. ¹⁹ Bu qilmishlari bilan ular Menga emas, o'zlariga zarar keltirmoqda—ku! — deb aytmoqda Egamiz. — O'zlarini sharmanda qilishmoqda—ku! ²⁰ Shu sababdan, Men, Egamiz Rabbiy, aytamanki, Men qahru g'azabimni bu zamanga, insonlaru hayvonlarga, daladagi daraxtlaru ekinlarga sochaman. G'azabim so'nmas olovday yonadi.”

²¹ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: “Sizlar

qurbonliklarning go'shtini yeysizlar, kuydiriladigan qurbonliklaringizning go'shtini ham o'z'laringiz yeyaveringlar*. ²² Men ota–bobolaringizni Misrdan olib chiqqanimda ularga nafaqat qurbonliklar va kuydiriladigan qurbonliklarga oid amrlar bergan edim, ²³ balki ularga yana shunday amr bergan edim: «Menga itoat qiling! Shunda Men sizning Xudoyingiz, sizlar esa Mening xalqim bo'lasizlar. Faqat Men ko'rsatgan yo'ldan yuringlar, shunda baxtiyor bo'lasizlar.» ²⁴ Ammo ular itoat qilishni ham, quloq solishni ham xohlamadilar. Yovuz yuraklarining o'jarliklariga itoat qildilar. Oldinga yurmay, orqaga ketdilar. ²⁵ Ajdodlaringiz Misrdan chiqqan kundan boshlab shu kunga qadar, Men payg'ambar qullarimni oldingizga ketma–ket jo'natdim. ²⁶ Ammo sizlar Menga quloq ham solmadingizlar, e'tibor ham bermadingizlar. O'jarlikda ota–bobolaringizdan ham o'tib tushdingiz, qilgan ishlaringiz ularnikidan ham yovuzroq.”

²⁷ Egamiz shunday dedi: “Ey Yeremiyo, sen borib, aytganlarimning hammasini ularga yetkazasan, lekin ular senga quloq solishmaydi. Ularga xitob qilasan, ammo ular senga javob berishmaydi. ²⁸ Shuning uchun sen ularga shunday deb ayt: «Sizning xalqingiz Egasi Xudoga itoat qilmadi, Uning gapiga kirmadi. Haqiqat qolmabdi, og'zingizdan haq so'z chiqmaydigan bo'ldi. ²⁹ Ey Quddus aholisi, aza tuting! Sochingizni qirib tashlang*. Marsiyangiz yalang qirlar uzra nola qilsin. Zero, Egamizning toqati toq bo'ldi, U bu naslni rad etib, tashlab ketdi.»”

Xinum soyligida qilingan gunohlar

³⁰ Egamiz shunday demoqda: “Yahudo xalqi o'zining Egasi oldida qabihliklar qildi. Ular Mening nomim bilan atalgan uyimga makruh butlarini o'rnatdilar. Uyimni harom qildilar. ³¹ Shunisi yetmagandek, Xinum soyligidagi* Tofatda sajdagohlar* qurdilar. U yerda o'z o'g'ilu qizlarini olovda kuydirdilar. Ammo Men ularga buni amr qilmaganman, bunaqasini xayolimga ham keltirmaganman. ³² Qarab turing! — deb aytmogda Egamiz. — Shunday kunlar keladiki, odamlar bu joyni Tofat yoki Xinum soyligi deb atamaydi. Bu joy «Qirg'in vodiysi» deb nom oladi. U yerda ko'p murdalar dafn qilinadi, murdalar ko'pligidan qabrlarga joy yetmay qoladi. ³³ Bu xalqning jasadlari qushlarga va yovvoyi hayvonlarga yem bo'ladi, hech kim ularni haydamaydi. ³⁴ Yahudo shaharlarida va Quddus ko'chalarida shodu xurramlik sadolari bo'lmaydi, kelin–kuyovning ovozi eshitilmaydi. Bu yurt huvullab qoladi.”

8–BOB

¹ Egamiz shunday demoqda: “O'sha vaqtda Yahudo shohlarining suyaklari, a'yonlarning, ruhoniylarning, payg'ambarlarning va Quddus aholisining suyaklari qabrlardan olib chiqiladi. ² Ularning suyaklari quyosh, oy va yulduzlar ostida sochib tashlanadi. Zotan, bu odamlar osmon jismlarini sevar edilar, o'shalarga xizmat qilar edilar, ularga ergashib, maslahat solar edilar, o'shalarga sajda etar edilar. Ularning suyaklarini hech kim yig'ib ko'mmaydi, go'ngday yer ustida yotaveradi. ³ Bu yovuz naslning omon qolganlarini Men turli joylarga surgun qilaman. O'shanda ular yashashdan ko'ra, o'limni afzal ko'radigan bo'ladilar.” Sarvari Olamning kalomi shudir.

Gunoh va jazo

⁴ Ularga borib ayt, Egamiz shunday demoqda:

“Yiqilgan odam turmaydimi?!”

Yo'ldan adashgan ortiga qaytmaydimi?!

⁵ Nima uchun bu xalq Men ko'rsatgan yo'ldan ozdi?
Nima uchun Quddus ahli to'g'ri yo'lga qaytmayapti?
Ular yolg'onga qattiq yopishib oldilar,
Huzurimga qaytishdan bosh tortdilar.

⁶ Men ularning gaplariga yaxshilab quloq soldim,
Birontasi to'g'ri gap aytmaydi.
Hech biri qilmishidan pushaymon bo'lmaydi,
«Nimalar qilib qo'ydim?» demaydi.
Ular jangga chopgan otga o'xshaydilar
O'z yo'llaridan qaytmaydilar.

⁷ Hattoki osmondagi laylaklar
Qaytib kelish vaqtini biladi.
Kaptar, qaldirg'ochu turnalar*
Mavsumda ko'chish vaqtiga amal qiladi.
Mening xalqim esa o'z Egasining
Qonun-qoidalarini bilmaydi.

⁸ Sizlar: «Biz donomiz» deb aytasiz,
«Bizda Egamizning qonunlari bor», deb maqtanasiz.
Aslida tafsirchilar qalloblik qilib,
Qonunimni o'zgartirdilar.

⁹ Bunday donolar sharmanda bo'ladi,
Sarosimaga tushib, tuzoqqa ilinadi.
Mening so'zimni rad etganlarni
Dono deb bo'ladimi?!

¹⁰ Shuning uchun ularning xotinlarini boshqalarga beraman,
Dalalarini bosqinchilarga topshiraman.
Zotan, ularning kichigidan tortib, kattasigacha
Nafsini tiyolmay harom yo'l bilan pul topishadi.
Payg'ambaridan tortib, ruhoniysigacha —
Hammasi tovlamachilik qilishadi.

¹¹ Xalqimning yaralarini yuzaki davolashadi.
Ahvol og'ir bir paytda «hammasi yaxshi», deb aytishadi.

¹² Jirkanch ishlari uchun ular uyaladilarmi?
Yo'q, ular uyalmaydilar!
Qizarish degan narsani bilmaydilar.
Shuning uchun boshqalarday halok bo'ladilar,
Ularni jazolab, xonavayron qilaman,
— deb aytmoqda Egamiz. —

¹³ Men ularning hosilini tortib olaman.
Toklarida uzum qolmaydi,
Anjir daraxtlari meva tugmaydi,
Barglari to'kilib xazon bo'ladi.
Ularga nima bergan bo'lsam,

Hammasidan judo bo'lishadi."
Egamizning kalomi shudir.

¹⁴ Yahudo odamlari bir-biriga aytishadi:
"Bu yerda nima qilib o'tiribmiz, axir?
Qani bo'linglar, yig'ilishib,
Mustahkam shaharlarga qochib boraylik,
O'sha yerda jon taslim qilaylik.
Evoh, Egamizga qarshi gunoh qildik!
Egamiz Xudo bizni o'limga mahkum etdi,
Zaharli suvdan bizga ichirdi.

¹⁵ Biz tinchlikni izladik,
Ammo yaxshilik kelmadi.
Shifo topmoqchi edik,
Ammo vahimaga duchor bo'ldik.

¹⁶ Ana, dushman Dan shahriga yetib keldi*,
U yerdan otlarining pishqirgani eshitilmoqda.
Ayg'irlarning kishnagani
Butun yurti titratmoqda.
Dushman yurtimizni yakson qilmoqchi,
Shaharlarni vayron etib, odamlarni o'ldirmoqchi."

¹⁷ Egamiz shunday demoqda:
"Men orangizga ilonlarni yuboryapman,
Bu zaharli ilonlar* sizlarni chaqadi,
Bu ilonlarni o'ynatib bo'lmaydi."

Yeremiyoning o'z xalqi uchun tortgan jafosi

¹⁸ Qayg'ularimga tasalli topa olmayapman,
Yurak-bag'rim ezilib ketdi.

¹⁹ Xalqim faryod etmoqda,
Yurt bo'ylab dod-voylari eshitilmoqda:
"Nahotki Egamiz Quddusni* tark etgan bo'lsa?!
Nahotki Shohimiz Sionda bo'lmasa?!"

Egamiz shunday javob berdi:
"Ular butlari bilan qahrimni keltirdilar-ku!
Yaroqsiz begona tasvirlari bilan Meni g'azablantirdilar-ku!"

²⁰ Xalq esa shunday deb nolimoqda:
"O'rim vaqti o'tdi,
Yoz ham tugadi,
Biz esa hanuz qutqarilmadik!"

²¹ Xalqim tortgan azoblardan ezilib ketdim,
Qayg'urib, vahimaga tushdim.

²² Nima, Giladda* malham yo'qmidi?!

Tabib yo'qmidi?!
 Unday bo'lsa, nega xalqim shifo topmayapti?

9-BOB

¹ Koshkiydi, boshim bir buloq bo'lsa,
 Ko'zlarim yoshlar chashmasi bo'lsa.
 Xalqim halokatga uchragani uchun,
 Kechayu kunduz yig'lagan bo'lar edim!
² Qaniydi, sahroda bir qo'nolg'am bo'lsa,
 Men xalqimni tark etgan bo'lardim,
 Ularning orasidan chiqib ketardim!
 Axir, ularning hammasi zinokor, xoinlar to'dasidir.

³ Egamiz shunday demoqda:
 "Xalqim tillarini kamon kabi qayirib,
 Yolg'on so'zlarni o'qdek otishadi.
 Xalqim nohaqlik qilib, yurtda kuchayib bormoqda,
 Yomonlik ketidan yomonlik qilmoqda,
 Ular Meni tan olmaydilar.

⁴ Qo'shningizdan ehtiyot bo'ling,
 Qarindoshingizga ishonmang.
 Hamma qarindoshingiz yolg'onchi*,
 Hamma qo'shningiz tuhmatchi.
⁵ Qo'shni qo'shnisini aldaydi,
 Birontasi to'g'ri gap gapirmaydi.
 Tili yolg'on gapirishga o'rganib qolgan.
 Holdan toyguncha gunoh qilishadi.
⁶ Ey Yeremiyo, sen yolg'onchilar orasida yashayapsan,
 Ular yolg'onlari dastidan
 Meni tan olishni xohlamayaptilar."
 Egamizning kalomi shudir.

⁷ Shu sababdan Sarvari Olam demoqda:
 "Men xalqimni sinovdan o'tkazib, poklayman.
 Ularni boshqa nima ham qilar edim?!
⁸ Ularning tili halokat keltiradigan o'qqa o'xshaydi,
 Og'zidan faqat yolg'on so'zlar chiqadi.
 Qo'shnilariga shirin gapirishadi,
 Ichlarida esa ularni tuzoqqa tushirmoqchi bo'lishadi.
⁹ Shunday ekan, bu qilmishlari uchun ularni jazolamaymi?!
 Shunday bir xalqdan o'ch olmaymi?!"
 Egamizning kalomi shudir.

¹⁰ Men tog'lar uchun faryod qilib, yig'layman,

Dashtdagi yaylovlar uchun marsiya aytaman,
 Chunki yaylovlarning hammasi qurib qolgan.
 U yerdan hech kim o'tmaydi,
 Sigirlarning ma'rashi eshitilmaydi.
 Qushlaru hayvonlar bu yerlarni tark etgan.

¹¹ Egamiz shunday dedi:

“Men Quddusni vayron qilaman,
 Bu yerni chiyabo'rilarining makoniga aylantiraman.
 Yahudo shaharlari huvullab qoladi,
 U yerda birona ham odam qolmaydi.”

¹² Men Egamizdan so'radim:

— Ey Egam, nechun bu yurt shu qadar vayron bo'lib ketdi? Nechun sahro kabi huvullab qoldi? U yerda birona ham sayyoh ko'rinmaydi. Qaysi farosatli odamning bunga aqli yetadi?! Sen bularni kim orqali xalqqa yetkazasan?

¹³ Egamiz shunday javob berdi:

— Men xalqimga qonunlar bergan edim, lekin ular rad etdilar, Menga itoat etmadilar, qonunlarimga rioya qilmadilar. ¹⁴ Aksincha, yuraklarining o'jarliklariga itoat qildilar, ota-bobolari o'rgatgandek Baalga sig'indilar. ¹⁵ Shuning uchun Men bu xalqqa achchiq o'tdan yedirib, zaharli suvdan* ichiraman, — deb aytmoqda Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam. — ¹⁶ O'zlari va ota-bobolari bilmagan xalqlar orasiga Men ularni tarqatib yuboraman. Ularning ketidan qilich jo'natib, qirdirib tashlayman.

Quddus aholisi aza tutadi

¹⁷ Sarvari Olam shunday demoqda:

“Endi quloq soling!
 Yig'ichi ayollarni* chaqirib keling,
 Ularning eng mohirlari kelsin.”

¹⁸ Xalq shunday dedi:

“Ularga ayting, tezroq kelsin.
 Biz uchun marsiya aytishsin,
 Ko'zimizdan yoshlar oqsin,
 Kipriklarimizdan suvlar to'kilsin.

¹⁹ Ana, Quddusdan* faryod eshitilmoqda:

«Xonavayron bo'ldik!
 Qanday sharmandagarchilik!
 Yurtimizni tark etishga majburmiz,
 Uylarimiz vayron bo'ldi.»

²⁰ Ey ayollar, Egamizning so'zini eshiting,
 Uning og'zidan chiqqan har bir so'ziga quloq soling.
 Qizlaringizga marsiya aytishni o'rgating,
 Bir-biringizga yig'i qo'shig'ini yodlating.

²¹ Ana, derazalardan o'lim o'rmaladi,

Qal'alarimizga kirib oldi.
 Ko'chalardagi bolalarni yo'q qilib tashladi,
 Maydonlardagi yoshlarni qirib yubordi.
²² Ey ayollar, sizlar ayting:
 "Egamiz shunday demoqda:
 «Odamlarning jasadlari yotadi
 Daladagi go'ng kabi
 O'roq solingan bug'doy kabi,
 Ularni hech kim yig'ishtirib olmaydi.»"

²³ Egamiz shunday deb aytmoqda: "Donolar donoligi bilan maqtanmasin. Kuchlilar kuchi bilan maqtanmasin. Boylar boyligi bilan maqtanmasin. ²⁴ Kim maqtanmoqchi bo'lsa, Egamizni bilaman, deb maqtansin, Egamizni tushunaman, deb maqtansin. Men Egangizman. Men mehr-shafqat ko'rsataman, yer yuzida adolatu haqiqat ila ish tutaman. Bunday qilishdan Men zavqlanaman." Egamizning kalomi shudir.

²⁵ Egamiz demoqda: "Shunday kunlar keladiki, badani sunnat qilingan, ammo yuragi sunnat qilinmagan odamlarning* hammasini Men jazolayman. ²⁶ Ha, Men Misrliklarni, Edom naslini, Ommon xalqini, Mo'abliklarni, sochini oldirib yuradigan* cho'l qabilalarining hammasini* va ular bilan birga O'z xalqim Yahudoni jazolayman. Aslida, bu xalqlarning hammasi sunnatsiz, ularning yuragi sunnat qilinmagan."

10-BOB

Butlar haqida

¹ Ey Isroil xalqi, Egamiz sizlarga aytayotgan so'zlarga quloq soling. ² Egamiz shunday demoqda:

"Boshqa xalqlarga taqlid qilmanglar,
 Boshqa xalqlar singari,
 Osmondagi alomatlardan qo'rqmanglar.
³ Xalqlarning udumlari behuda!
 Ular o'rmondan daraxt kesadi,
 Hunarmand boltasi bilan unga shakl berib,
⁴ Kumushu oltin bilan bezatadi.
 Yiqilib ketmasin deya, mix bilan mahkamlaydi,
⁵ Butlari polizdagi qo'riqchilarga o'xshaydi.
 Ular gapira olmaydi.
 Ularni ko'tarib yurish kerak bo'ladi,
 O'zlari yura olmaydi.
 Ulardan qo'rqmanglar,
 Ularning qo'lidani hech qanday yomonlik kelmaydi,
 Yaxshilik ham qila olmaydi."

Yeremiyo Xudoning sha'niga hamdu sanolar aytadi

⁶ Ey Egamiz, Senga o'xshashi yo'q!
 Sen buyukdiansan,

Sening noming ulug' va qudratlidir.

⁷ Ey ellarning Shohi,
Sendan qo'rqmaydigan biror zot bormi?!
Sen bunga loyiqdirsan.
Xalqlarning donishmandlari orasida,
Ularning shohlari orasida
Senga o'xshashi yo'q.

⁸ Donishmandlariyu shohlari* ahmoq va befarosat.
Ular betayin yog'och butlaridan maslahat olishadi.

⁹ Butlarini yasash uchun kumushni Tarshishdan,
Oltinni Ufazdan keltirishadi.
Butlarni hunarmandu zargarlar yasagan.
Ko'k va safsar liboslar bilan bezagan,
Hammasi — mohir ustalarning ishidir.

¹⁰ Ammo Egamiz haq Xudodir.
U barhayot Xudo va abadiy Shohdir.
G'azablanganda yer silkinadi,
Uning qahriga xalqlar dosh bera olmaydi.

¹¹ Egamiz shunday dedi: "Boshqa xalqlarga ayt: «Bu xudolar yeru osmonni yaratmagan. Ular yer yuzidan va osmon ostidan yo'q bo'lib ketadi.»"*

¹² Egamiz qudrati ila yerni yaratdi,
Donoligi ila dunyoni bunyod etdi,
Idroki ila osmon gumbazini o'rnatdi.

¹³ Uning ovozidan osmondagi suvlar gulduraydi,
U dunyoning to'rt burchidan bulutlarni olib keladi.
Yong'ir yog'dirganda chaqmoq chaqtiradi,
Omborlaridagi shamollardan estiradi.

¹⁴ Uning oldida hamma odamlar ahmoq va nodondir.
Zargarlar yasagan butlari tufayli sharmanda bo'lishadi.
Yasagan sanamlari soxtadir, ularning joni yo'q.

¹⁵ Bu betayin butlar aldanchidir.
Ularni jazolaganim zahoti yo'q bo'lishadi.

¹⁶ Yoqubning Xudosi esa unday emas.
Butun borliqni U yaratgan,
Isroil qabilasini O'ziga mulk qilgan.
Uning nomi Sarvari Olamdir.

Surgun vaqti yaqinlashib kelmoqda

¹⁷ Ey qurshovda yashayotganlar!
Bor-budingizni yig'ishtirib oling.

¹⁸ Zero, Egamiz shunday demoqda:
"Men sizlarni Isroil yurtidan uloqtirib tashlayman,
Boshingizga kulfat yog'diraman,
Toki sizlar buni sezinglar."

¹⁹ Sho‘rim qursin! Shunchalik azoblarga qoldim!
Og‘ir yaralangan ekanman.
Ammo o‘zimga o‘zim: “Boshimda shu dard bor ekan,
Unga chidashim kerak”, dedim.

²⁰ Chodirim yiqitilgan, iplari uzib tashlangan.
Farzandlarim ketdi, ular yo‘q bo‘ldi.
Endi chodirimni kim tikadi?!
Chodirimning pardalarini kim osadi?!

²¹ Axir, cho‘ponlar ahmoq,
Ular Egamizdan maslahat olmadilar.
Shuning uchun ham ishlari o‘ngidan kelmadi,
Qo‘ylari har yoqqa tarqalib ketdi.

²² Eshitinglar! Bir xabar kelmoqda!
Ana, shimoldan* shovqin–suron ko‘tarilmoqda!
Lashkarlar Yahudo shaharlarini xarob qilar emish,
Chiyabo‘rilar yashaydigan makonga aylantirar emish.

Yeremiyo ibodat qiladi

²³ Ey Egam, bilaman,
Odam zoti o‘z taqdirini o‘zi belgilay olmaydi,
O‘z qadami o‘zining ixtiyorida emas.

²⁴ Ey Egam, meni jahl ustida jazolamagin.
Adolating ila haq yo‘lga solgin,
Aks holda, meni yo‘q qilib yuborasan.

²⁵ Seni tan olmaydigan xalqlar ustiga qahringni soch,
Senga sajda qilmaydigan ellar ustiga soch,
Axir, ular Yoqub naslining boshini yedilar.
Hammasini halok etib, yo‘q qildilar,
Yurtini xarobazorga aylantirdilar.

11-BOB

Yeremiyo va ahd

¹ Yeremiyoga Egamizning quyidagi so‘zi ayon bo‘ldi: ² “Mening Isroil xalqi bilan tuzgan ahd shartlarimga quloq sol. Bularni Yahudo xalqi va Quddus aholisiga yetkaz. ³ Ularga ayt: «Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: ushbu ahd shartlariga rioya qilmagan har bir odam la‘nati bo‘lsin! ⁴ Men ota–bobolaringizni Misrdan, o‘sha temir o‘choq ichidan olib chiqqan edim. Ularga, gaplarimga quloq solinglar, hamma amrlarimni bajaranglar, deb aytgan edim. Agar shunday qilsangiz, sizlar Mening xalqim bo‘lasiz, Men esa sizning Xudoyingiz bo‘laman, deb aytdim. ⁵ Men ota–bobolaringizga bergan qasamimni bajarish uchun shu so‘zlarni aytgan edim. Mana, Men ularga va‘da qilgan, sut va asal oqib yotgan yurtda* sizlar yashab yuribsizlar.»
“Omin, ey Egam, aytganing kelsin”, dedim men.

⁶ Egamiz menga shunday dedi: “Aytadigan gaplarimning hammasini Yahudo shaharlarida va Quddus ko‘chalarida shunday deb e‘lon qilgin: ushbu ahdning shartlarini eshitinglar, ularga rioya qilinglar. ⁷ Men ota–bobolaringizni Misrdan olib chiqqanimdan beri ularni ogohlantirib keldim. Ularga: «Mening gaplarimga quloq solinglar», deb qayta–qayta aytdim. ⁸ Ammo ular itoat qilmadilar, Menga quloq solmadilar. Aksini qilib, yovuz yuraklarining o‘jarliklariga itoat etdilar. Shuning uchun ahdda yozilgan hamma la‘natlarni ularning boshiga soldim. Men ularga buyurgan ahdimning shartlarini bajarmaganlari uchun shunday qildim.”

⁹ Egamiz menga dedi: “Yahudo xalqi va Quddus aholisi Menga qarshi fitna uyushtirishmoqda. ¹⁰ Ular ota–bobolarining eski gunohlariga qaytishdi. Ota–bobolari singari, gaplarimga quloq solmay, begona xudolarga ergashib, sajda qilishdi. Yahudo xalqi Isroil xalqiga* taqlid qildi, Men ota–bobolari bilan tuzgan ahdimni ular buzishdi. ¹¹ Shuning uchun ularning boshlariga shunday kulfat keltiramanki, birontasi ham qutulib qololmaydi, — deb aytmoqda Egamiz. — Menga iltijo qilishsa ham, ularning iltijolariga quloq solmayman. ¹² O‘shanda Yahudo xalqi bilan Quddus aholisi o‘z xudolariga iltijo qilishadi. Ular bu xudolariga qurbonliklar keltirishar edi. Ammo kulfat kuni o‘sha xudolari ularni aslo qutqarolmaydi. ¹³ Ey Yahudo xalqi, shaharlaringiz soni qancha bo‘lsa, xudolaringiz ham shunchadir. Quddusdagi ko‘chalar qancha ko‘p bo‘lsa, qurbongohlaringiz ham shunchadir. Sizlar bu qurbongohlarni jirkanch Baalga qurbonliklar keltirish uchun qurgandingizlar.

¹⁴ Ey Yeremiyo, sen bu xalq uchun ibodat qilma. Ular uchun iltijo qilib yolvorma. Ularning boshlariga kulfat tushib, iltijo qilganlarida, Men ularga quloq solmayman.

¹⁵ Aziz xalqim shuncha jirkanch ishlar qildi. Endi uyimga kirishlariga nima haqlari bor?! Va‘dalaru qurbonliklar bilan kulfatning oldini olib bo‘larmidi?! Axir, xalqim qabihliklar qilayotganidan sevindi–ku!”

¹⁶ Egamiz O‘z xalqini “Yaxshi meva beradigan, maftunkor yam–yashil zaytun daraxti” deb atagan edi. Ammo endi Egamiz bo‘ronning dahshatli tovushi ostida daraxtga o‘t qo‘yadi, uning shox–shabbalari yonib ketadi. ¹⁷ Bu daraxtni ekan Sarvari Olamning O‘zi uni yo‘q qilishga amr berdi. Zero, Isroil va Yahudo xalqlari qabihliklar qildilar. Baalga qurbonliklar keltirib, Xudoni g‘azablantirdilar.

Yeremiyoning joniga qasd qilishadi

¹⁸ Egamiz menga dushmanlarimning fitnasini ayon qildi. Egamiz ularning yovuz qilmishlarini ko‘rsatgani uchun, men bu haqda xabar topdim. ¹⁹ Men bo‘g‘izlanishga olib ketilayotgan yuvosh qo‘ziday bo‘lgan ekanman. Dushmanlarim menga qarshi fitna uyushtirganlarini payqamagan ekanman. Ular shunday deb aytishgan edi: “Daraxt va uning mevalari kesilganday, kelinglar, uni ham bu dunyodan daf qilaylik, uning xotirasini o‘chiraylik!”

²⁰ Ey Sarvari Olam,
Sen adolat bilan hukm qilasan,
Insonning yuragini, xayollarini sinaysan.
Dushmanlarimdan o‘ch olganingni ko‘ray,
Da‘voimni O‘zing hal qil!

²¹ Shunda Egamiz menga dedi: “Ey Yeremiyo, Onoto‘t* aholisi senga: «Egamizning

nomidan gapirma, bo'lmasa o'lasan», deb aytib yurishibdi. ²² Ammo Men, Sarvari Olam, aytamanki, ularni jazolayman! Yigitlari qilichdan o'ladi. O'g'il-qizlari qahatchilikdan nobud bo'ladi. ²³ Ularning birontasi omon qolmaydi. Belgilangan vaqtda Onoto't aholisining boshiga kulfat keltiraman.”

12–BOB

Yeremiyo Egamizga savollar beradi

- ¹ Sen bilan da'volashganimda, ey Egam,
Sen har doim haq bo'lib chiqasan.
Shunday bo'lsa–da, Sen bilan yana gaplashmoqchiman,
Adolat xususida savol bermoqchiman.
Nechun fosiqlarning ishi yurishadi?
Nechun munofiqlar rohatda yashaydi?
- ² Ularni Sen ekib undirding,
Ular o'sib hosilga kirdilar.
Noming ularning og'zidan tushmaydi,
Ammo dillari Sendan uzoqdir.
- ³ Lekin Sen, ey Egam, meni bilasan.
Sen meni sinagansan,
Dilim Senga moyil ekanini O'zing ko'rding.
Endi yovlarimni bo'g'izlanadigan qo'ylarday sudragin!
Bo'g'izlashga tayyorlash uchun ajratib qo'ygin!
- ⁴ Evoh, qachongacha yer qaqrab yotadi?
Qachongacha dalalardagi hamma o'tlar quriydi?
Bu yerda yashaydigan fosiqlarning dastidan,
Qushlaru hayvonlar nobud bo'ldi.
Bu odamlar: “Bizga nima bo'lishini
Yeremiyo qayerdan ham bilardi?!”* deb aytishadi.
- ⁵ Egamiz menga dedi: “Ey Yeremiyo,
Sen odamlar bilan poyga qilib holdan toygan bo'lsang,
Qanday qilib otlar bilan poyga qila olasan?!
- Faqat osoyishta yurtda o'zingni bexatar sezsang,
Iordan bo'yidagi chakalakzorda* nima qilasan?!
- ⁶ Hatto qarindoshlaring ham sendan yuz o'girdi,
O'z oilang senga xiyonat qildi.
Ovozi boricha senga do'q urdi.
Ular senga shirin gapirishsa ham,
Ularning so'zlariga ishonma.”

Egamiz O'z xalqi uchun qayg'uradi

- ⁷ Egamiz shunday deb aytdi:
“Men xonadonimni tark etdim,
Mulk qilib olgan xalqimni rad etdim.”

Sevgan xalqimni dushmanlarining qo'liga berdim.

⁸ O'z xalqim Menga
O'rmondagi sherday bo'lib qoldi.
U Menga qarab bo'kirdi,
Shuning uchun undan nafratlandim.

⁹ O'z xalqim Menga
Olachipor kalxatday bo'lib qoldi.
Boshqa kalxatlar xalqimni o'rab oldi!
Boring, barcha yovvoyi hayvonlarni yig'ing,
Xalqimni g'ajib tashlashsin.

¹⁰ To'da-to'da cho'ponlar uzumzorimni xarob qildilar,
Dalamni ular payhon qildilar.
Ha, go'zal dalamni tashlandiq cho'lga aylantirdilar.

¹¹ Ular yerimni xarob qildilar,
Tashlandiq yerim ko'z oldimda qaqrab yotibdi.
Butun yurtim vayron bo'ldi,
Ammo bu bilan hech kimning ishi yo'q.

¹² Bosqinchilar sahrodagi
Hamma yalang qirlarni egallab oldilar.
Endi Mening qilichim butun yurti vayron qiladi,
U boshidan bu boshigacha hammani qirib tashlaydi.
Bexatar yashayotgan bironta odam qolmaydi.

¹³ Mening xalqim bug'doy ekdi,
Ammo tikan o'rib oldi,
Zo'r berib ishladi,
Ammo hech narsaga erishmadi.
Qattiq qahrim ularning hosilini nobud qildi.
Ular hosilsiz qolib, sharmanda bo'lishdi."

Egamiz qo'shni xalqlarga va'da beradi

¹⁴ Egamiz shunday demoqda: "Men xalqimga Isroil yurtini mulk qilib bergan edim, ammo uning yovuz qo'shnilari xalqimga hujum qilib, yurtimni talon-taroj qildilar. Men bu yovuz xalqlarni o'z yurtlaridan sug'urib tashlayman. Yahudo xalqini ularning iskanjasidan sug'urib olaman. ¹⁵ O'sha yovuz xalqlarni sug'urib tashlaganimdan keyin, ularga yana rahm-shafqat qilaman. Hammasini o'z yurtlariga, o'z mulklariga qaytarib olib kelaman. ¹⁶ Ilgari bu xalqlar Isroil xalqiga Baal nomi bilan qasam ichishni o'rgatgan edilar. Agar endi ular xalqim Isroilning yo'lini astoydil o'rgansalar, «Egamiz shohid» deya Mening nomim bilan qasam ichsalar, xalqim orasida o'rnashib oladilar. ¹⁷ Bordi-yu, bironta xalq Menga itoat etmasa, o'sha xalqni tag-tomiri bilan qo'porib tashlayman." Egamizning kalomi shudir.

13-BOB

Zig'ir tolasidan to'qilgan qiyiqcha

¹ Egamiz menga shunday dedi: "Bor, o'zing uchun zig'ir qiyiqcha sotib ol. Uni belingga bog'la, ammo suvga tekkizma." ² Egamizning amriga binoan, men qiyiqcha sotib

olib, belimga bog'lab oldim. ³ Keyin Egamiz menga shu so'zini ayon qildi: ⁴ "Sotib olgan belingdagi qiyiqchani qo'lingga olgin-u, Poro anhorining* bo'yiga tush. Qiyiqchani qoyaning yoriq joyiga yashirib qo'y." ⁵ Men Egamiz buyurganidek qildim. Qiyiqchani Poro anhorining bo'yiga yashirib qo'ydim. ⁶ Oradan ancha kun o'tgandan so'ng, Egamiz menga shunday dedi: "Qani, Poro anhorining bo'yiga bor, Mening amrimga binoan, u yerga yashirib qo'ygan qiyiqchangni olib kel." ⁷ Shunda men borib, qiyiqchani o'zim yashirib qo'ygan joydan kovlab oldim. Ammo qiyiqcha chirib ketgan, hech narsaga yaramaydigan bo'lib qolgan edi.

⁸ Shunda Egamiz menga O'z so'zini ayon qildi. ⁹ Egamiz shunday demoqda: "Men Yahudo xalqining mag'rurligini va Quddus aholisining takabburligini qiyiqcha kabi chiritaman. ¹⁰ Bu fosiq xalq so'zlarimni eshitishdan bosh tortdi, yovuz yuragining o'jarliklariga itoat qildi. Begona xudolarga ergashdi, ularga xizmat qilib, sajda etdi. Ular o'sha chirib ketgan qiyiqcha kabi, hech narsaga yaramaydigan bo'lib qoladilar.

¹¹ Qiyiqcha odamning beliga yopishib turgani kabi, Men jamiki Isroil va Yahudo xalqlarini O'zimga yaqin tutar edim: ular Mening xalqim bo'lishadi, Menga shon-shuhurat, olqishlar va sharaf keltirishadi deb, shunday qilgan edim. Ammo ular Menga quloq solmadilar." Egamizning kalomi shudir.

Sharob uchun meshlar

¹² Isroil xalqining Xudosi — Egamiz menga shunday dedi: "Ey Yeremiyo, xalqqa ayt: «Sharob meshlari sharob bilan to'ldirilishi kerak.» Bordi-yu, ular senga: «Sharob meshlari sharob bilan to'ldirilishi kerakligini o'zimiz ham bilamiz», deb aytishsa, ¹³ sen ularga shunday deb javob ber: «Egamiz demoqda: Men bu yurtdagi hamma odamlarni mast* qilaman. Dovud taxtida o'tirgan shohdan tortib, ruhoniylar, payg'ambarlar va Quddusning butun aholisigacha — hammasini mast qilaman. ¹⁴ Men ularni bir-birlariga, ota-onalarni bolalariga qarshi qilib qo'yaman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ularni ayamay yo'q qilib tashlayman, ularga achinmayman, rahm-shafqat qilmayman.»"

Yeremiyo takabburlik oqibatlarini haqida ogohlantiradi

¹⁵ Eshitinglar, quloq solinglar,

Katta ketmanglar,

Zotan, Egamiz gapirmoqda.

¹⁶ Xudo ustingizga zulmat yubormasdan oldin,

Qorong'i qirlarda qoqilmasingizdan oldin,

Egangiz Xudoni ulug'lang.

Aks holda, siz kutayotgan yorug'likni

U zulmatga aylantiradi,

O'sha yorug'likni tim qorong'i qiladi.

¹⁷ Agar siz gaplarimga quloq solmasangiz,

Mag'rurligingiz uchun qalbim pinhon yig'laydi.

Men achchiq-achchiq ko'z yosh to'kaman,

Axir, Egamizning qo'ylari

Asirlikka olib ketiladi.

¹⁸ Egamiz menga dedi:

"Shohga va ona malikaga* shunday degin:

«Taxtdan tushinglar,
Axir, chiroyli tojingiz
Boshingizdan tushib ketdi.»

¹⁹ Nagav cho'lidagi shaharlar berkitilgan,
Darvozalarni ochadigan kimsa yo'q.
Yahudo xalqi asirlikka olib ketildi,
Ha, butun xalq surgun qilindi.”

²⁰ Ey Quddus, shimoldan kelayotganlarga bir qara!
Qani sening chiroyli qo'ylaring?
Qani senga topshirilgan suruving?

²¹ Sen ittifoqdoshlaringga o'zing ustozlik qilgan eding,
Egamiz o'shalarni boshingga chiqarganda, nima der ekansan?
Shunda sen to'lg'oq tutgan ayolday bo'lib qolasan-ku!
Dard azobida qolib ketasan-ku!

²² “Nega bular boshimga tushdi?” dersan.
Sen ko'p gunoh qilding,
Etaging ko'tarildi, xo'rlanding.

²³ Habashistonlik* o'z terisining rangini o'zgartira oladimi?!
Qoplon o'z terisidagi xollarini yo'qota oladimi?!
Shu singari, sizlar ham yaxshilik qila olmaysizlar,
Yomonlik qilishga odatlanib qolgansizlar!

²⁴⁻²⁵ Egamiz shunday deb aytmoqda:
“Garmsel* somonni to'zg'itganday,
Men sizlarni sochib tashlayman.
Bu sizlarning qismatingizdir,
Men boshingizga yog'diradigan kulfat shudir.
Sizlar Meni unutdingizlar,
Soxta xudolarga inondingizlar.

²⁶ Men ko'ylagingiz etagini baland ko'taraman,
Sharmandangizni chiqaraman.

²⁷ Dalalarda, qirlarda qilgan
Jirkanch ishlaringizni Men ko'rdim,
Zino va shahvoniy qiyqiriqlaringizni eshitdim.
Uyatsizlarcha qilgan fohishabozligingizning guvohi bo'ldim*.
Ey Quddus, holingga voy!
Qachongacha bulg'anib yurasan?!”

14-BOB

Dahshatli qurg'oqchilik

¹Yeremiyoga Egamizning qurg'oqchilik haqidagi so'zi ayon bo'ldi:

²“Yahudo aza tutmoqda,
Shaharlari adoyi tamom bo'ldi.

Odamlar qayg'uga botgan,
 Bag'irlarini yerga berib yotibdi,
 Quddusdan faryod ko'tarilmoqda.

³ Asilzodalar xizmatkorlarini suvga yubordilar.

Xizmatkorlar sardobalarga borgan edilar,
 Ammo suv topa olmadilar.

Idishlari bo'm-bo'sh qaytib keldilar.

Ular tushkunlikka tushdilar,

Sharmanda bo'lib qoldilar,

Uyatdan yuzlarini berkitib oldilar.

⁴ Yomg'ir yog'magani uchun yer yorilib ketdi,

Dehqonlar umidsizlikka tushdi,

Yuzlarini berkitib olishdi.

⁵ Hatto cho'ldagi ona ohu ham,

O't-o'lan bo'lmagani uchun,

Yangi tug'ilgan ohuchalarini tashlab ketmoqda.

⁶ Qulonlar yalang qirlarda turib,

Chiyabo'rilar kabi hansirayapti,

O't yo'qligidan qulonlarning ko'zlari kirtayib qolgan."

⁷ Gunohlarimiz bizga qarshi guvohlik bersa-da,

O'z noming haqi-hurmati bizga rahm qil, ey Egam.

Axir, biz Senga ko'p xiyonat qildik,

Senga qarshi gunoh ishlar qildik.

⁸ Ey Isroilning yolg'iz umidi,

Kulfat vaqtida Qutqaruvchisi!

Nechun yurtimizda musofirga o'xshaysan?

Bir kechagina tunaydigan sayyohga o'xshaysan?

⁹ Nega sarosimaga tushgan odamga o'xshaysan?

Nega yordam bera olmaydigan jangchiga o'xshaysan?

Ey Egam, Sen bizning oramizdasan-ku!

Biz Senikimiz.

Bizni tark etma!

¹⁰ Egamiz bu xalq haqida shunday demoqda:

"Ular o'zlarini sira tiya olmaydilar,

Daydib yurishni haqiqatan yaxshi ko'radilar.

Shuning uchun Men ulardan rozi emasman,

Endi qabihliklarini yodga olaman,

Gunohlari uchun ularni jazolayman."

¹¹ So'ng Egam menga tayinlab dedi:

— Bu xalq uchun ibodat qilma. ¹² Ular ro'za tutishsa ham, Men ularning iltijolariga quloq solmayman. Menga atab qurbonliklar kuydirishsa ham, don nazrlarini olib kelishsa ham qabul qilmayman. Aksincha, ularni qahatchilik, urush va o'lat orqali qirib

tashlayman.

¹³ Men esa shunday dedim:

— Yo Egam Rabbiiy, payg‘ambarlar bu xalqqa, urush va qahatchilik bo‘lmaydi, sizlar bu yurtida chinakamiga osoyishta hayot kechirasizlar, deb aytishmoqda–ku.

¹⁴ Egamiz menga shunday javob berdi: “Payg‘ambarlar Mening nomimdan yolg‘on gapirishmoqda. Men ularni yubormaganman, ularga gapirishni buyurmaganman. Ular sizlarga uydirmalarni o‘zlaricha bashorat qilishyapti, behuda fol ochib, xayollariga kelgan yolg‘onlarni gapirishyapti. ¹⁵ O‘sha payg‘ambarlar Mening nomimdan gapirishsa ham, ularni Men jo‘natmaganman. Ular: «Yurtida urush va qahatchilik bo‘lmaydi», deb aytayotgan ekanlar, ammo Men aytamanki, o‘sha payg‘ambarlar urush va qahatchilikdan nobud bo‘lishadi. ¹⁶ Ularning gaplarini tinglayotgan odamlar ham urush va qahatchilikdan o‘ladi. Jasadlari Quddus ko‘chalarida qolib ketadi. Ularning, xotinlarining, o‘g‘il–qizlarining jasadlarini ko‘madigan odam bo‘lmaydi. Qilgan qabihliklarini Men o‘zlarining boshlariga solaman.

¹⁷ Sen ularga shunday deb ayt:

«Kechayu kunduz ko‘zlarimdan yosh oqyapti,
O‘zimni to‘xtata olmayapman.
Zero, bokira qizim — Mening xalqim,
Qattiq zarba yedi, og‘ir yaralandi.

¹⁸ Dalaga chiqaman,
Evoh, ana, qilichdan halok bo‘lganlar yotibdi.
Shaharga kiraman,
Ana, ocharchilikdan o‘lganlar yotibdi.
Payg‘ambaru ruhoniylar esa pul dardida
Odamlarga bema‘ni maslahatlar berib yuribdilar*.»”

Yeremiyo Xudoga iltijo qiladi

¹⁹ Ey Egamiz, nahotki Yahudoni butunlay rad etgan bo‘lsang?!

Nahotki Quddusdan* hazar qilsang?!

Nechun bizni og‘ir yaralading?

Shifo topa olmayapmiz–ku!

Biz tinchlikni izladik, ammo yaxshilik kelmadi,

Shifo topmoqchi edik, ammo vahimaga duchor bo‘ldik.

²⁰ Ey Egamiz, Senga qarshi gunoh qildik!

Qabihliklarimizga iqrar bo‘ldik,

Ha, ota–bobolarimizning ayblarini tan olamiz.

²¹ Noming haqi–hurmati bizni rad etma,

Ulug‘vor taxting turgan joyni xor qilma.

Biz bilan tuzgan ahdingni yodingda tut,

O‘tinamiz, ahdingni buzma.

²² Xalqlarning betayin butlari yomg‘ir yog‘dira olarmidi?!

Yog‘ingarchilik osmonning xohishi bilan bo‘larmidi?!

Bularni qilishga qodir Sen emasmi, ey Egamiz Xudo?!

Biz umidimizni Senga bog‘laganmiz,

Zotan, bularning hammasini qila oladigan Sensan.

15–BOB

Yahudo xalqining qismati

¹ Egamiz menga dedi: “Hatto Muso bilan Shomuil huzurimda turib, yolvorganda ham, Men bu xalqqa achinmagan bo’lardim. Bu xalqni huzurimdan hayda! Yo’qolishsin! ² Ular sendan «Qayerga boramiz?» deb so’rashsa, ularga ayt, Egamiz shunday demoqda:

«Hamma peshanasida borini ko’rsin,
Ba’zilar o’latga yo’liqib nobud bo’lsin,
Ba’zilar qilichdan o’tkazilsin,
Ba’zilar ochlikdan qirilib ketsin,
Ba’zilar asirlikka tushib, surgun qilinsin.»”

³ Egamiz demoqda: “Ularning boshiga to’rt xil baloyu ofatni keltiraman: ular qilichdan halok bo’lishadi, jasadlarini itlar sudraydi, qushlar va yovvoyi hayvonlar ularni g’ajib tashlaydi. ⁴ Hizqiy o’g’li Manashe Yahudo shohligi taxtida o’tirib, Quddusda ko’p qabihliklar qilgan edi*. O’sha qabihliklar tufayli dunyodagi barcha shohliklar xalqimdan hazar qiladigan bo’ladi.”

⁵⁻⁶ Egamiz shunday demoqda:

“Ey Quddus, kim senga achinar ekan?!
Kim sen uchun motam tutar ekan?!
Birontasi senga kelib,
Hol–ahvol so’rarmikan?!
Sen Meni rad etding,
Menga orqa o’girding.
Senga rahm qilaverib charchadim.
Endi senga qarshi qo’l ko’taraman,
Seni yo’q qilib yuboraman.”

⁷ Men seni yurtning har bir shahrida
Bug’doyni sovurganday sovuraman.
Seni farzandlaringdan judo qilaman.
Ey xalqim, seni nobud etaman,
Axir, sen o’z yo’lingdan qaytmading.

⁸ Men bevalaringni dengiz qumidan ham ko’p qilaman,
Yigitlaringning onalariga qarshi
Kuppa–kunduz kuni qirg’in qiluvchini jo’nataman.
To’satdan boshlariga dahshat va azob–uqubat solaman.

⁹ Yetti farzandning onasi holdan toyib, jon beradi.
Uning quyoshi kunduz kuni botadi,
U xo’rlanib, sharmanda bo’ladi.
Omon qolganlari dushman qilichidan o’ladi.”
Egamizning kalomi shudir.

Yeremiyo Egamizga shikoyat qiladi

¹⁰ Sho’rim qursin! Nega onam meni dunyoga keltirgan ekan–a?! Men butun yurt bilan

tortishib, janjallashyapman. Qarz olmagan, qarz bermagan bo'lsam ham, hamma meni qarg'amoqda.

¹¹ Egamiz shunday dedi: “Ey Quddus ahli, Men ayrimlaringizni omon qoldiraman, o'shalarga yaxshiroq taqdir ato qilaman. Qolganlaringizning ustingizga esa dushman tortib kelaman, boshingizga kulfatu og'ir kunlar solaman. ¹² Ey Yahudo xalqi, siz bronza va temirni sindira olmaganingiz kabi, shimoldan* sizga hujum qiladigan dushmanlarni ham sindira olmaysizlar. ¹³ Sizlar yurtigingizning hamma joyida ko'p gunohlar qildingizlar. Shuning uchun boyliklaringiz va xazinalaringiz dushmanlarga tekin o'lja bo'ladi. ¹⁴ O'zingiz bilmagan yurtda dushmanlaringizga xizmat qilasizlar. Mening g'azabim sizlarni olovday yamlamay yutadi.”

¹⁵ Ey Egam, Sen hammasini bilasan,
Yodga ol meni, yordam bergin,
Meni quvg'in qilganlardan o'ch olgin.
G'animlarimga sabr-toqat qilib,
Tag'in meni halok qilib yuborma.
Seni deb xo'rlanganimni esingdan chiqarma.

¹⁶ Aytgan har bir so'zingga tashna edim.
So'zlaringdan shodlanar edim,
So'zlaring dilimga quvonch bag'ishlar edi.
Zero, men Senga tegishliman,
Ey Parvardigori Olam — Egamiz.

¹⁷ Men xushchaqchaq ulfatlar davrasida o'tirmadim,
Ularning xursandchiligiga sherik bo'lmadim.
Qo'ling ostida yolg'iz o'zim o'tirar edim,
Sen meni g'azabga to'ldirgan eding.

¹⁸ Nega mening dardim zo'rayyapti?
Nega og'ir yaram tuzalmayapti?
Nahotki yozda qurigan buloq kabi,
Umidlarimni barbod qilsang?!

¹⁹ Egamiz menga shunday dedi:

“Agar tavba qilsang, seni yana xizmatimga olaman.
Bo'lmag'ur gaplar o'rniga to'g'ri so'zlar gapirsang,
Seni O'zimning so'zlovchim qilaman.
Shunda sen xalqning oldiga bormaysan,
Ular sening oldingga kelishadi.
²⁰⁻²¹ Men seni bu xalq qarshisida
Mustahkam bronza devorday qilaman.
Ular senga hujum qilishadi,
Lekin seni yenga olishmaydi.
O'zim sen bilan birga bo'laman,
Seni xalos qilib, qutqaraman,
Ha, fosiqlar qo'lidan xalos qilaman,

Zolimlar changalidan ozod etaman.”
Egamizning kalomi shudir.

16–BOB

Yeremiyoning hayoti uchun Egamizning rejasi

¹ Egamizning quyidagi soʻzi menga ayon boʻldi: ² “Oila qurma, bu yurtda oʻgʻil-qizlaring boʻlmasin. ³ Bu yurtda tugʻilgan oʻgʻil-qizlar haqida va ularni dunyoga keltirgan ota-onalar haqida Men, Egang, aytamanki, ⁴ ular ogʻir xastaliklardan halok boʻlishadi. Ular uchun hech kim aza tutmaydi, jasadlarini koʻmadigan biron kimsa boʻlmaydi, jasadlari goʻng kabi, yer ustida yotaveradi. Ular qilichdan va qahatchilikdan halok boʻlishadi, jasadlari qushlar va yovvoyi hayvonlarga yem boʻladi.

⁵ Men senga aytaman: azador uyga kirma, motam tutma, taʼziya bildirma. Men bu xalqni tinchlik-xotirjamligimdan mahrum qildim. Men bu xalqni sevmayman, ularga mehr-shafqat koʻrsatmayman, — deb aytmoqda Egamiz. — ⁶ Bu yurtning kattayu kichigi oʻlib ketadi, ularni hech kim koʻmmaydi. Hech kim ular uchun aza tutmaydi, qaygʻudan badanini tilmaydi, sochini oldirmaydi*. ⁷ Azadorlarga tasalli berish uchun hech kim ovqat olib chiqmaydi. Ota yoki onasidan judo boʻlganlarga tasalli berish uchun hech kim bir kosa sharob uzatmaydi.

⁸ Ziyofat boʻlayotgan uyga kirma, ular bilan oʻtirib, yeb-ichma. ⁹ Chunki sening zamoningda shodu xurramlik sadolariga, kelin-kuyovning xursandchilik ovozlari chek qoʻyaman, — deb aytmoqda Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam. — Buni oʻz koʻzing bilan koʻrasan.

¹⁰ Aytganlarimning hammasini odamlarga gapirib berganingda, ular sendan shunday deb soʻraydilar: «Nega Egamiz bizga bunday kulfatlarni ravo koʻryapti? Aybimiz nima? Egamiz Xudoga qarshi nima gunoh qildik?» ¹¹ Sen ularga shunday javob ber: «Egamiz aytmoqda: ota-bobolaringiz Meni tark etdilar. Qonunlarimga rioya qilmasdan, Mendan yuz oʻgirdilar. Boshqa xudolarga ergashdilar, ularga xizmat qilib, sajda etdilar.

¹² Sizlarning gunohlaringiz esa ota-bobolaringiznikidan ham oshib tushdi. Mana, har biringiz yovuz yuragingizning oʻjarliklariga itoat qilyapsiz, Menga quloq solmayapsiz.

¹³ Shuning uchun Men sizlarni bu yerdan boshqa bir yurtga uloqtirib yuboraman. U yurtni oʻzingiz ham, ota-bobolaringiz ham bilmaydilar. U yerda sizlar kechayu kunduz boshqa xudolarga xizmat qilasizlar. Endi Men sizlarga rahm qilmayman.»”

Xalq surgundan qaytadi

¹⁴ Egamiz demoqda: “Shunday kunlar keladiki, odamlar ont ichganda: «Isroil xalqini Misrdan olib chiqqan Egamiz shohid», deb aytmaydigan boʻladi. ¹⁵ Buning oʻrniga ular: «Isroil xalqini shimoldagi yurtdan* va Oʻzi surgun qilgan barcha boshqa yurtlardan olib chiqqan Egamiz shohid», deb ont ichadigan boʻlishadi. Men xalqimni Oʻzim ota-bobolariga bergan yurtga qaytarib olib kelaman.”

Yaqinlashib kelayotgan jazo

¹⁶ Egamiz shunday demoqda: “Mana, Men talay dushmani yuboryapman. Ular xalqimni baliqchilar kabi, tutib oladilar. Oʻsha dushmanlar ketidan boshqalarini joʻnataman, ular ovchilar kabi, xalqimni har bir togʻda, har bir tepalikda, qoyalarning jarliklarida ovlaydilar. ¹⁷ Men xalqimning tutgan hamma yoʻllarini koʻrib turibman.

Ularning yovuz yo'llari Mendan yashirin emas. Hamma gunohlari ko'z o'ngimda.
¹⁸ Qilgan gunohlari va qilmishlari uchun xalqimga ikki barobar qilib qaytaraman. Zotan, ular jonsiz, jirkanch xudolari bilan yurtimni harom qildilar, Mening mulkimni makruh butlarga to'ldirdilar.”

Yeremiyaning ibodati

¹⁹ Ey Egam, mening qudratim, qo'rg'onimsan,
 Kulfat kunida panohimsan.
 Dunyoning to'rt burchagidan xalqlar
 Sening oldingga kelib, aytadi:
 “Ajodlarimizning soxta butlaridan bo'lak hech narsasi yo'q edi,
 Bu betayin butlaridan foyda bo'lmagan edi.
²⁰ Inson o'zi uchun xudolarni yasay oladimi?!
 Bunday xudolar haqiqiy Xudo emas–ku!”

²¹ Egamiz shunday deydi:
 “Shunday ekan, ularga saboq beray,
 Kuch–qudratimni ularga ko'rsatib qo'yay.
 Shunda Egangiz Men ekanligimni bilib olishadi.”

17–BOB

Yahudo xalqining gunohi va jazosi

¹ Egamiz shunday deydi: “Ey Yahudo xalqi, sizlarning gunohingiz temir qalam bilan o'yib yozilgan. Sizlarning gunohingiz tosh yuraklaringiz ustiga va qurbongohlaringiz shoxlariga olmos uchi bilan o'yib bitilgan*. ² Hatto farzandlaringiz ham baland qirlardagi va sersoya daraxtlar ostidagi qurbongohlarga borib, Asheraning* ustunlariga sajda qilishadi. ³ Butun yurtda qilgan gunohlaringiz evaziga Men O'z tog'imni*, sizning hamma boylklaringizni, xazinalaringizni va barcha sajdagohlaringizni* dushmanga o'lja qilib beraman. ⁴ Sizlarga Men mulk qilib bergan yurtidan o'z aybingiz tufayli ayrilasizlar. Men sizlarni o'zingiz bilmagan bir yurtga jo'nataman, dushmanlaringizga hammangizni qul qilib beraman. Sizlar Meni g'azablantirdingiz, g'azabim so'nmas olov kabi yonmoqda.”

Hikmatli so'zlar

⁵ Egamiz shunday demoqda:
 “Umidini insonga bog'lagan,
 Foni bandaning kuchiga ishongan,
 Yuragi Mendan uzoqlashgan odam la'natidir.
⁶ Bunday odam sahrodagi butaday bo'ladi,
 Farovon hayot ko'rmaydi.
 Cho'lning qaqroq joylarida,
 Sho'r bosgan bo'm–bo'sh yerlarda yashaydi.

⁷ Egasidan umid qilgan kishi baxtlidir,
 Yolg'iz Xudoga inongan zot saodatlidir!
⁸ Bunday kishi suv bo'yiga o'tqazilgan daraxtga o'xshaydi,
 Oqar suvlar tomon ildiz otadi.

Kunning jazirasidan qo'rqmaydi,
Barglari doim yam-yashil bo'ladi.
Qurg'oqchilik kelganda ham bezovta bo'lmaydi,
Meva berishdan to'xtamaydi.

⁹ Odamning yuragi shunchalik ayyorki,
Uning davosi yo'q!
Uning ichidagini kim biladi?!

¹⁰ Ammo Men, Egangiz, odamning yuragini bilaman,
Uning o'y-fikrlarini tekshiraman.
Qilmishiga yarasha jazolayman,
Qilgan ishiga yarasha taqdir layman."

¹¹ Nohaqlik bilan boylik orttirgan kishi,
O'zi qo'ymagan tuxumlarni bosib yotgan kaklikka o'xshaydi.
Bunday kishi umrining yarmida
Boyliklaridan mahrum bo'ladi,
Hayoti oxirlab qolganda ahmoq ekanini biladi.

¹² Muqaddas makonimiz
Azaldan yuksaltirilgan ulug'vor taxtdir!

¹³ Ey Egamiz, Sen Isroilning yolg'iz umidisan!
Seni tark etganlarning hammasi sharmanda bo'lar,
Sendan yuz o'girganlarning ismlari tuproqqa yozilar.
Ey Egamiz, ular Seni tark etdilar.
Ha, hayotbaxsh suv bulog'idan voz kehdilar.

Yeremiyo Egamizdan madad so'raydi

¹⁴ Ey Egam, menga shifo ber, sog'ayib ketay.
Meni qutqargin, najot topay.

Axir, yolg'iz Seni olqishlayman.

¹⁵ Qara, bu odamlar ustimdan kulishyapti,
"Egamizning tahdidli so'zlari qani?!"
Aytganlari bajo bo'lsin-chi endi!" deb aytishyapti.

¹⁶ Men esa xalqingga cho'pon bo'ldim,
Xizmat qilishdan bosh tortmadim.
Ofat kuni kelishini xohlamaganimni bilasan.
Og'zimdan chiqqan har bir so'z Senga ayondir.

¹⁷ Meni vahimaga solmagin,
Kulfat kunida panohim Sensan.

¹⁸ Meni quvg'in qilganlar sharmanda bo'lsin,
Meni esa sharmanda qilma.
Dushmanlarim sarosimaga tushsin,
Meni esa dovdiratib qo'yma.
Ularning boshlariga kulfat keltir,
Jazosini ikki barobar og'irroq qilgin.

Shabbat kuniga rioya qilish haqida

¹⁹ Egamiz menga shunday dedi: “Yahudo shohlari kirib chiqadigan Xalq darvozasi oldiga borib tur, so‘ng Quddusning boshqa darvozalari oldiga ham bor. ²⁰ Borganingda xalqqa shunday deb ayt: «Ey Yahudo shohlari, ey Yahudo xalqi, bu darvozadan o‘tib yurgan butun Quddus aholisi, Egamizning so‘zini eshitinglar! ²¹ Egamiz shunday deb aytmoqda: Shabbat kuni yuk tashimanglar, Quddus darvozalaridan yukni ko‘tarib kirmanglar. Hushyor bo‘linglar, tag‘in hayotingizga o‘zingiz zomin bo‘lib qolmanglar.

²² Shabbat kuni uyingizdan biron yukni ko‘tarib chiqmanglar, hech qanday ish qilmanglar. Men ota–bobolaringizga amr qilganimdek, Shabbat kunini muqaddas deb bilinglar. ²³ Ota–bobolaringiz gaplarimga e‘tibor bermagan, Menga quloq solmagan edilar. Ular qaysarlik qilib, so‘zlarimni tinglamagandilar, gapimga kirmagandilar.

²⁴ Bordi–yu, sizlar gaplarimga quloq solsangizlar, Shabbat kuni shahar darvozalaridan yuk tashimasangizlar, o‘sha muborak kunni muqaddas deb bilib, hech qanday ish qilmasangizlar, ²⁵ Quddus taxtida doim Dovud naslidan bo‘lgan shoh o‘tiradi. Jang aravalarayu otlarni minib olgan shohlar va a‘yonlar shahar darvozalaridan kirishadi. Yahudo xalqi va Quddus aholisi ular bilan birga kiradilar. Quddusdan to abad odam arimaydi. ²⁶ Shunda Yahudo shaharlaridan, Quddus atrofidagi qishloqlardan, Benyamin hududidan, qirlardan, g‘arbdagi qir etaklaridan, Nagav cho‘lidan odamlar keladi. Ular Egasining uyiga kuydiriladigan va boshqa qurbonliklarni, shukrona va don nazrlarini, xushbo‘y tutatqilarni olib keladilar. ²⁷ Bordi–yu, sizlar gapimga quloq solmasangizlar, Shabbat kunini muqaddas deb bilmay, yuk tashib, darvozalardan kirib chiqsangizlar, Men shahar darvozalarini yondirib yuboraman. Olov Quddus saroylarini yo‘q qiladi, bu olovni hech kim o‘chira olmaydi.»”

18–BOB

Yeremiyo kulolning uyida

¹ Egamiz Yeremiyoga shu so‘zini ayon qildi: ² “Qani bo‘l, kulolning uyiga bor. O‘sha yerda senga bir gap aytaman.” ³ Men kulolning uyiga bordim. Kulol charx urib, ishlayotgan edi. ⁴ U loydan yasayotgan idish buzildi, shundan keyin u o‘zi xohlagan shakldagi boshqa bir idishni yasadi.

⁵ Egamiz O‘z so‘zini menga ayon qilib dedi: ⁶ “Ey Isroil xalqi, nahotki bu kulol qilgan ishni Men sizlarga qila olmasam?! Sizlar Mening qo‘limda kulol qo‘lidagi loyga o‘xshaysizlar. ⁷ Men biron xalqni yoki shohlikni qo‘porib tashlashimni, yo‘q qilib vayron qilishimni e‘lon etishim mumkin. ⁸ Ammo o‘sha xalq yovuz qilmishlaridan qaytsa, Men ham ularning boshlariga falokat keltirish niyatimdan qaytaman. ⁹ Shunday paytlar ham bo‘ladiki, Men biron xalq yoki shohlikka: «Sizlarni qayta bunyod etib, mustahkam qilaman», deb aytaman. ¹⁰ Ammo o‘sha xalq Mening oldimda qabihlik qilsa yoki aytganlarimga quloq solmasa, Men niyatimdan qaytaman, ularga qilmoqchi bo‘lgan yaxshiligimni qilmayman.

¹¹ Shunday ekan, Yahudo xalqi bilan Quddus aholisiga ayt: «Egamiz shunday demoqda: mana, Men boshingizga soladigan kulfatni tayyorlayapman, sizlarga qarshi rejalar tuzyapman. Bo‘ldi endi, har biringiz yomon yo‘lingizdan qaytinglar. Turmush tarzengizni o‘zgartiringlar. Eski qilmishlaringizdan voz kechinglar.»

¹² Ammo ular: «Gapirganing befoyda!» deyishadi. «Biz baribir xohlaganimizday

yashaymiz, yovuz yuraklarimizning o‘jarliklariga itoat qilaveramiz», deb aytishadi.”

Xalq Egamizni rad etadi

¹³ Shuning uchun Egamiz demoqda:

“Xalqlardan so‘rab–surishtiring–chi,
Bunaqasini hech eshitganmikan?!
Bokira qiz Isroil jirkanch bir ish qildi.

¹⁴ Lubnondagi qorlar hech eriganmi?!
Azim cho‘qqilarni hech tark etganmi?!
Uning muzdek suvlari hech ado bo‘lganmi?!

¹⁵ Mening xalqim esa Meni tark etdi,
Ular behuda butlarga tutatqi tutatdilar.
Butlari tufayli xalqim qoqildi,
Azaliy yo‘lidan adashdi.
To‘g‘ri yo‘lni tark etib, so‘qmoqlardan yurib ketdi.

¹⁶ Shu sababdan yurti huvullab qoladi,
Yurtning ahvolidan odamlar qotib qoladi,
O‘tgan–ketganlar dahshatga tushadi,
«Yo tavba» deb, yoqasini ushlashadi.

¹⁷ Sharqdan esgan shamol kabi,
Men ularni dushmanlari oldida sochib tashlayman.
Boshlariga kulfat tushgan kuni
Ularga orqa o‘giranman,
Ularga nazar solmayman.”

Yeremiyoga qarshi fitna

¹⁸ So‘ng odamlar shunday dedilar: “Qani, Yeremiyoga qarshi fitna uyushtiraylik. Axir, qonunni o‘rgatadigan ruhoniylar, maslahat beradigan donishmandlar va Xudoning so‘zini aytadigan payg‘ambarlar har doim bor. Yeremiyoga tuhmat qilaylik, uning gaplariga umuman e‘tibor bermaydigan bo‘laylik.”

¹⁹ Ey Egam, meni tingla,
Raqiblarim gaplarini eshit!

²⁰ Nahotki yaxshilikka yomonlik qaytarishsa?!
Esingdami, huzuringda turib,
Ular uchun Senga yolvorgandim,
Ulardan Sening qahringni qaytargandim.
Ular esa menga chuqur qazidilar.

²¹ Shunday ekan, bolalarini ochlikdan o‘ldir,
Hammasini qilich izmiga topshir.
Xotinlari bolalaridan judo bo‘lsin,
Hammasi beva bo‘lib qolsin.
Erkaklari o‘latdan qirilib ketsin,
Yigitlari jangda halok bo‘lsin.

²² To‘satdan ustiga bosqinchi yuborganingda,
Uylaridan dod–faryodlar ko‘tarilsin!

Axir, ular meni tutib olmoqchi bo'lib, chuqur qazidilar,
 Oyog'imni sirtmoqqa ilintirmoqchi bo'ldilar.
²³ Meni o'ldirish uchun fitna qildilar,
 Buni Sen bilasan, ey Egam.
 Ularning gunohlarini kechirma,
 Jinoyatlaridan o'tma.
 G'azablanib, jazolarini bergin,
 Ular Sening oldingda yiqilib qolsinlar.

19–BOB

Singan ko'za

¹ Egamiz menga shunday dedi: “Borib kuloldan bir sopol ko'za sotib ol. So'ng yoningga xalq oqsoqollaridan va bosh ruhoniylardan olib, ² Singan ko'zalar darvozasi yaqinidagi Xinum soyiligiga* tush. Men senga aytadigan so'zlarni oqsoqollarga sen o'sha yerda aytasan. ³ Sen ularga shunday deb ayt: «Ey Yahudo shohlari, Quddus aholisi, Egamizning so'zlarini eshitinglar. Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: Men bu joyga shunday falokat yog'diramanki, bu falokatni eshitganlarning boshidan hushi uchadi. ⁴ Zotan, xalqim Meni tark etdi, bu yerni harom qildi. Ular o'zlari bilmagan, ota-bobolari ham, Yahudo shohlari ham bilmagan begona xudolarga qurbonliklar kuydirdilar. Bu yerni begunoh odamlarning qoniga to'ldirdilar. ⁵ Baalga atab sajdagohlar* qurdilar. U yerda o'z o'g'il-qizlarini Baalga qurbonlik qilib kuydirdilar. Men ularga buni amr qilmaganman, bunaqasini xayolimga ham keltirmaganman. ⁶ Qarab turinglar! — deb aytmoqda Egamiz. — Shunday kunlar keladiki, odamlar bu joyni Tofat yoki Xinum soyiligi deb atamaydi, balki bu joy 'Qirg'in vodiysi' deb ataladigan bo'ladi. ⁷ Mana shu joyda Men Yahudo va Quddusning rejalarini barbod qilaman*. Xalqimni dushmanlarga mag'lub qilib beraman, ularda qasdi borlarning qo'liga topshiraman. Jasadlarini qushlarga, yovvoyi hayvonlarga yem qilaman. ⁸ Men bu shaharni shunday vayron qilamanki, uning oldidan o'tgan-ketgan har bir kishi shaharning ayanchli ahvolidan dahshatga tushib, qotib qoladi. ⁹ Dushmanlar shaharni qamal qilib, odamlarni qirib tashlamoqchi bo'ladilar. Qamal paytida azobda qolgan xalq o'g'il-qizlarining va bir-birining etini yeydigan bo'ladi.»

¹⁰ Ey Yeremiyo, o'zing bilan kelganlarning oldida ko'zani sindir. ¹¹ Ularga shunday deb ayt: «Sarvari Olam shunday demoqda: mana bu ko'za chilparchin bo'lib, tuzatib bo'lmaydigan ahvolga tushgani kabi, Men bu xalqni va bu shaharni chilparchin qilaman. O'liklar Tofatda dafn qilinadi, o'liklar ko'pligidan qabrlarga joy yetmay qoladi. ¹² Men bu shaharni va uning aholisini shunday ahvolga solamanki, bu shahar Tofatga o'xshagan bo'lib qoladi, — deb aytmoqda Egamiz. — ¹³ Quddusdagi xonadonlar va Yahudo shohlarining saroylari, Tofat kabi, harom bo'ladi. Chunki u yerlardagi hamma uylarning tomrlarida samoviy jismlarga atab qurbonliklar kuydirilgan, begona xudolarga sharob nazrlari keltirilgan.»”

¹⁴ Yeremiyo Egamizning amri bilan Tofatda bashorat qildi, so'ng u yerdan qaytib kelgach, Egamizning uyi hovlisida turib xalqqa dedi: ¹⁵ “Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: endi Men aytgan so'zimga binoan bu shahar va uning atrofidagi qishloqlarga falokat keltiraman, chunki sizlar o'jarlik qilib, so'zlarimni

eshitishni xohlamadingizlar.”

20-BOB

Yeremiyo ruhoniyl Pashxur bilan bahslashadi

¹ Immar o'g'li Pashxur ruhoniyl bo'lib, Egamiz uyining bosh nazoratchisi edi. U Yeremiyoning bashorat qilib aytgan bu so'zlarini eshitdi. ² Shu sababdan Yeremiyoni kaltaklatib, Egamiz uyining hovlisidagi Yuqori Benyamin darvozasi* tomonda kishanlab qo'yishni buyurdi. ³ Ertasi kuni ertalab Pashxur Yeremiyoning kishanlarini yechganda, Yeremiyo unga shunday dedi: “Egamiz senga «Pashxur» emas, «Dahshat qamragan»* deb ism qo'ygan. ⁴ Zero, Egamiz shunday deb aytmoqda: Men seni va hamma do'stlaringni vahimaga solaman. Do'stlaring dushmanlari qo'lida halok bo'layotganini o'z ko'zing bilan ko'rasan. Men butun Yahudo xalqini Bobil shohining qo'lga topshiraman. Bobil shohi xalqimni asir qilib, o'zining yurtiga olib ketadi. Ularni qilichdan o'tkazadi. ⁵ Men bu shaharning boyliklarini, bor narsasini, qimmatbaho buyumlarini, Yahudo shohlarining xazinalarini dushmanning qo'lga beraman. Ular shaharni talon-taroj qilishadi. Barcha boyliklarini Bobilga olib ketishadi. ⁶ Sen ham, ey Pashxur, o'z xonadoning bilan Bobilga surgun bo'lasan. Sen u yerda jon berib, dafn qilinasan. Yolg'on bashoratlaringga quloq solgan do'stlaring ham o'sha ko'yga tushadi.”

Yeremiyo Egamizga shikoyat qiladi

⁷ Ey Egam, Sen meni ko'ndirding,
Men ham ko'ndim.
Mendan ustun kelding, meni yengding.
Men hammaga mazax bo'ldim,
Hamma ustimdan kulmoqda.
⁸ Gapirganimda jar solishim kerak,
“Zo'ravonlik! Halokat!” deya baqirishim kerak.
Sening so'zing tufayli hammaga kulgi bo'ldim,
Kun bo'yi meni masxara qilishyapti.
⁹ Bordi-yu, men: “Bo'ldi, Egam haqida so'zlamayman,
Uning nomidan gapirmayman” desam,
Sening so'zing, olov kabi, ichimni yondiradi,
O't qo'yganday suyaklarimni zirqiratadi.
So'zingni ichimda saqlab turishdan charchadim,
Ha, uni boshqa ushlab tura olmayman.
¹⁰ Eshityapman, ko'pchilik g'iybat qilyapti.
Atrofigimni dahshat qamragan!
“Fosh bo'lsin! Uni fosh qilaylik!” deb aytyaptilar.
Hatto mening yaqin do'stlarim ham
Qoqinishimni poylab turibdilar,
“Yeremiyo tuzoqqa tushadi,
Shunda uni yengamiz,
Undan qasdimizni olamiz”, deyaptilar.
¹¹ Ammo Sen, ey Egam, men bilan birgasan,
Sen bahodir jangchiga o'xshaysan.

Meni quvg'in qilganlar qoqilib tushadi,
 Ular mendan ustun kelolmaydi.
 Isnodga qoladi, muvaffaqiyatga erisholmaydi.
 Ular to abad dog'da qoladi,
 Sharmandagarchiligi hech qachon unutilmaydi.
¹² Ey Sarvari Olam, Sen solih kishini sinaysan,
 Odamning dilini, o'y-xayolini bilasan.
 Dushmanlarimdan o'ch olganingni ko'rayin,
 Axir, da'voimni Senga topshirdim!

¹³ Egamizga qo'shiq kuylanglar!
 Egamizga hamdu sanolar aytinglar!
 Zero, U bechora bandaning jonini
 Badkirdorlar qo'lidan qutqardi.

¹⁴ Evoh, men tug'ilgan kun qurib ketsin!
 Onam meni tuqqan kun xosiyatsiz bo'lsin!
¹⁵ Otamga xabar olib kelgan odam la'nati bo'lsin,
 "O'g'il ko'rding!" deya uni xursand qilgan kishi qurib ketsin.

¹⁶ Egamiz shafqatsizlarcha vayron qilgan
 Shaharlarday* bo'lsin o'sha odam.
 U ertalabdanoq dodu faryodlar eshitsin,
 Kunduz kuni urush na'ralarini eshitsin.

¹⁷ Axir, u meni onamning qornidayoq o'ldirmadi.
 Shunda onamning qorni qabrim bo'lgan bo'lardi,
 Onam to abad homilador bo'lib qolgan bo'lardi.

¹⁸ Nimaga ham tug'ildim ekan-a?!
 Mashaqqatu qiyinchilik ko'rish uchunmi?!
 Umrimni sharmandalikda xazon qilish uchunmi?!

21-BOB

Quddusning mag'lubiyati haqida bashorat

¹ Shoh Zidqiyo* Yeremiyo payg'ambarning oldiga Malkiyo o'g'li Peshxur va Masiyo o'g'li ruhoniy Zafaniyoni yubordi. Shunda Egamiz O'z so'zini Yeremiyoga ayon qildi. Peshxur bilan Zafaniyo Yeremiyoga shunday dedilar: ² "O'tinamiz, biz uchun Egamizga yolvor, chunki Bobil shohi Navuxadnazar* bizga hujum qilyapti. Balki Egamiz avvalgidek mo'jizalar ko'rsatib, Navuxadnazarni orqaga chekintirar."

³ Yeremiyo ularga shunday javob berdi: ⁴ "Borib, Zidqiyoga Isroil xalqining Xudosi — Egamizning shu so'zlarini aytinglar: «Sizlar qo'lingizga qurol olib, sizlarni qamal qilgan Bobil shohiga va Bobilliklarga* qarshi jang qilyapsizlar. Ammo qo'lingizdagi qurollaringizni Men Bobilliklarga emas, balki o'zlaringizga qarshi ishlataman. Mana shu shahar — Quddus markazida qurollaringizni uyib tashlayman. ⁵ Men O'zim sizlarga qarshi chiqaman. O'z qudratu ajoyibotlarim bilan, qahru g'azabim bilan sizlarga qarshi jang qilaman. ⁶ Bu shahar aholisini yo'q qilaman. Odamlaru hayvonlar o'latdan nobud

bo'ladilar. ⁷ Shundan keyin Men Yahudo shohi Zidqiyoni, uning a'yonlarini, shaharda urushdan, qahatchilikdan va o'latdan omon qolgan hamma odamlarni Bobil shohi Navuxadnazarning qo'liga beraman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ularda qasdi borlarga topshiraman, dushman qo'liga beraman. Dushmanlar shahar aholisini shafqatsizlarcha qirib tashlaydilar. Birona odamni ham ayamaydilar, ularga achinmaydilar, rahm qilmaydilar.»

⁸ Sizlar bu xalqqa borib aytinglar: «Egamiz demoqda: Men sizlarga ikki yo'lni — hayot va o'lim yo'lini berdim. ⁹ Shaharda qolganlar qilich, qahatchilik va o'latdan nobud bo'ladilar. Shahardan chiqib, Bobilliklarga taslim bo'lganlar esa tirik qoladilar. Bu odamlar hech bo'lmasa o'z jonlarini saqlab qoladilar. ¹⁰ Men bu shaharga yaxshilik emas, kulfat keltirishga qaror qildim, — deb aytmoqda Egamiz. — Bu shaharni Bobil shohiga taslim qilib beraman. Navuxadnazar shaharga o't qo'yadi.»

Yahudo shohining xonadoni jazolanadi

¹¹ Yahudo shohining xonadoniga ham borib shunday aytinglar: «Egamizning so'zini eshit, ¹² ey Dovud sulolasi! Egamiz shunday demoqda:

Har kuni ertalabdan adolat qilinglar,
Jabrdiydalarni zo'ravonlar qo'lidan qutqaringlar.
Aks holda, qilgan yovuzliklaringiz tufayli
Mening g'azabim alanga oladi,
Bu g'azabimni so'ndirishga hech kimning qurbi yetmaydi.

¹³ Ey vodiydagi qoya ustida qurilgan Quddus,
Men senga qarshiman!
— deb aytmoqda Egamiz. —
Sizlar aytasiz: 'Kim ham bizga qarshi chiqa olardi?!
Kim ham qo'rg'onlarimizga kira olardi?!'
¹⁴ Men qilmishingizga yarasha jazoingizni beraman,
— deb aytmoqda Egamiz. —
Shohning saroyiga* o't qo'yaman,
Olov atrofdagi hamma narsani yondiradi.»

22-BOB

Yahudo shohining xonadoni haqida bashorat

¹ Egamiz menga shunday dedi: "Yahudo shohi saroyiga borib, u yerda ushbu so'zlarni jar solib ayt: ² «Ey Dovud taxtida o'tirgan Yahudo shohi, eshit. A'yonlaring va mana bu saroyga kirgan odamlaring ham sen bilan birga Egamizning so'zini eshitsin.» ³ Keyin ularga ayt, Egamiz shunday demoqda: «Adolat va to'g'rilik bilan ish tuting.

Jabrdiydalarni zo'ravonlarning qo'lidan qutqaring. Musofirlarga, yetim va bevalarga nohaqlik qilmang, ularni ezmang. Bu yerda begunoh odamning qonini to'kmang.

⁴ Bordi-yu, sizlar haqiqatan ham bularga rioya qilsangizlar, Quddus taxtida doim Dovud naslidan bo'lgan shoh o'tiradi. Jang aravalariyu otlar mingan shohlar saroy darvozalaridan kirishadi. A'yonlar va xalq ham ular bilan birga kiradi. ⁵ Bordi-yu, bu amrlarimga rioya qilmasangizlar, Men O'z nomim haqi ont ichib* aytamanki, bu saroy

vayron bo'ladi.» Egamizning kalomi shudir. ⁶ Axir, Egamiz Yahudo shohining saroyi haqida shunday demoqda:

«Sen Men uchun go'zal Gilad o'lkasiga* o'xshaysan,
Bamisoli Lubnonning yuksak cho'qqilarisan.
Lekin qasam ichib aytamanki, sen sahroga o'xshab qolasan,
Huvullagan bir shaharga aylanib qolasan.
⁷ Senga qarshi bosqinchilarni jo'nataman,
Qurollangan odamlarni yuboraman.
Ular sara sadrlaringni kesadilar,
Yog'ochlaringni olovga tashlaydilar.»

⁸ Ko'plab xalqlar bu shahar oldidan o'tayotib, bir-birlaridan: «Nega Egamiz bunday buyuk shaharni shu ko'yga solgan ekan-a?» deb so'raydilar. ⁹ Ularga shunday javob berishadi: «Shahar aholisi o'zlarining Egasi Xudo bilan tuzgan ahdini buzdi. Boshqa xudolarga sajda qilib, xizmat qiladigan bo'ldi.»

Yeremiyo shoh Yohuxoz haqida bashorat qiladi

¹⁰ O'lgan shohingiz* uchun yig'lamang,
U uchun aza tutmang.
Undan ko'ra, surgun bo'lgan shahzodangiz* uchun qayg'uring,
U uchun achchiq-achchiq ko'z yosh to'king.
Axir, u endi qaytib kelmaydi,
Ona yurtini boshqa ko'rmaydi.

¹¹ Shoh Yo'shiyodan keyin Yahudo taxtiga Yo'shiyoning o'g'li Yohuxoz* o'tirgan edi. Shoh Yohuxoz surgun qilingandan keyin, Egamiz u haqida shunday dedi: "U bu yerga hech qachon qaytib kelmaydi. ¹² Surgun qilingan yerda olamdan o'tadi, bu yurtni boshqa ko'rmaydi."

Yeremiyo Yohayiqim haqida bashorat qiladi

¹³ Egamiz shunday deydi:
"Uyini nohaqlik bilan qurganning* holiga voy!
Yuqori xonalarni adolatsizlik bilan bino qilganning holiga voy!
Bunday odam birodarini tekinga ishlatadi,
Uning mehnat haqini bermaydi.
¹⁴ U shunday deydi:
«Mana, o'zim uchun katta saroy qurdim,
Yuqori qavatdagi xonalarni keng qildirdim.»
U uyiga katta oynalar qo'ydirmoqda,
Devorlarini sadr yog'ochi bilan qoplamoqda,
Ularni qirmizi rangga bo'yamoqda.

¹⁵ Sen o'zing uchun ko'p sadr yog'ochini yig'ding,
Bu bilan sen yaxshi shoh bo'lib qolmading!
Sening otang ham xohlaganicha yeb-ichgan,
Ammo doim haqiqatu adolatni o'rnatgan.

Shu sababdan uning ishi yurishgan.

¹⁶ U faqiru bechorani himoya qilgan,
Shuning uchun farovon hayot kechirgan.
Xudoni bilish degani shu emasmi?!
— deb aytmoqda Egamiz. —

¹⁷ Sen esa faqat nohaq foydani ko'zlaysan.
Begunoh odamning qonini to'kasan,
Zo'rvonlik va zulm o'tkazasan."

¹⁸ Shu sababdan Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li Yohayiqim haqida Egamiz shunday demoqda:

"Unga hech kim aza tutmaydi,
«Voy, jigarim! Voy, jigarim!» deb yig'lamaydi.
«Xo'jayinim! Olampanohim!» deb hech kim qayg'urmaydi.
¹⁹ Uni o'lgan eshakning ahvoliga soladilar,
Quddus darvozalaridan sudrab chiqib, otib yuboradilar."

Quddusning qismati

²⁰ Egamiz shunday deydi:

"Ey Quddus, Lubnonga chiqib faryod qilgin,
Bashan o'lkasiga borib, xitob etgin.
Aborim tog'larida* turib, ovozing boricha baqirgin,
Chunki hamma o'ynashlaring* yo'q bo'ldi.
²¹ Farog'atda yashaganingda, senga gapirdim,
Sen esa «Gapingga quloq solmayman!» deb aytding.
Ha, yoshligingdan shu yo'lni tutgansan,
Gapimga sen kirmagansan.

²² Shamol hamma cho'ponlaringni supurib ketadi,
O'ynashlaring surgun bo'ladi.
Sen esa qabih ishlaring tufayli uyatda qolasan,
Sharmandayi sharmisor bo'lasan.

²³ Sen «Lubnon» saroyida* yashab yuribsan,
Sadr daraxtlari orasida in qurgansan,
Ammo tug'ayotgan ayol kabi dard chekasan,
Azobdan ingraysan."

Shoh Yohayixinni Xudo hukm qiladi

²⁴ Yohayiqim o'g'li Yohayixin* haqida Egamiz shunday demoqda: "Ey Yahudo shohi Yohayixin! Bordi—yu, sen Mening o'ng qo'limdagi muhr uzugim bo'lganingda edi, Men barhayot Xudo bo'lganim haqi ont ichib aytamanki, seni uloqtirib tashlagan bo'lar edim.

²⁵ Sen kimdan qo'rqsang, seni o'shaning qo'lga beraman, senda qasdi borlarning qo'lga topshiraman. Seni shoh Navuxadnazarning* va Bobilliklarning* qo'lga beraman. ²⁶ Seni va seni tuqqan onangni* begona bir yurtga, kindik qoning to'kilmagan bir yerga uloqtirib yuboraman. Sizlar o'sha yerda o'lasizlar. ²⁷ Sizlar bu yurtga qaytib kelishni orzu qilasizlar, ammo qaytib kelmaysizlar."

²⁸ Yohayixin tashlab yuboriladigan siniq xumday bo'lib qoladi,
Hech kimga kerak bo'lmaydigan sopol idishga o'xshab qoladi.
U bolalari bilan surgun bo'ladi!

O'zi bilmagan yurtga uloqtirib tashlanadi!

²⁹ Ey yurt, yurt, yurt!

Egamizning so'zini eshit!

³⁰ Egamiz shunday demoqda:

“Bu odamning farzandlarini nasabnomaga kiritmang,
Uni hayotda omadi yo'q, deb qayd qilib qo'ying.
Uning zurriyotidan birortasi muvaffaqiyat qozonmas,
Birortasi Dovud taxtiga chiqa olmas.
Yahudoda ular hech qachon hukmronlik qilmaydilar.”

23-BOB

Kelajakka umid

¹ Egamiz shunday demoqda: “Cho'ponlar yaylovimdagi qo'ylarni tarqatib yuboryaptilar, ularni yo'q qilyaptilar. Bunday cho'ponlarning holiga voy! ² Ey xalqimni boqqan cho'ponlar, sizlar qo'ylarimni o'z holiga tashlab qo'ydingizlar. Ularni tarqatib, uzoqlarga qochirib yubordingizlar. Bu yovuz qilmishlaringiz uchun Men sizlarni o'z holingizga qo'ymay jazolayman, — deb aytmoqda Isroil xalqining Xudosi — Egamiz. — ³ Men qo'ylarimni har xil yurtlarga haydab yuborgan edim. Endi O'zim ularni yig'ib olaman, o'zlarining yayloviga olib kelaman. Ular barakali bo'lib, ko'payadilar. ⁴ Men ular ustidan boshqa cho'ponlarni tayinlayman. Cho'ponlar qo'ylarimni boqadilar. Shunda qo'ylarim hech narsadan qo'rqmaydi, sarosimaga tushmaydi. Ularning birontasi ham yo'qolmaydi.” Egamizning kalomi shudir.

⁵ Egamiz demoqda: “Shunday kunlar keladiki, Men Dovud naslidan solih bir novdani yetishtiraman. Bu Shoh donolik bilan hukmronlik qiladi. Adolat va to'g'rilik bilan ish tutadi. ⁶ Uning hukmronligi davrida Yahudo xalqi bexatar yashaydi, Isroil xalqi osoyishta hayot kechiradi. O'sha Shohni «Egamiz — najotkorimiz» deb atashadi.”

⁷ Egamiz demoqda: “Shunday kunlar keladiki, odamlar ont ichganda: «Isroil xalqini Misrdan olib chiqqan Egamiz shohid», deb aytmaydigan bo'ladi. ⁸ Buning o'rniga ular: «Isroil naslini shimoldagi yurtdan* va surgun qilingan boshqa barcha yurtlardan olib chiqqan Egamiz shohid», deb ont ichadigan bo'ladi. Ular o'z yurtlarida yashashadi.”

Yeremiyo soxta payg'ambarlar haqida bashorat qiladi

⁹ Payg'ambarlar haqida o'ylab,
Yurak-bag'rim ezilib ketdi,
Vujudim titrab ketmoqda.
Egamiz tufayli,
Uning aytgan muqaddas so'zi tufayli
Men mast odamga o'xshab qoldim,
Sharobga bo'kkan kishiday bo'lib qoldim.

¹⁰ Evoh, yurt zinokorlarga to'lib ketdi,
La'nat* tufayli yer qaqrab qoldi,
Dashtdagi yaylovlar qurib yotibdi.

Payg'ambarlar qabihlik qilishga shoshiladi,
Kuchini haqsizlik yo'lida ishlatishadi.

¹¹ Egamiz shunday demoqda:

“Payg'ambaru ruhoniylar betavfiqdirlar,
Hatto Mening uyimda ham qabihlik qilganlarini ko'rdim.

¹² Shu sababdan yurgan yo'llari sirpanchiq bo'ladi,
Ular zulmatga g'arq bo'lishadi.
Hammasi yiqilib qoladi.

Jazo oladigan yili
Boshlariga kulfat keltiraman,
— deb aytmoqda Egamiz. —

¹³ Samariya payg'ambarlari orasida
Jirkanch bir ishni ko'rdim:

Ular Baal nomidan bashorat qilishdi,
Xalqimni yo'ldan ozdirishdi.

¹⁴ Ammo Quddus payg'ambarlari orasida
Bundan ham battarroq'ini ko'rdim:

Ular zino qilib, yolg'on ichida yashashadi,
Yovuzlarning ishini qo'llab turishadi,
Shuning uchun hech kim yomon yo'lidan qaytmayapti.
Nazarimda ularning hammasi Sado'm odamlariday bo'lib qolgan,
Quddus aholisi G'amo'ra* aholisiga o'xshab qolgan.”

¹⁵ Sarvari Olam payg'ambarlar haqida shunday demoqda:

“Men ularga achchiq o'tdan yediraman,
Zaharli suvdan* ichiraman,
Zero, Quddus payg'ambarlari dastidan
Yurtimda betavfiqlar ko'payib ketdi.”

¹⁶ Sarvari Olam shunday demoqda: “Sizlarga bashorat qilayotgan payg'ambarlarning gaplariga quloq solmanglar. Ular qo'yingizni puch yong'oqqa to'ldiryapti. Ular Mening og'zimdanda chiqqan so'zlarni emas, o'z dil orzularini aytishyapti. ¹⁷ Mening so'zimdan nafratlangan odamlarga ular hadeb: «Hammasi yaxshi bo'ladi», deyishadi. Yuragidagi o'jarliklarga itoat qilganlarga: «Boshingizga balo–qazo kelmaydi», deyishadi.”

¹⁸ Xo'sh, Egamizning kengashida* ulardan qaysi biri qatnashibdi?!

Xudoning so'zini qaysi biri eshitibdi?!
Qaysi biri e'tibor bilan Uni tinglabdi?!

¹⁹ Ana, bo'ron ko'tarildi!

Bu Egamizning g'azabidir.
Uning g'azabi quyun girdobi bo'lib,
Fosiqlarning boshiga tushdi.

²⁰ Egamiz ko'nglidagi niyatini bajarmaguncha,
Uni oxiriga yetkazmaguncha,
G'azabidan tushmaydi.

Keyinchalik buni anglab olasizlar.

²¹ Egamiz shunday dedi:

“Bu payg‘ambarlarni Men yubormadim,

Ular o‘zlari yugurib bordilar.

Ularga Men gapirmadim,

Ular esa bashorat qildilar.

²² Agar o‘sha payg‘ambarlar kengashimda bo‘lganlarida edi,

So‘zlarimni xalqimga yetkazgan bo‘lardilar.

Xalqimni yomon yo‘ldan,

Yovuz qilmishlardan qaytargan bo‘lardilar.”

²³ Egamiz shunday demoqda: “Men hamma yoqdaman — yaqinda ham, uzoqda ham o‘sha Xudoman. ²⁴ Kim Mendan yashirina oladi?! Yeru ko‘kni to‘ldirib turgan Men emasmi?! — deb aytmoqda Egamiz. — ²⁵ Mening nomimdan yolg‘on bashorat qilgan payg‘ambarlarning: «Men bir tush ko‘rdim! Xudo menga bir tush berdi!» deganlarini eshitdim. ²⁶ Qachongacha bu davom etadi?! Ular yuraklaridagi hiylayu nayranglarini, yolg‘on bashoratlarini bas qilishadimi, yo‘qmi?! ²⁷ Ularning ota–bobolari Meni unutib, Baalga sajda qilgan edilar. Shu singari, bu soxta payg‘ambarlar «Xalq Egamizni unutsin», deya bir–birlariga tushlarini aytishadi. ²⁸ Mayli, tush ko‘rgan payg‘ambar tushini aytsin, so‘zimni eshitgan esa uni sadoqat bilan e‘lon qilsin. Axir, somon bilan bug‘doyning farqi bor–ku! — deb aytmoqda Egamiz. — ²⁹ Mening so‘zim olovday kuydiradi. Qoyani yoradigan bolg‘aday zarba beradi.” Egamizning kalomi shudir.

³⁰ Egamiz shunday demoqda: “Bu payg‘ambarlar «Egamizning so‘zi» deb bir–biridan gap o‘g‘irlaydi. Men ularga qarshiman. ³¹ Ha, Men o‘sha payg‘ambarlarga qarshiman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ular o‘zlaricha valdirab yuradilar, yana «bu Egamizning so‘zlari», deb aytadilar. ³² Uydirma tushlarini aytgan payg‘ambarlarga qarshiman! Ular yolg‘onlariyu telbaligi bilan xalqimni yo‘ldan ozdirishmoqda. Ularni Men tayinlamaganman, xalqimning oldiga Men yubormaganman. Xalqimga ularning zarracha ham foydasi yo‘q.” Egamizning kalomi shudir.

Yuk haqida

³³ Egamiz menga dedi: “Ey Yeremiyo, agar xalqimdan bo‘lgan birorta odam, payg‘ambar yoki ruhoniy sendan: «Bu safar Egamiz bizga nima yuklamoqchi?» deb so‘rasa, sen shunday deb javob ber: «Sizlar o‘zlaringiz Egamizga yuk bo‘ldingizlar*. Endi U sizlarni uloqtirib tashlaydi.» ³⁴ Bordi–yu, biron odam, payg‘ambar yoki ruhoniy: «Egamizning so‘zi bizga yuk bo‘ldi», deb aytadigan bo‘lsa, Men unday odamni butun xonadoni bilan jazolayman. ³⁵ Sizlar bir–biringizdan: «Egamiz nima deb javob berdi?» yoki «Egamiz nima deb aytdi?» deb so‘ranglar. ³⁶ Ammo: «Egamiz bizga nima yuklamoqchi?» deb boshqa so‘ramanglar. Zero, odamlar bu iborani ishlatib, o‘z so‘zlarini ishonarli qilmoqchi bo‘ladilar, barhayot Xudo, Sarvari Olam — Xudoyingizning so‘zlarini buzib aytadilar. ³⁷ Sizlar esa payg‘ambarning oldiga borganingizda, undan: «Egamiz sizga nima deb javob berdi?» yoki «Egamiz sizga nima dedi?» deb so‘ranglar. ³⁸ Bordi–yu, sizlar gapimga kirmay: «Egamiz bizga nima yuklamoqchi?» deb yana so‘rasangizlar, ³⁹ Men sizlarni yuk ko‘targanday ko‘tarib*, O‘z huzurimdan uloqtirib tashlayman. Ota–bobolaringizga O‘zim bergan shaharni ham shu ko‘yga solaman.

⁴⁰ Abadiy isnod va sharmandalikka duchor qilaman. Bunday sharmandalikni unutib bo'lmaydi.”

24–BOB

Ikki savat anjir

¹ Egamiz menga Ma'bad oldida turgan ikki savat anjirni ko'rsatdi. Bu voqea Bobil shohi Navuxadnazar* Quddusdagi Yahudo shohi Yohayixinni*, Yahudo a'yonlarini, hunarmandlaru temirchilarni Bobilga asir qilib olib ketgandan so'ng sodir bo'ldi. Shoh Yohayixin Yohayiqimning o'g'li edi. ² Men ko'rgan savatlarning birida yaxshi chillaki anjirlar, boshqasida esa yomon, yeb bo'lmaydigan anjirlar bor edi.

³ Egamiz mendan:

— Yeremiyo, nimani ko'ryapsan? — deb so'radi.

— Anjirlarni, — deb javob berdim men. — Yaxshi anjirlar nihoyatda yaxshi ekan, yomonlari esa yeb bo'lmaydigan darajada irib ketgan ekan.

⁴ Shunda Egamiz menga O'z so'zini ayon qildi: ⁵ Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: “Bobilliklarning* yurtiga surgun bo'lgan Yahudo asirlari o'sha yaxshi anjirlarga o'xshaydi. Men ularga iltifot ko'rsataman. ⁶ Nazarimni solib, yaxshilik qilaman, ularni bu yurtga qaytarib olib kelaman. Ularni yo'q qilmayman, balki qayta bunyod etaman. Qo'porib tashlamayman, balki barqaror qilaman. ⁷ Qalblariga Meni bilish istagini solaman, ular Meni Egamiz deb tan oladilar. Butun qalblari bilan Menga qaytadilar. Ular Mening xalqim bo'ladi, Men esa ularning Xudosi bo'laman.”

⁸ Ammo Yahudo shohi Zidqiyo* to'g'risida, uning a'yonlari, Quddusning omon qolgan aholisi va Misrga qochib borganlari to'g'risida Egamiz shunday demoqda: “Ular yeb bo'lmaydigan anjirlarga o'xshaydi. Irigan anjirlarni nima qilishsa, Men ham ularni shunday qilaman. ⁹ Ularning boshiga shunday kulfat solamanki, buni ko'rgan yer yuzidagi barcha xalqlar dahshatga tushadi. Men ularni tarqatib yuborgan hamma joyda odamlar ularning ustidan kuladi, ularni mazax qiladi, xor qiladi, nomini qarg'ishlarda ishlatadi. ¹⁰ Men ularga va ota-bobolariga bergan yurtidan ularni qirib tashlamagunimcha boshlariga urush, ocharchilik va o'lat yuboraman.”

25–BOB

Shimoldan kelgan dushman

¹ Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li Yohayiqim hukmronligining to'rtinchi yilida* Yeremiyoga Yahudo xalqi to'g'risida Egamizning so'zi ayon bo'ldi. Bobil taxtiga xuddi o'sha yili Navuxadnazar o'tirgan edi. ² Yeremiyo payg'ambar Yahudo xalqi va Quddus aholisiga shunday dedi: ³ “Omon o'g'li Yo'shiyo Yahudoda hukmronlik qilgan davrning o'n uchinchi yilidan* tortib, to bugunga qadar Egamiz menga O'z so'zini ayon qilib kelmoqda. Mana, yigirma uch yildirki, men sizlarga to'xtovsiz gapiryapman, ammo sizlar gaplarimga quloq solmayapsizlar. ⁴ Egamiz oldingizga payg'ambar qullarini birin-ketin yuborgan bo'lsa ham, sizlar ularning gaplarini eshitmadingiz, ularga quloq solmadingiz. ⁵ Ular sizlarga aytishgan edi: «Qabih ishlaringizni bas qilinglar. Yomon yo'ldan qaytinglar. Shunda Egamiz sizlarga va ota-bobolaringizga abadiy mulk qilib bergan yurtda qolasizlar. ⁶ Boshqa xudolarga ergashmanglar. Ularga xizmat qilmanglar, sajda

etmanglar. Yasagan butlaringiz bilan Egamizni g'azablantirmanglar. Shunda Egamiz boshingizga falokat keltirmaydi.»

⁷ «Ammo sizlar gapimga quloq solmadingizlar, — deb aytmoqda Egamiz. — Butlaringiz bilan Meni g'azablantirib, o'z boshingizga falokat keltirdingizlar.» ⁸ Shu sababdan Sarvari Olam demoqda: «Sizlar gapimga kirmaganingiz uchun, ⁹ Men shimoldagi barcha qabilalarni yig'aman. Bobil shohi qulim Navuxadnazarni ham chaqiraman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ularni sizlarga qarshi, bu yurt aholisi va yon-atrofigizdagi xalqlarga qarshi tortib kelaman. Men sizlarni tamomila qirib bitiraman. Sizlarni ko'rganlar dahshatga tushadi, ahvolingizni ko'rgan odamlar qotib qoladi. Men yurtingizni abadiy xarobazorga aylantiraman. ¹⁰ Shunday qilamanki, orangizda shodu xurramlik sadolari bo'lmaydi, kelin-kuyovning ovozi eshitilmaydi, tegirmonning tovushi chiqmaydi. Chirog'ingiz yonmaydi. ¹¹ Butun yurt vayron bo'lib, xarobazorga aylanadi. Bu xalqlar yetmish yil mobaynida Bobil shohiga xizmat qilishadi.»

¹² Egamiz shunday demoqda: «Yetmish yildan keyin esa Men Bobil shohini, uning xalqini va Bobilliklarning* butun yurtini qilgan gunohlari uchun jazolayman. Ularning yurti to abad huvullab qoladi. ¹³ O'zim aytgan hamma kulfatlarni o'sha yurtga yog'diraman. Bu kitobda yozilgan hamma falokatlarini keltiraman. Yeremiyoning hamma xalqlarga qarshi aytgan bashoratlarini amalga oshiraman. ¹⁴ Bobilliklar ko'plab xalqlaru buyuk shohlarga qul bo'ladilar. Qilgan qilmishlariga yarasha jazolarini oladilar.»

Xudo xalqlarni hukm qiladi

¹⁵ Isroil xalqining Xudosi — Egamiz menga shunday dedi: “Qo'limdagi kosani ol. Bu kosa g'azabim sharobiga to'la. Men seni qaysi xalqlar oldiga yuborsam, bu kosadagi sharobdan ularga ichir. ¹⁶ Ular sharobdan ichadilar, gandiraklab qolib, aqldan ozadilar. Axir, Men ularga qarshi qilich yuboraman.”

¹⁷ Men Egamizning qo'lidagi kosani oldim. Egamiz meni qaysi xalqlar oldiga yuborgan bo'lsa, o'sha xalqlarga sharobdan* ichirdim: ¹⁸ Quddus, Yahudo yurtining shaharlari va u yerdagi shohu a'yonlar xonavayron bo'lsin deb, men ularga sharobdan ichirdim. Bugungacha ularning ahvolini ko'rib odamlar yoqasini ushlaydi, xalqimning nomini qarg'ishlarga qo'shib ishlatishadi.

¹⁹ So'ng men Misrga yo'l oldim. Fir'avn, uning xizmatkorlari, a'yonlari, butun xalqi ²⁰ va u yerda yashayotgan musofirlarga sharobdan ichirdim. So'ng Uz nomli yurtning shohlariga, shuningdek, Ashqalon, G'azo, Exron va talafot ko'rgan Ashdodda* hukmronlik qilgan hamma Filist shohlariga sharobdan ichirdim. ²¹ So'ng men Edom, Mo'ab, Ommonga, ²² Tir, Sidon va dengiz ortidagi yurtlarning shohlariga sharobdan ichirdim. ²³ Dedon, Temo, Buz* va sochini oldirib yuradigan* boshqa hamma xalqlarga sharobdan ichirdim. ²⁴ Hamma Arabiston shohlariga, sahroda yashaydigan har xil ko'chmanchi qabilalarning hamma shohlariga sharobdan ichirdim. ²⁵ Zimri, Elam va Midiya yurtlarining hamma shohlariga sharobdan ichirdim. ²⁶ Shimoldagi uzoq-yaqinda bo'lgan hamma shohlarga sharobdan ichirdim. Yer yuzidagi barcha saltanatlarga birin-ketin borib keldim. Oxiri kosadagi sharobdan Bobil* taxtida o'tirgan shoh ichadigan bo'ldi.

²⁷ Egamiz menga dedi: “Ularga shunday deb ayt: «Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: g'azab kosamdan ichinglar! Mast bo'lib qusinglar! Turmaydigan bo'lib yiqilinglar, chunki Men sizlarning ustingizga qilich yuboryapman.» ²⁸ Bordi-yu, ular

qo'lingdagi kosani olishdan va sharob ichishdan voz kechsalar, sen ularga shunday deb ayt: «Sarvari Olam sizlarga demoqda: ichishingiz shart! ²⁹ Mana, O'zimga tegishli Quddus shahriga kulfat yog'dira boshladim. Sizlar jazodan qochib qutularmidingiz?! Yo'q, jazodan qutula olmaysizlar! Men yer yuzidagi barcha odamlarni urush balosiga giriftor etaman, — deb aytmoqda Sarvari Olam.»

³⁰ Shuning uchun, ey Yeremiyo, sen bu so'zlarning hammasini ularga ayt:

«Egamiz yuksakdan sherday o'kiradi,
Muqaddas makonidan sado beradi.
Yurtiga shiddat bilan o'kiradi.
Uzum ezuvchilar kabi* baqiradi,
Yer yuzidagi hamma insonlarga hayqiradi.

³¹ Gumburlashi dunyoning chetigacha eshitiladi.
Zero, Egamiz xalqlarga da'vo qilmoqda,
Dunyodagi odamzodni U hukm etmoqda,
Fosiqlarni qilichdan o'tkazmoqda.
Egamizning kalomi shudir.

³² Sarvari Olam shunday demoqda:
Qaranglar, falokat kelmoqda,
Xalqdan xalqqa yuqmoqda!
Dunyoning to'rt burchagidan
Kuchli bo'ron ko'tarilmoqda!

³³ O'sha kuni butun yer yuzi, bu boshidan narigi chetigacha Egamizning qudratidan nobud bo'lgan odamlarning jasadlariga to'ladi. Marhumlar uchun hech kim marsiya aytmaydi, hech kim ularni yig'ib ko'mmaydi. Ular yer ustida go'ngday yotaveradi.

³⁴ Ey cho'ponlar, uvvos solib yig'langlar!
Ey yo'l boshchilar, kulga belaninglar!*

Bo'g'izlanadigan kuningiz yetib keldi,
Jasadlaringiz yerda sochilib yotadi,
Chilparchin bo'lgan qimmatbaho ko'zaday bo'ladi.

³⁵ Cho'ponlar hech qayerga qocha olmaydi,
Yo'l boshchilar qutulolmaydi.

³⁶ Eshiting! Yo'l boshchilar faryod qilmoqda,
Cho'ponlar ho'ngramoqda!
Egamiz ularning yaylovlarini nobud qilyapti.

³⁷ So'lim maysazorlarini payhon etyapti.
Axir, Egamizning g'azabi alanga oldi.

³⁸ O'lja qidirib uyasidan chiqqan sherday,
Egamiz O'z makonidan chiqdi.
Egamizning alangali g'azabi tufayli,
Urush balosi tufayli
Butun yurt xarobazorga aylanadi.»

26–BOB

Yeremiyoni o'limga hukm qilmoqchi bo'lishadi

¹ Yo'shiyo o'g'li Yohayiqimning Yahudodagi ilk hukmronligi davrida* Yeremiyoga Egamiz O'z so'zini ayon qildi. ² Egamiz shunday dedi: “Ey Yeremiyo, uyimning hovlisiga borib tur. Yahudo shaharlaridan uyimga sajda qilmoqchi bo'lib kelgan hamma odamlarga gapir. Men senga amr qilgan barcha so'zlarni, birontasini ham qoldirmay ularga ayt. ³ Balki, ular Men aytgan gaplarga quloq solib, yovuz yo'llaridan qaytishar. Shunda Men ham shaxtimdan qaytaman. Qilgan qabihliklari tufayli boshlariga keltirmoqchi bo'layotgan falokatni keltirmayman. ⁴ Sen ularga shunday deb ayt: «Egamiz demoqda: sizlar Menga quloq solmadingizlar, bergan qonunlarimni bajarmadingizlar. ⁵ Oldilaringizga qayta–qayta payg'ambar qullarimni jo'natdim, ammo sizlar ularning gapiga kirmadingizlar. Agar endi aytganlarimni bajarmasangizlar, ⁶ Men bu uyni Shilo'ning* ko'yiga solaman. Bu shaharni esa yer yuzidagi xalqlar orasida la'nati qilaman.»”

⁷ Ruhoniylar, payg'ambarlar va butun xalq Yeremiyoning Egamiz uyida aytayotgan bu gaplarini eshitishdi. ⁸ Yeremiyo Egamizning amr qilgan hamma so'zlarini butun xalqqa aytib bo'lgach, ruhoniylar, payg'ambarlar va butun xalq unga tashlanib:

— O'ldiringlar uni! — deya baqira boshlashdi. — ⁹ Sen hali Egamiz nomidan bashorat qiladigan bo'lib qoldingmi?! “Bu uy Shilo'ning ko'yiga tushadi, bu shahar esa vayron bo'lib huvullab qoladi”, deb aytishga qanday jur'at etding?!

Egamiz uyidagi butun olomon Yeremiyoni o'rab oldi.

¹⁰ Bundan xabar topgan saroydagi Yahudo a'yonlari Egamizning uyiga keldilar. Qozilik qilish uchun Yangi darvozaning kiraverishidagi kursilarga o'tirdilar*. ¹¹ Shunda ruhoniylar bilan payg'ambarlar yetib kelgan a'yonlarga va xaloyiqqa murojaat qilib dedilar:

— Bu odam o'limga loyiq! U shahrimizga qarshi bashorat qildi, buni o'z qulog'ingiz bilan eshitdingiz.

¹² Yeremiyo o'z navbatida shunday dedi:

— Sizlar eshitgan barcha so'zlarni gapirishim uchun meni Egam yubordi. “Bu uyga va shaharga qarshi bashorat qil”, dedi. ¹³ Agar sizlar yomon yo'lingizdan qaytsangiz, turmush tarzingizni o'zgartirsangiz, Egangiz Xudoga itoat etsangiz, Egamiz ham shaxtidan qaytadi, sizlarga e'lon qilgan falokatni boshingizga keltirmaydi. ¹⁴ Mana, men sizning ixtiyoringizdaman. Nimani to'g'ri deb bilsangiz, menga shuni qiling. ¹⁵ Faqat bilib qo'yinglar: agar meni o'ldirsangizlar, sizlar ham, shahar aholisi ham aybsiz odamning qonini to'kkan bo'lasizlar. Zotan, bu so'zlarning hammasini sizlarga aytishim uchun Egamizning O'zi meni yuborgan.

¹⁶ So'ng a'yonlar bilan butun xaloyiq ruhoniylarga va payg'ambarlarga shunday dedilar:

— Yo'q, bu odam o'limga loyiq emas. U bizga Egamiz Xudo nomidan gapiryapti–ku!

¹⁷ Yurtning bir nechta oqsoqoli ham chiqib, to'plangan butun olomonga shunday dedilar:

¹⁸ — Yahudo shohi Hizqiyo davrida* bashorat qilib yurgan Mo'rashatlik Mixo ham Yahudo xalqiga shunday deb aytgan edi*:

“Sarvari Olam demoqda:
«Quddus daladay shudgor qilinadi,
Sion xarobazor bo'ladi,
Egamizning uyi turgan tog'ni*
Qalin o'rmonzor qoplaydi.»”

¹⁹ O'shanda Yahudo shohi bilan butun xalq payg'ambarni o'ldirganmidi?! Aksincha, shoh Egamizdan qo'rqib, Undan marhamat so'ragan edi. Egamiz esa shaxtidan qaytib, ularga e'lon qilgan falokatni boshlariga keltirmadi. Biz—chi? Biz o'zimizning boshimizga o'zimiz falokat keltiryapmiz—ku!

²⁰ Egamizning nomidan bashorat qilgan yana bir odam bor edi. U Xirat—Yo'rimlik Shamayo o'g'li Uriyo edi. U ham xuddi Yeremiyoga o'xshab bu yurt va shaharga qarshi bashorat qilgan edi. ²¹ Shoh Yohayiqim, uning hamma soqchilari va a'yonlari Uriyoning so'zlarini eshitdilar. Shunda shoh Uriyoni o'ldirishga qasd qildi. Bundan xabardor bo'lgan Uriyo qo'rqqanidan Misrga qochib ketdi. ²² Shoh Yohayiqim uning orqasidan Axbor o'g'li Elnatanni odamlari bilan jo'natdi. ²³ Ular Uriyoni Misrda tutib olib, shohning oldiga olib kelgan edilar. Shoh uni o'ldirib, jasadini avom xalqning qabristoniga tashlagan edi.

²⁴ Shunga qaramay, Shofon o'g'li Oxixam Yeremiyoning tarafini oldi. Yeremiyoni o'ldirmoqchi bo'lgan olomonning qo'liga topshirishga yo'l qo'ymadi.

27—BOB

Yeremiyo va ho'kiz bo'yinturug'i

¹ Yo'shiyo o'g'li Zidqiyo* Yahudoda hukmronligining ilk davrida*, Egamiz O'z so'zini Yeremiyoga ayon qildi. ² Egamiz menga shunday dedi: “Yog'ochdan bir bo'yinturuq yasa, qayishlar yordamida uni gardaningga osib ol. ³ So'ng esa Quddusga — shoh Zidqiyo huzuriga kelgan elchilar orqali Edom, Mo'ab, Ommon, Tir va Sidon shohlariga xabar jo'nat. ⁴ Elchilarga buyur, ular o'z shohlariga quyidagi xabarni yetkazsinlar:

«Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: shohlaringizga aytinglar, ⁵ bu dunyoni, yer yuzidagi odamzodu hayvonlarni Men O'z qudratim va ajoyibotlarim bilan yaratganman. Shunday ekan, ularni xohlagan odamga beraman. ⁶ Ana shu yurtlarning barchasini Men Bobil shohi qulim Navuxadnazarga* berdim. Hattoki yovvoyi hayvonlarni ham uning izmiga topshirdim, ular ham Navuxadnazarga xizmat qilishadi. ⁷ Navuxadnazarning shohligi qulaguncha* hamma xalqlar unga, uning o'g'liyu nevarasiga xizmat qiladi. Keyin esa Navuxadnazarning o'zi ham ko'plab xalqlarga va buyuk shohlarga xizmat qilishga majbur bo'ladi.

⁸ Bobil shohi Navuxadnazarga xizmat qilmagan, unga bo'yin bermagan har bir xalq va shohlikni Men urushga, qahatchiligu o'latga giriftor etib, qirib tashlayman, — deb aytmoqda Egamiz. — O'sha xalqni Navuxadnazar orqali butunlay yo'q qilmagunimcha qo'ymayman. ⁹ Sizlar Bobil shohiga xizmat qilmaysizlar, deya karomat qilayotgan payg'ambarlaringizga, folbinlaringizga, tush ta'burchilariga, bashoratgo'y odamlaringizga, sehrgarlaringizga

ishonmanglar. ¹⁰ Ular sizlarga yolg'on bashorat qilyaptilar. Agar ularga quloq solsangizlar, Men sizlarni bu yerdan chiqarib yuboraman. Uzoq yurtlarga surgun qilaman, oqibatda sizlar halok bo'lasizlar. ¹¹ Bobil shohining bo'yinturug'i ostida bo'yin eggan, unga xizmat qilgan har bir xalqni esa Men o'z yurtida qoldiraman. Ular o'z yurtlarida yashab, o'z yeriga ishlov beradilar. Egamizning kalomi shudir.»”

¹² Men Yahudo shohi Zidqiyoni ham xuddi shunday deb ogohlantirdim: “Bobil shohiga bosh eging, uning o'ziga ham, xalqiga ham xizmat qiling, shunda joningizni saqlab qolgan bo'lasiz. ¹³ Egamiz: «Bobil shohiga xizmat qilmagan har bir xalq urush, qahatchilik va o'latdan nobud bo'ladi» degan edi. Nahotki o'zingizning va o'z xalqingizning joniga zomin bo'lsangiz?! ¹⁴ «Bobil shohiga xizmat qilmang», deb aytayotgan payg'ambarlarning gaplariga quloq solmang, ular sizlarga yolg'on bashorat qilyapti. ¹⁵ O'sha payg'ambarlar haqida Egamiz shunday deb aytdi: «Ularni Men yubormaganman. Ular Mening nomimdan yolg'on bashorat qilishyapti. Shunday ekan, Men sizlarni va sizlarga bashorat qilayotgan payg'ambarni bu yurtdan uloqtirib tashlayman. Hammangiz halok bo'lasizlar.»”

¹⁶ So'ng men ruhoniylarga va butun xalqqa gapirdim: “Egamiz shunday demoqda: «Ma'badning ashyolari Bobildan yaqinda olib kelinadi, deb aytayotgan payg'ambarlarga quloq solmanglar. Ular sizlarga yolg'on bashorat qilishyapti. ¹⁷ Ularga quloq solmanglar! Joningizni saqlab qolmoqchi bo'lsangizlar, Bobil shohiga xizmat qilinglar. Aks holda, shahar vayron qilinadi! ¹⁸ Agar ular, haqiqatan ham, payg'ambarlar bo'lishsa, agar chindan ham Mening kalomim ularga ayon bo'lgan bo'lsa, unda ular Men, Sarvari Olamga yolvorishsin. 'Sening uyingdagi, shoh saroyidagi va Quddusdagi qolgan ashyolar Bobilga olib ketilmasin', deb Menga iltijo qilishsin.» ¹⁹⁻²¹ Axir, Sarvari Olam demoqda: «Bobil shohi Navuxadnazar* Yahudoga bostirib kelib, taxtda o'tirgan Yohayiqim o'g'li Yohayixinni* Yahudo amaldorlari bilan birga asir qilib olib ketganda, Ma'baddagi ikkita bronza ustunni, hovuzni, tagkursilarni va Quddusdagi ayrim idishlarni qoldirib ketgan edi.» Ammo o'sha qolgan-qutgan ashyolar haqida Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: «O'z uyimda, shoh saroyida va Quddusda qolgan ashyolar haqida aytadigan gaplarimni eshitinglar: ²² ashyolarning hammasi Bobilga olib ketiladi*. Men ularni olib kelgani bormagunimcha, o'sha yerda qoladi. So'ng esa Men ularni qaytarib olib kelaman, shu yerga joylashtiraman.» Egamizning kalomi shudir.”

28-BOB

Soxta payg'ambar Xanoniyo

¹ Ayni o'sha yili, ya'ni Yahudo shohi Zidqiyo hukmronligining ilk davrida, to'rtinchi yili beshinchi oyida* Xanoniyo payg'ambar Egamiz uyidagi ruhoniylar va xalq oldida menga gapirdi. Xanoniyo Givonlik Azzurning o'g'li edi. U menga shunday dedi:

² — Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: “Bobil shohi solgan bo'yinturuqni Men sindirib tashladim. ³ Shoh Navuxadnazar* uyimdan Bobilga olib ketgan hamma ashyolarni Men ikki yil ichida bu yerga qaytarib olib kelaman. ⁴ Bundan tashqari, Bobilga surgun bo'lgan Yahudo shohi Yohayiqim o'g'li Yohayixinni* va u bilan birga hamma asirlarni* qaytarib olib kelaman. Men Bobil bo'yinturug'ini sindirib

tashlayman.” Egamizning kalomi shudir.

⁵ Shunda men Egamiz uyida hozir bo'lgan ruhoniylar va xalq oldida Xanoniyoğa ⁶ shunday dedim:

— Omin! Iloyim, aytganingizday bo'lsin. Bashorat qilgan so'zlaringizni Egamizning O'zi bajo aylasin. O'z uyining ashyolariyu asirlarni Bobildan qaytarib, bu yerga olib kelsin. ⁷ Endi esa men sizga va xalqqa aytmoqchi bo'lgan mana bu gaplarimni eshiting. ⁸ Sizdan va mendan oldin o'tgan payg'ambarlar ko'p yurtlaru buyuk shohliklarga qarshi urush, ocharchilik va o'latni bashorat qilgan edilar. ⁹ Tinchlikni bashorat qilgan payg'ambarning bashorati bajo bo'lganidan keyingina*, xalq uni “haqiqatan ham Egamizning elchisi” deb tan olar edi.

¹⁰ So'ng Xanoniyo payg'ambar Yeremiyoning gardanidagi bo'yinturuqni olib sindirdi—da, ¹¹ to'planib turgan xaloyiqqa murojaat qilib dedi:

— Egamiz aytmoqda: “Xuddi shunday qilib, Men ikki yil ichida Bobil shohi Navuxadnazarning xalqlarga solgan bo'yinturug'ini olib, sindirib tashlayman.”

Bu gaplardan keyin Yeremiyo o'z yo'liga ketdi.

¹² Xanoniyo payg'ambar Yeremiyo payg'ambarning gardanidagi bo'yinturuqni sindirgandan keyin, ko'p o'tmay Egamiz Yeremiyoga O'z so'zini ayon qilib dedi:

¹³ “Xanoniyoning oldiga borib, shunday deb ayt: «Egamiz aytmoqda: sen yog'och bo'yinturuqni sindirding, ammo o'shaning o'rniga Men temir bo'yinturuq yasayman.

¹⁴ Zero, Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: Men bu xalqlarning gardaniga temir bo'yinturuq solaman. Ularning hammasi Bobil shohi Navuxadnazarga xizmat qilishadi. Ha, ularning hammasi Navuxadnazarga bosh egadi. Men hatto yovvoyi hayvonlarni ham Navuxadnazarning ixtiyoriga topshiraman.»”

¹⁵ Yeremiyo payg'ambar Xanoniyo payg'ambarga dedi:

— Menga qara, Xanoniyo, Egamiz seni yubormagan. Sen esa bu xalqni yolg'on gaplaringga ishontirib qo'yding. ¹⁶ Shu qilganing uchun Egamiz shunday demoqda: “Men seni yer yuzidan daf qilaman. Sen o'z bashoratlaring bilan xalqni Egangga qarshi qo'zg'atganing uchun shu yiliyoq o'lasan.”

¹⁷ O'sha yilning yettinchi oyida* Xanoniyo olamdan o'tdi.

29–BOB

Yeremiyoning Bobildagi yahudiylarga yozgan maktubi

¹ Yeremiyo payg'ambar Bobilda asirlarning orasida omon qolgan oqsoqollarga, ruhoniylarga, payg'ambarlarga va asirlikda yurgan butun xalqqa Quddusdan bir maktub yo'lladi. Bu asirlarni shoh Navuxadnazar* Quddusdan Bobilga surgun qilgan edi. ² Shoh Yohayixin*, ona malika, a'yonlar, Yahudo va Quddus yo'l boshchilari, hunarmandlaru temirchilar Quddusdan surgun qilingandan keyin bu maktub yozildi. ³ Yeremiyo maktubini Shofon o'g'li Elasax va Xilqiyo o'g'li Gamariyo orqali jo'natdi. Yahudo shohi Zidqiyo* bu odamlarni Bobil shohi Navuxadnazar huzuriga yuborgandi. Maktub quyidagi mazmunda edi:

⁴ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam Quddusdan Bobilga surgun qilgan barcha odamlarga shunday demoqda: ⁵ “O'zlaringizga yashash uchun uylar quringlar, bog'—rog'lar yaratinglar, mevalaridan tanovul qilinglar. ⁶ Uylaninglar,

o'g'il-qizlar ko'ringlar, o'g'illaringizga kelinlar olib beringlar. Qizlaringizni uzatinglar, ular ham uvali-juvali bo'lishsin. O'sha yerda ko'payinglar, soningiz kamaymasin. ⁷ Men sizlarni surgun qilgan o'sha shaharning tinch va farovon hayoti uchun mehnat qilinglar. O'sha shaharning osoyishtaligi uchun Menga ibodat qilinglar. Shahar tinch bo'lsa, sizlar ham tinch bo'lasizlar." ⁸ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: "Orangizdagi payg'ambarlar bilan folbinlar sizlarni laqillatishmasin. Ular ko'rgan tushlarini aytganlarida quloq solmang, ⁹ ular Mening nomim bilan bashorat qilib aytayotgan hamma gaplari yolg'ondir. Ularni Men oldingizga yubormaganman." Egamizning kalomi shudir.

¹⁰ Egamiz shunday demoqda: "Bobil hukmronligiga yetmish yil bo'lgandan keyin, Men oldingizga boraman. Bergan ezgu va'damga binoan sizlarni shu yerga qaytarib, olib kelaman. ¹¹ Axir, Men sizlar to'g'ringizda tuzgan rejalarimni bilaman, — deb aytmoqda Egamiz. — Bu rejalarim sizlarga kulfat emas, farovonlik olib keladi, yorug' kelajagu umid beradi. ¹² O'sha damlarda Menga qilgan iltijoyu ibodatlaringiz ijobat bo'ladi. ¹³ Meni butun qalbingiz bilan izlasangizlar, topasizlar. ¹⁴ Ha, Meni topasizlar, — deb aytmoqda Egamiz. — Men sizlarni yana farovonlikka erishtiraman*. Sizlarni surgun bo'lgan barcha xalqlar orasidan, hamma yurtlardan yig'ib olaman. Sizlarni O'zim chiqarib yuborgan ona yurtigingizga qaytarib olib kelaman." Egamizning kalomi shudir.

¹⁵ Sizlar: "Egamiz Bobilda bizga payg'ambarlar berdi", deb aytishingiz mumkin. ¹⁶ Endi Dovud taxtida o'tirgan shoh haqida, hanuz Quddusda yashab kelayotgan butun xalq haqida, sizlar bilan surgunga ketmagan qarindosh-urug'ingiz haqida Egamizning aytgan so'zlarini eshiting. ¹⁷ Sarvari Olam shunday demoqda: "Men ularning boshiga urush, ocharchilik va o'lat balosini keltiraman. Ularni yeb bo'lmaydigan chirik anjirga o'xshatib qo'yaman. ¹⁸ Qilich, ocharchilik va o'lat bilan ularning ketidan quvaman. Bularni ko'rgan yer yuzidagi hamma shohliklar dahshatga tushadi. Men ularni tarqatib yuborgan joyda ularning ahvolini ko'rgan hamma odamlar dahshatga tushib, yoqasini ushlaydi. Ularni masxara qilib, nomini qarg'ishlarda ishlatishadi. ¹⁹ Axir, ular gapimga quloq solmadilar, — deb aytmoqda Egamiz. — Men ularning oldilariga payg'ambar qullarimni uzluksiz yuborib turdim. Biroq ular payg'ambarlarimga quloq solmadilar." Egamizning kalomi shudir.

²⁰ Shunday ekan, ey Egamiz Bobilga surgun qilgan asirlar, Egamizning gaplariga quloq solinglar! ²¹ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam Xulayo o'g'li Axab va Masiyo o'g'li Zidqiyo haqida shunday demoqda: "Ular Mening nomim bilan yolg'on bashoratlar aytib yurishibdi. Men ularni Bobil shohi Navuxadnazar qo'lga topshiraman. Sizlarning ko'zingiz oldida o'ldirtirib yuboraman.

²² Shundan keyin Bobildagi Yahudolik asirlar birovni qarg'aganda shunday deb aytadigan bo'ladi: «Iloyim, boshingga Bobil shohi tiriklayin yoqib yuborgan Zidqiyo va Axabning kuni tushsin.» ²³ Axab bilan Zidqiyoning qismati shudir, chunki ular Isroilda razilliklar qildilar. Qo'shnilarining xotinlari bilan zino qildilar. Men ularga amr qilmagan bo'lsam ham, Mening nomimdan yolg'on gapirdilar. Qilgan qilmishlarini bilaman, O'zim shularga guvohman." Egamizning kalomi shudir.

Shamayoga qarshi bashorat

²⁴⁻²⁵ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam menga Naxalamlik Shamayo to'g'risida bir xabar berdi. Shamayo o'zboshimchalik qilib, Quddusdagi hamma odamga, Masiyo o'g'li ruhoniy Zafaniyoga va boshqa hamma ruhoniylarga bir maktub jo'natgan ekan. U maktubida ruhoniy Zafaniyoga shunday deb yozgan ekan:

²⁶ Egamizning O'zi sizni Yohayido o'rniga ruhoniy qilib tayinladi. Siz, Egamiz uyining nazoratchisi sifatida, o'zini payg'ambar qilib ko'rsatgan har bir telbani kishanlab, zanjirband qilishingiz lozim. ²⁷ Nega endi Onoto'tlik Yeremiyoga indamay yuribsiz? U sizlarning orangizda o'zini payg'ambar qilib ko'rsatib yuribdi—ku! ²⁸ U Bobilga, bizga maktub jo'natib, maktubida: “Sizlar uzoq yillar davomida surgunda yashaysizlar. O'zlaringizga yashash uchun uylar quringlar, bog'—rog'lar yaratinglar, mevasidan tanovul qilinglar”, deb yozibdi.

²⁹ Bu maktubni Yeremiyoga ruhoniy Zafaniyo o'qib berdi. ³⁰ Shunda Yeremiyoga Egamiz O'z so'zini ayon qildi: ³¹ “Surgundagi barcha odamlarga shunday deb yoz:

Naxalamlik Shamayo haqida Egamiz demoqda: «Shamayoni Men yubormaganman. U esa bashorat qilib, sizlarni yolg'on gaplariga ishontirib qo'ydi. ³² Shuning uchun Men uni butun xonadoni bilan birga jazolayman. Bu xalq orasida uning avlodidan bo'lgan bironta odam ham tirik qolmaydi. Ularning birontasi ham xalqimga Men qiladigan yaxshiligimni ko'rmaydi, chunki Shamayo o'z gaplari bilan xalqimni Menga qarshi qo'zg'atmoqchi bo'ldi.» Egamizning kalomi shudir.”

30-BOB

Egamiz O'z xalqiga va'da beradi

¹ Egamizning so'zi Yeremiyoga ayon bo'ldi. ² Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday dedi: “Men senga aytgan barcha so'zlarimni o'rama qog'ozga* yozib qo'y.

³ Shunday kunlar keladiki, Men xalqim Isroilni va Yahudoni yana farovonlikka erishtiraman*. Ota-bobolariga bergan yurtga ularni olib kelaman. Ular o'sha yurtga egalik qiladilar.” Egamizning kalomi shudir.

⁴ Egamiz menga Isroil va Yahudo haqida shunday so'zlarni aytdi:

⁵ Egamiz demoqda:

“Sarosima ovozlari eshitdik.

Ana, vahima sadolari eshitilmoqda! Tinchlik yo'q!

⁶ Qani, so'rab ko'ring:

Erkak kishi tug'adimi?

Nega unda men ko'rgan har bir kuchli erkak

Dard tutgan ayolday belini ushlab olgan?

Nega har bir erkakning yuzi bo'zday oqargan?

⁷ Evoh, naqadar dahshatli bu kun!

Bunday kun hech qachon bo'lmagan.

Yoqub nasli uchun bu jabr kuni bo'ladi,

Ammo bu kundan xalqim qutqariladi.”

⁸ Sarvari Olam shunday demoqda: “O’sha kuni Men xalqimning bo’ynidagi bo’yinturuqni sindiraman, kishanlarini uzib tashlayman. Mening xalqim endi hech qachon ajnabiylarga qul bo’lmaydi. ⁹ Ular Men, O’z Egasi Xudoga va Men taxtga o’tqizadigan Dovud avlodidan bo’lgan shohga xizmat qilishadi.”

¹⁰ Egamiz shunday demoqda:

“Ey qulim Yoqub, qo’rqma!
Ey Isroil* xalqi, sarosimaga tushma!
Men seni olis yurtdan ozod qilib olib kelaman,
Naslingni surgun bo’lgan mamlakatdan qutqaraman.
Ey Yoqub nasli, sen yurtingga qaytasan,
Osoyishta va bexatar yashaysan.
Endi hech kim seni qo’rqitmaydi.”

¹¹ Egamiz shunday demoqda:

“Men sen bilan birga bo’laman,
O’zim seni qutqaraman.
Seni xalqlar orasiga tarqatgan edim,
Endi o’sha xalqlarning hammasini qirib tashlayman.
Seni esa qirib yubormayman,
Ammo jazosiz ham qoldirmayman,
Adolat ila jazoingni beraman.”

¹² Mana, Egamiz O’z xalqiga shunday demoqda:

“Yarangni davolab bo’lmaydi,
Sening darding bedavodir.

¹³ Arzingni eshitadigan odam yo’q,
Yarang uchun dori–darmon yo’q,
Seni davolab bo’lmaydi.

¹⁴ Hamma o’ynashlaring* seni unutdi,
Ularning sen bilan ishi yo’q.
Men dushman kabi, senga hamla qildim,
Shafqatsiz jazoingni berdim.
Og’ir jinoyating, ko’p gunohlaring uchun
Seni shu ko’yga soldim.

¹⁵ Nechun jon achchig’ida baqiryapsan?!
Yarangni davolab bo’lmaydi, axir!
Og’ir jinoyating, ko’p gunohlaring uchun
Seni shu ko’yga soldim.

¹⁶ Ammo seni halok qilganlar halok bo’ladi,
Dushmanlarningning hammasi surgun qilinadi.
Seni talon–taroj qilganlar talanadi.
Senga hujum qilganlar bosib olinadi.

¹⁷ Dushmanlar seni «Tashlab ketilgan» deb atashsa ham,

«Hech kimning Quddus* bilan ishi yo‘q», deb aytishsa ham,
Men seni sog‘aytiraman,
Yarangga shifo beraman.”
Egamizning kalomi shudir.

¹⁸ Egamiz shunday demoqda:

“Men Yoqub naslining chodirlarini qayta tiklayman.
Xalqim xonadonlariga rahm–shafqat qilaman.
Shahar o‘z vayronalari ustida qayta bunyod bo‘ladi,
Saroy o‘z joyida tiklanadi.

¹⁹ U yerdan shukrona qo‘shiqlari eshitiladi,
Shodlik hayqiriqlari yangrab turadi.
Men xalqimni ko‘paytiraman,
Ularning soni kamaymaydi.
Ularni obro‘–e‘tiborli qilaman,
Hech kim ularni oyoq osti qilmaydi.

²⁰ Farzandlari oldingiday farovon hayot kechiradi,
Jamoasi oldimda mustahkam turadi.
Ularga jabr qilganlarni Men jazolayman.

²¹ Shahzodasi o‘zlaridan chiqadi,
Hukmdori Mening xalqimdan bo‘ladi.
Men uni O‘zimga yaqinlashtiraman,
Shunda u Menga yaqinlasha oladi.
Zotan, hech kim o‘zidan–o‘zi
Menga yaqinlashishga jur‘at etmaydi!
— deb aytmoqda Egamiz. —

²² Shunda, ey Yoqub nasli, sizlar Mening xalqim bo‘lasizlar,
Men esa sizlarning Xudoyingiz bo‘laman.”

²³ Qaranglar, Egamiz g‘azabga mindi,
Uning qahri bo‘ronga o‘xshaydi,
Avj olgan to‘fonday,
Fosiqlarning boshiga tushadi.

²⁴ Egamiz niyatini to‘liq bajarmaguncha,
O‘z g‘azabidan tushmaydi.
Keyinchalik buni anglab olasiz.

31–BOB

Isroil xalqi ona yurtiga qaytib keladi

¹ Egamiz shunday demoqda: “O‘sha vaqtda Men hamma Isroil qabilalarining Xudosi bo‘laman, ular esa Mening xalqim bo‘ladi.”

² Egamiz shunday demoqda:

“Qirg‘indan omon qolgan Isroil xalqi
Tinchlik izlab safarga chiqqanda,

Sahroda inoyat topdi.”

³ Egamiz qadimda Isroilga zohir bo‘lib,
Shunday degan edi:

“Seni mangu sevgi bilan sevdim,
Senga sodiq bo‘lib keldim.

⁴ Ey bokira qiz Isroil,
Men seni qaytadan bunyod etaman.
Sen qayta bino bo‘lasan.
Sen yana childirmangni chalasan,
Quvonch ila raqsga tushasan.

⁵ Samariya qirlarida yana uzumzorlar barpo qilasan.
Tok ekkan dehqonlar o‘zlari yetishtirgan hosildan yeydilar.

⁶ Shunday kunlar keladiki,
Soqchilar Efrayim* qirlarida shunday deb jar soladilar:
«Kelinglar, Egamiz Xudoning oldiga boraylik!
Kelinglar, Quddusga* chiqaylik!»”

⁷ Egamiz shunday demoqda:

“Yoqub nasli uchun sevinch ila qo‘shiq ayting,
Ha, xalqlar sardori uchun Xudoni madh qiling.
Xudoga hamdu sanolar o‘qing, Unga yolvorib ayting:
«Ey Egamiz, O‘z xalqingni xalos qilgin!
Isroilning omon qolganlarini qutqargin!»

⁸ Men ularni shimoldan olib kelaman,
Dunyoning to‘rt burchagidan yig‘ib olaman.
Oralarida ko‘ru cho‘loqlar bo‘ladi,
Homilador ayollari to‘lg‘oq tutayotganlar bo‘ladi.
Katta bir jamoa bo‘lib, bu yerga qaytib kelishadi.

⁹ Ular ko‘z yosh to‘kib, yo‘l yurishadi,
Ularni boshlab kelayotganimda iltijo qilishadi.
Men ularni suv buloqlari bo‘ylab yetaklayman,
Qoqilmasin deb, tekis yo‘ldan olib yuraman.
Zotan, Men Isroilning otasidirman,
Efrayim Mening to‘ng‘ich o‘g‘limdir.”

¹⁰ Ey xalqlar, Egamizning so‘zini eshitinglar,
Dengiz ortidagi yurtlarda shunday e‘lon qilinglar:
“Egamiz Isroil xalqini tarqatib yubordi,
Ammo endi uni qayta yig‘ib oladi,
Cho‘pon suruvini qo‘riqlaganday,
Egamiz Isroilni qo‘riqlaydi.”

¹¹ Zero, Yoqub naslini Egamiz ozod qildi,
Ulardan kuchliroq bo‘lgan bir xalqdan bu naslni qutqardi.

¹² Yoqub nasli Quddus qirlarida quvonch ila ashula aytadi,
Egamiz bergan barakadan quvonadi.

Bug'doy, sharob va zaytun moyi tufayli,
 Suruvdagi qo'zilaru podalardagi buzoqlar tufayli
 Ularning yuzidan nur sochiladi.
 Ular sug'orilgan boqqa o'xshaydigan bo'ladi,
 Butunlay qayg'uni unutib yuborishadi.

¹³⁻¹⁴ Egamiz shunday demoqda:

“Qizlar xursand bo'lib, raqsga tushadilar,
 Erkaklarning yoshu qarisi shod bo'ladi.
 Men ularning qayg'usini quvonchga aylantiraman,
 Hasrat o'rniga taskin va shodlik beraman.
 Ruhoniylarni a'lo sifatli ovqatlar bilan to'yg'izaman,
 Xalqimni barakalardan bahramand qilaman.”

Egamizning Isroilga bo'lgan mehr-shafqati

¹⁵ Egamiz shunday demoqda:

“Rama shahridan* bir nido eshitarlar,
 Achchiq bir nolayu ohu fig'on bu.
 Bolalari uchun yig'lar Rohila*,
 Ovunishni xohlamas,
 Axir, ular endi yo'q.”

¹⁶ Egamiz shunday demoqda:

“Bo'ldi bas, yig'lama,
 Ko'z yoshlaringni to'kma.
 Zero, mehnating taqdirlanadi,
 Farzandlaring dushman yurtidan qaytib keladi.

¹⁷ Kelajagingga umid bor,
 Bolalaring o'z yurtiga qaytib keladi,
 — deb aytmoqda Egamiz. —

¹⁸ Efrayimning hasratini eshitdim:

«Meni jazolading, o'zimga saboq oldim.
 Men o'jar bir buzoqqa o'xshagan edim.
 Meni qaytar, oldingga qaytib boray,
 Axir, Egam Xudo Sensan.

¹⁹ Sendan yuz o'girganimdan pushaymon bo'ldim,
 Es-hushimni yig'ib olgach, ko'ksimga urdim.
 Yoshlikda isnodga qolganim tufayli
 Sharmandayu sharmisor bo'ldim.»

²⁰ Efrayim — Mening aziz o'g'lonim,
 Suyukli farzandimdir u!

Unga qarshi ko'p gapirganim bilan,
 Xayolimdan uni ketkizmayman.
 Unga ich-ichimdan achinib ketdim,
 Albatta unga rahm qilaman.”
 Egamizning kalomi shudir.

²¹ Ey bokira qiz* Isroil,
O'zing uchun yo'l belgilarini qo'y,
Yo'nalish ustunlarini o'rnat.
Kelgan yo'lingni aniqlab ol.
Qayt, o'z shaharlaringga qayt.

²² Ey vafosiz qiz,
Qachongacha ikkilanasan?!
Egamiz dunyoda yangi bir narsa yaratadi:
Isroil O'z Xudosiga chirmashib oladi*.

Xudo xalqining yorqin kelajagi

²³ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: “Men xalqimni yana farovonlikka erishtiraman*. Shunda Yahudo yurtidagi va barcha shaharlaridagi odamlar Quddusni shunday duo qiladigan bo'lishadi:

«Ey muqaddas tog*,
Solihlik makoni,
Egamiz senga baraka bersin!»

²⁴ Odamlar Yahudo yurtida va uning hamma shaharlarida yashaydilar. U yerda dehqonlar va qo'ylarni boqadigan chorvadorlar bo'ladi. ²⁵ Men chanqaganlarning chanqog'ini qondiraman, toliqqan jonga orom beraman. ²⁶ Shunda odamlar miriqib uxlab, kuchga to'lib uyg'onadilar*.”

²⁷ Egamiz demoqda: “Shunday kunlar keladiki, Men Isroil va Yahudo yurtlarini odamlarga va hayvonlarga to'ldiraman. ²⁸ Ilgarilari Men bu xalqni qo'porib, halok qilgan bo'lsam, ularni ag'darib tashlab, yakson etgan bo'lsam, boshlariga falokat keltirgan bo'lsam, endi ularni qayta bunyod etib, mustahkam qilaman, — deb aytmoqda Egamiz. — ²⁹ O'shanda odamlar shunday deb aytmaydigan bo'ladi:

«Otalari nordon uzum yeyishgan edi,
Bolalarining tishi qamashdi.»

³⁰ Aksincha, har bir odam qilgan gunohi uchun o'zi o'lim jazosini oladi. Kim nordon uzum yegan bo'lsa, o'shaning tishi qamashadi.”

³¹ Egamiz demoqda: “Shunday kunlar keladiki, Men Isroil va Yahudo xalqlari bilan yangi ahd tuzaman. ³² Bu yangi ahd Men ularning ota-bobolari bilan tuzgan ahdda o'xshamaydigan bo'ladi. Men ota-bobolarini qo'lidan yetaklab, Misrdan olib chiqqanimda, ular bilan ahd tuzgan edim. Men ularga sodiq xo'jayin* edim, ammo ular o'sha ahdimni buzishdi.” Egamizning kalomi shudir.

³³ Egamiz shunday demoqda: “Men kelajakda Isroil xalqi bilan tuzadigan ahd shunday bo'ladi: Men qonunimni odamlarning ongiga solib qo'yaman, qonunimni ularning yuraklariga yozaman. Men ularning Xudosi, ular esa Mening xalqim bo'ladilar. ³⁴ Shundan keyin odamlar bir-biriga: «Egamizni tanib-biling», demaydigan bo'lishadi. Chunki ularning hammasi — kattasidan tortib, kichigigacha Meni biladigan bo'ladi. Men ularning ayblarini kechiraman, gunohlarini hech qachon esga olmayman.” Egamizning kalomi shudir.

³⁵ Kunni yoritsin deya, Egamiz quyosh ato qildi.
 Kechasi nur sochsin deya, oy va yulduzlarni yaratdi.
 U dengizni ko'pirtirar,
 To'lqinlarini o'kirtirar,
 Uning nomi Sarvari Olamdir.
 U shunday demoqda:
³⁶ "Agar tabiatdagi bu tartib buzilsa,
 Isroil nasli ham xalq sifatida yo'q bo'ladi."

³⁷ Egamiz shunday demoqda:
 "Osmonu falakni o'lchab bo'lmaganday,
 Zamin poydevorini* tekshirib bo'lmaganday,
 Men ham Isroil naslini tark etolmayman,
 Qilgan qilmishlari uchun ularni tashlab ketolmayman."
 Egamizning kalomi shudir.

³⁸ Egamiz demoqda: "Shunday kunlar kelyaptiki, Quddus Mening sharafim uchun qayta tiklanadi. Butun shahar Xanonil minorasidan* tortib, to Burchak darvozasigacha qayta quriladi. ³⁹ Shahar kengayadi, chegarasi g'arbdagi Goriv tepaligigacha borib, Go'ax tomon buriladi. ⁴⁰ O'liklar ko'milgan, axlat tashlangan butun Xinum soyli* va Qidron soyligining sharqidagi Ot darvozasigacha cho'zilgan hamma dalalar Meniki bo'ladi, ular muqaddas bo'ladi. Quddus shahri endi hech qachon vayron qilinmaydi, xarobaga aylanmaydi."

32-BOB

Yeremiyo dala sotib oladi

¹ Yahudo shohi Zidqiyu hukmronligining o'ninchi yilida* Yeremiyoga Egamizning so'zi ayon bo'ldi. O'sha yili Bobil shohi Navuxadnazar* hukmronligining o'n sakkizinchi yili bo'lib, ² ayni vaqtda u lashkarlari bilan Quddusni qamal qilib turgan edi. Yeremiyo esa Yahudo shohi saroyidagi soqchilar hovlisiga qamab qo'yilgan edi. ³ Shoh Zidqiyoning o'zi Yeremiyoni o'sha yerga qamatib, shunday degan edi: "Nega sen o'zingcha bashorat qilib yuribsan?! Axir, sen shunday deb aytyapsan: «Egamiz aytmoqda: Men bu shaharni Bobil shohining qo'lga topshiraman, shahar taslim bo'ladi. ⁴ Yahudo shohi Zidqiyu ham Bobilliklarning* qo'lidan qochib qutulolmaydi. U Bobil shohining qo'lga topshiriladi. U shoh Navuxadnazarni o'z ko'zi bilan ko'radi, Navuxadnazar u bilan yuzma-yuz gaplashadi. ⁵ Navuxadnazar Zidqiyoni Bobilga olib ketadi. Men Zidqiyoni jazolamagunimcha Zidqiyu o'sha yerda qoladi, — deb aytmoqda Egamiz. — Agar Bobilliklarga qarshi jang qilsangizlar, mag'lub bo'lasizlar.»"

⁶ Yeremiyo shunday deb aytdi: "Egamiz menga O'z so'zini ayon qilib dedi: ⁷ «Ey Yeremiyo, sening oldingga Shallum amakingning o'g'li Xanomil keladi. U senga: 'Onoto'dagi dalamni sotib ol. Sen eng yaqin qarindoshim bo'lganing uchun dalamni sotib olish huquqiga egasan*', deb aytadi.»

⁸ Keyin, xuddi Egamiz aytganidek, soqchilar hovlisiga amakivachcham Xanomil kirib

keldi. U menga shunday dedi: «Benyamin hududida joylashgan Onoto‘tdagi dalamni sotib olsang, degan edim. Sen yaqin qarindoshim bo‘lganing uchun dalamni o‘zingga mulk qilib olish huquqiga egasan. Dalamni sotib ola qol.» Shunda menga haqiqatan ham Egamiz gapirganini bildim.

⁹ Men amakivachcham Xanomildan Onoto‘tdagi dalani sotib olib, unga 43 misqol* kumushni o‘lchab berdim. ¹⁰ Keyin vasiqaga qo‘l qo‘yib, uni muhrladim*, hammasini guvohlar oldida qildim, kumushni tarozida o‘lchab berdim. ¹¹ So‘ng muddat va shartlari bayon qilingan vasiqaning muhrlangan nusxasini, shuningdek, muhrlanmagan ochiq nusxani ¹² Boruxga berdim. Borux Neriyoing o‘g‘li, Maxsiyoning nevarasi edi. Soqchilar hovlisida o‘tirgan hamma yahudiylar, vasiqaga qo‘l qo‘ygan guvohlar va amakivachcham Xanomil buning shohidi bo‘ldilar. ¹³ Men ularning oldida Boruxga shunday dedim: ¹⁴ «Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: bu vasiqaning ikkala nusxasini, muhrlangan va ochiq nusxalarini olib, xumchaga solib qo‘y, toki ular uzoq yillar davomida saqlanib qolsin. ¹⁵ Zero, Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: bu yurtda odamlar yana uylar, dalalar va uzumzorlar sotib oladigan bo‘lishadi.»

Yeremiyoing ibodati

¹⁶ Men vasiqani Neriyo o‘g‘li Boruxga berganimdan so‘ng, Egamizga ibodat qildim:

¹⁷ Yo Egam Rabbiiy! Sen O‘z qudrating va ajoyibotlaring bilan yeru osmonni yaratding. Sening qo‘lingdan kelmaydigan narsa yo‘q. ¹⁸ Sen minglab avlodlarga* O‘zingning sodiq sevgingni ko‘rsatasan, ammo otalarning gunohlari uchun bolalarni jazolaysan. Ey buyuk va qudratli Xudo! Sarvari Olamdir Sening noming. ¹⁹ Sen dono rejalar tuzib, buyuk ishlar qilasan. Foniylar qilayotgan barcha ishlarni kuzatib turasan. Ularni qilmishiga yarasha jazolaysan, qilgan ishiga yarasha taqdirlaysan. ²⁰ Sen Misrda yodda qoladigan alomatu mo‘jizalar ko‘rsatding. Hozirgi kunda ham Isroil va butun odamzod orasida Sening noming nihoyatda mashhur.

²¹ Alomatu mo‘jizalaring, O‘z qudratingu ajoyibotlaring, buyuk bir dahshating bilan Sen O‘z xalqingni Misrdan olib chiqqan eding. ²² Ota–bobolariga va‘da qilgan, sut va asal oqib yotgan yurti* ularga bergan eding. ²³ Ular bu yurtga kelib, uni mulk qilib oldilar. Ammo Senga bo‘ysunmadilar, qonunlaringga rioya qilmadilar. Buyurgan amrlaringni bajarmadilar. Shu sababdan Sen bu falokatlarining hammasini ularning boshiga solding.

²⁴ Ana endi Bobilliklar Quddusga hujum qilyaptilar. Quddusni qo‘lga kiritish uchun shahar devoriga qiyalatib tuproq uyyaptilar*. Qirg‘in, ocharchilik va o‘lat dastidan shahar taslim bo‘ladi. O‘zing ko‘rib turganingdek, aytganlaringning bari bajo bo‘lyapti. ²⁵ Ey Egam Rabbiiy, shahar Bobilliklarga taslim bo‘layotgan shunday bir paytda Sen menga: «Guvohlar oldida kumushga dala sotib ol», deding–a!”

²⁶ Egamiz Yeremiyoga O‘z so‘zini ayon qildi: ²⁷ “Men Egangizman. Men barcha tirik jonning Xudosiman. Qo‘limdan kelmaydigan ish yo‘q! ²⁸ Shunday ekan, Men bu shaharni Bobilliklarga, Bobil shohi Navuxadnazarga taslim qilib beraman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ular shaharni qo‘lga kiritadilar. ²⁹ Sizlarga hujum qilib kelayotgan o‘sha Bobilliklar shaharga o‘t qo‘yadilar. Quddusdagi uylarni yondirib tashlaydilar! Axir,

Quddus aholisi uylarining tomlari ustida Baalga qurbonliklar kuydirib, boshqa xudolarga sharob nazrlarini keltirib, Meni g'azablantirdi."

³⁰ Egamiz shunday demoqda: "Isroil va Yahudo xalqlari yoshligidan beri oldimda faqat qabihlik qilishadi. Qachon qarasa, Isroil xalqi o'z ishlari bilan Meni g'azablantirib yuradi. ³¹ Bu shahar bino bo'lgandan buyon, to bugunga qadar, shahar aholisi Meni qattiq g'azablantirib kelmoqda. Men ularni huzurimdan daf qilaman, ³² chunki Isroil va Yahudo xalqlari — shohlariyu a'yonlari, ruhoniylariyu payg'ambarlari, Yahudo va Quddusda yashagan hamma odamlar qilgan yovuzliklari bilan jahlimni chiqardilar. ³³ Ular Menga yuz burmay, orqa o'girdilar. Men ularni to'g'ri yo'lga solmoqchi bo'lib astoydil harakat qilgandim, ammo ular Menga quloq solmadilar, o'zlariga saboq olmadilar. ³⁴ Mening nomim bilan atalgan uyga jirkanch butlarini o'rnatib, uyimni harom qildilar. ³⁵ Xinum soyligida* Baalga sajdagohlar* qurdilar. U yerda o'g'il-qizlarini Mo'lxga qurbonlik qilib, olovda kuydirdilar*. Men ularga bunday jirkanch ishni amr qilmaganman, bu hatto xayolimga ham kelmagan. Natijada bu qilmishlari tufayli Yahudo xalqi jazoga loyiq bo'ldi.

Egamizning umidbaxsh va'dasi

³⁶ Ey Yeremiyo, sen bu shahar haqida: «Quddus shahri qirg'in, ocharchilik va o'lat dastidan Bobil shohining qo'liga topshiriladi», deb aytyapsan. Bu gaping to'g'ri. Ammo Men, Isroil xalqining Xudosi — Egangiz, aytamanki, ³⁷ xalqimni qahr-g'azab va qattiq jahl ustida turli yurtlarga tarqatib yuborganimdan keyin, ularni yig'ib olaman. Ularni yana mana shu yerga olib kelaman. Ular bu yerda osoyishta umr kechiradilar. ³⁸ Ular Mening xalqim bo'ladi, Men esa ularning Xudosi bo'laman. ³⁹ Ular Mendan har doim qo'rqsin deb, ularni yakdil qilaman, hammasini hayotning bir maqsadi tomon yo'naltiraman. Shunda o'zlariga ham, bolalariga ham yaxshi bo'ladi. ⁴⁰ Men ular bilan abadiy ahd tuzaman. Ularga doim yaxshilik qilishdan qochmayman. Mendan yuz o'girib ketmasliklari uchun ularning yuraklariga Mendan qo'rqish hissini solib qo'yaman. ⁴¹ Men ularga yaxshilik qilganimdan xursand bo'laman, ularni jonu dilim bilan bu yurtda albatta mustahkam o'rnashtiraman."

⁴² Egamiz shunday demoqda: "Men bu xalqning boshiga katta falokatni qanday yog'dirgan bo'lsam, va'da qilgan barcha ezguliklarimni ham ustilariga xuddi shunday yog'diraman. ⁴³ Odamlar bu yurt haqida: «Ha, yurtimiz Bobilliklarga taslim bo'ldi, odamlar va hayvonlarsiz huvullab qoldi», deb aytishyapti. Ammo shunday kun keladiki, bu yurtdagi dalalar yana sotiladigan bo'ladi. ⁴⁴ Odamlar bu dalalarni kumushga sotib oladilar, guvohlar oldida vasiqalarga qo'l qo'yib, muhr bosadilar. Bunday hodisa Benyamin hududida, Quddus atrofida, Yahudo shaharlarida, qirlarda, g'arbdagi qir etaklarida va Nagav cho'lida sodir bo'ladi. Axir, Men xalqimni yana farovonlikka erishtiraman*." Egamizning kalomi shudir.

33-BOB

Egamizning ikkinchi umidbaxsh va'dasi

¹ Yeremiyo soqchilar hovlisida qamoqda o'tirganda, Egamiz unga ikkinchi marta O'z so'zini ayon qildi: ² "Ey Yeremiyo, Men Egangman, olamni yaratgan, yerga shakl berib, uni o'rnatgan Xudoyingman. ³ Menga iltijo qil, senga javob beraman. Sen hali bilmaydigan buyuk sirlarni senga aytaman. ⁴ Shunday ekan, Quddus ahliga ayt: «Isroil

xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: sizlar dushmanning qamal inshootlaridan* va uning qilichidan saqlanmoqchi bo'lib, shahringiz devorlarini mustahkam qildingiz. Buning uchun uylaringizni, hatto Yahudo shohlarining saroylarini buzdingizlar. ⁵ Sizlar Bobilliklar* bilan jang qilaszlar. Ular esa vayrona uylaringizni jasadlarga to'ldiradilar. Men qahr–g'azabga to'lib, xalqimni qiraman! Xalqimning qabihliklari tufayli bu shahardan yuz o'girdim. ⁶ Shunga qaramay, bu shaharga yana shifo beraman, uni sog'aytiraman. Aholisini sog'–salomat qilib, cheksiz tinchlik va osoyishtalikdan bahramand etaman. ⁷ Men Yahudo va Isroil xalqlarini yana farovonlikka erishtiraman*, avvalgiday qayta bunyod etaman. ⁸ Menga qarshi qilgan barcha gunohlaridan ularni poklayman, bosh ko'tarib qilgan gunohlarini kechiraman. ⁹ Yer yuzidagi hamma xalqlar oldida Quddus Menga shuhrat, quvonch va shon–sharaf keltiradi. Quddusga qilgan yaxshiligimni, uning ravnaqini ko'rgan barcha ellarni qo'rquv va titroq bosadi.»

¹⁰ Egamiz shunday demoqda: “Sizlar, bu huvullagan shaharda na odam, na hayvon bor, deb aytaszlar. Aytganingiz bejiz emas. Yahudo shaharlari bilan Quddus ko'chalari huvullab qolgan, u yerda na odam, na hayvon bor. Biroq u yerda siz yana bir bor ¹¹ quvonchu shodlik sadolarini, kelin–kuyov ovozlari eshitasiz. Odamlar Egasining uyiga yana shukrona nazrlarini keltiradilar, shunday deb yana kuylaydilar:

«Shukrona ayting Sarvari Olamga, U yaxshidir!
Uning sodiq sevgisi abadiydir!»

Men bu yurtning ilgarigi farovonligiga erishtiraman.” Egamizning kalomi shudir.

¹² Sarvari Olam shunday demoqda: “Odam va hayvonsiz huvullab qolgan bu joyda, yurtning hamma shaharlarida yana yaylovlar bo'ladi, cho'ponlar u yerda qo'ylarini o'tlatishadi. ¹³ Qirlardagi shaharlarda, g'arbiy qir etaklaridagi, Nagav cho'lidagi va Benyamin hududidagi shaharlarda, Quddus atrofida, Yahudo shaharlarida cho'ponlar yana qo'ylarini sanaydigan bo'ladi.” Egamizning kalomi shudir.

¹⁴ Egamiz shunday demoqda: “Men Isroil* va Yahudo xalqlariga bergan ezgu va'damni bajaraman. Va'damni bajaradigan kunlar yaqinlashib kelyapti. ¹⁵ O'sha kunlarda Men Dovud naslidan solih bir novdani* yetishtiraman. Yurtda u adolatu to'g'rilik ila ish tutadi. ¹⁶ O'sha kunlarda Yahudo xalqi bexatar yashaydi, Quddus aholisi osoyishta hayot kechiradi. Quddus shahri «Egamiz najotkorimizdir» deb nom oladi.”

¹⁷ Egamiz shunday demoqda: “Dovudning nasli Isroil taxtida abadiy o'tiradi. ¹⁸ Levi avlodidan bo'lgan ruhoniylar esa huzurimda qurbonliklar kuydirib, don nazrlarini keltiradilar, ular abadulabad Menga qurbonliklar qiladilar.”

¹⁹ Egamizning so'zi Yeremiyoga ayon bo'ldi. ²⁰ Egamiz shunday dedi: “Bordi–yu, birontangiz tun va kun bilan tuzgan amrimni buzishga qodir bo'lsangiz, ularning tartibini o'zgartira olsangiz, ²¹ shundagina Men ham Dovud va Menga xizmat qilayotgan Levi avlodi bilan tuzgan ahdimni buzaman, Dovud sulolasini taxtdan tushiraman. ²² Men qulim Dovud naslini va Menga xizmat qilayotgan Levi avlodini osmondagi yulduzlarday, dengizdagi qumday son–sanoqsiz qilaman.”

²³ Yeremiyoga Egamizning ushbu so'zi ayon bo'ldi: ²⁴ “Bu odamlarning gapini eshitdingmi? Ular, Egamiz O'zi tanlagan ikkita xalqni — Isroil va Yahudoni rad etdi, deb aytib yurishibdi. Bu odamlar xalqimdan shunchalik hazar qilishadiki, uni endi xalq deb

tan olishdan or qilishyapti.”²⁵ Egamiz shunday demoqda: “Men kun va tunga bergan amrimni, osmonu falak uchun oʻrnatgan qonun–qoidalarimni hech qachon oʻzgartirmayman.²⁶ Shu singari, Yoqub avlodini va qulim Dovud sulolasini rad etmayman. Men doimo Dovud naslidan shoh tanlayman. Uni Ibrohim, Is’hoq va Yoqub avlodining ustidan hukmron qilib qoʻyaman. Men xalqimni yana farovonlikka erishtiraman, ularga rahm–shafqat koʻrsataman.”

34–BOB

Zidqiyo uchun xabar

¹ Bobil shohi Navuxadnazar* oʻz lashkari, qoʻli ostidagi barcha shohliklaru xalqlar bilan birga Quddusga va uning yon–atrofidagi shaharlarga qarshi jang qilayotgan edi. Shunda Egamiz Oʻz soʻzini Yeremiyoga ayon qildi: ² “Qani boʻl, Yeremiyo, Yahudo shohi Zidqiyo* huzuriga bor. Unga ayt: «Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: Men bu shaharni Bobil shohiga taslim qilaman, u shaharga oʻt qoʻyadi. ³ Sen ham Bobil shohining qoʻlidan qochib qutula olmaysan. Odamlar seni tutib oladilar. Bobil shohining qoʻliga topshiradilar. Sen oʻz koʻzing bilan Bobil shohini koʻrasan, u sen bilan yuzma–yuz gaplashadi. Keyin seni Bobilga joʻnatib yuboradi.

⁴ Biroq, ey Yahudo shohi Zidqiyo, Egamizning soʻzini eshit! Egamiz sen haqingda shunday demoqda: sen qilichdan halok boʻlmaysan. ⁵ Tinchgina olamdan koʻz yumasan. Odamlar ota–bobolaringni, sendan oldin oʻtgan shohlarni qanday dafn qilishgan boʻlsa, ularning sharafiga qanday gulxan yoqishgan boʻlsa*, sening sharafingga ham shunday gulxan yoqishadi. Yigʻi–sigʻi qilib: ‘Voy, xojam!’ deya marsiya aytishadi. Egamizning kalomi shudir.»

⁶ Yeremiyo paygʻambar bularning hammasini Quddusda Yahudo shohi Zidqiyoga aytdi. ⁷ Shu orada Bobil shohining lashkari Quddus, Laxish va Ozikah shaharlariga hujum qilayotgan edi. Yahudoning mustahkam shaharlaridan oʻshalargina yovga hanuzgacha taslim boʻlmagan edi.

Xalq ibroniy qullarni ozod qilish ahdiga rioya qilmaydi

⁸ Shoh Zidqiyo Quddusdagi butun aholi bilan ahd qilib, ibroniy qullarni ozodlikka chiqarishni eʼlon qilgandan keyin, Yeremiyoga Egamizning soʻzi ayon boʻldi.

⁹ Zidqiyo qilgan ahdga koʻra, hamma ibroniy qullarga va choʻrilarga ozodlik berilishi lozim edi. Yahudiy birodarlarni qullikda tutish man etilgan edi. ¹⁰ Aʼyonlar bilan butun xalq ahd shartlariga koʻndi. Ular oʻz qullari bilan choʻrilarini ozod qilishga, ularni bundan keyin qul qilib olmaslikka rozi boʻlgan edilar. Barcha quldorlar ahdga rioya qilgan holda, qullariga ozodlik berishdi. ¹¹ Keyinchalik* esa oʻz fikrlaridan qaytib, ozod qilgan qul va choʻrilarni majburlab, oʻzlariga yana qul qilib olishdi.

¹² Shunda Egamizning soʻzi Yeremiyoga ayon boʻldi. ¹³ Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: “Men ota–bobolaringizni Misrdagi qullikdan olib chiqqanimda, ular bilan ahd qilib, shunday degan edim*: ¹⁴ «Oʻzini sizga sotib, olti yil xizmat qilgan har bir ibroniy qulni ozod qilinglar.» Ammo ota–bobolaringiz aytganlarimga eʼtibor bermadilar, Menga quloq solmadilar. ¹⁵ Yaqinda esa sizlar tavba qilgan edingizlar. Mening huzurimda — Oʻzimning nomim bilan atalgan uyimda turib, birodarlaringizni ozod qilishga ahd qilgan edingiz. Mening nazarimda bu ishingiz toʻgʻri edi. ¹⁶ Keyin esa sizlar fikringizdan qaytdingizlar. Meni badnom qildingizlar. Oʻz

xohishlariga ko'ra, ozod qilingan qulu cho'rilaringizni qaytarib oldingizlar, ularni qul bo'lishga majbur qildingizlar.”

¹⁷ Egamiz shunday demoqda: “Sizlar Menga itoatsizlik qilib, yoru do'stlaringizni, qo'ni–qo'shnilaringizni qo'yib yubormadingiz, shuning uchun Men sizlarni qo'yib yuboraman. Mana, urush, qahatchiligu o'latga yo'lingiz ochiq! Ahvolingizni dunyodagi barcha shohliklar ko'rib, dahshatga tushadi. ¹⁸ Ahdimni buzgan bu odamlarni Men jazolayman. Ular huzurimda ahd tuzgan edilar, buzoqni ikki qismga bo'lib, ikki bo'lagi orasidan o'tgan edilar*. Ammo ahd shartlariga rioya qilmadilar. Shuning uchun Men ularni bo'g'izlangan buzoqning holiga tushiraman. ¹⁹ Buzoqning ikki bo'lagi orasidan o'tgan Yahudo a'yonlarini, Quddus ma'murlarini, saroy amaldorlarini, ruhoniylarini va xalq ommasini jazolayman. ²⁰ Ularda qasdi borlarga o'zlarini topshiraman, dushman qo'lga beraman. Jasadlari qushlarga va yovvoyi hayvonlarga yem bo'ladi. ²¹ Yahudo shohi Zidqiyoni ham a'yonlari bilan birga dushman qo'lga beraman, ularda qasdi borlarga topshiraman. Vaqtinchalik chekingan Bobil shohining lashkariga* ularni taslim qilaman. ²² Men buyruq berib, Bobilliklarni bu shaharga qaytarib olib kelaman. Ular sizlarga hujum qiladilar. Shaharni qo'lga olib, o't qo'yadilar. Yahudo shaharlari vayron bo'ladi, u yerda hech kim yashamaydi.” Egamizning kalomi shudir.

35–BOB

Yeremiyo va Raxav nasli

¹ Yo'shiyo o'g'li shoh Yohayiqim* hukmronlik qilgan davrda Egamiz O'z so'zini Yeremiyoga ayon qildi: ² “Qani bo'la qol, Yeremiyo, Raxav xonadoni huzuriga borib, u yerdagi odamlar bilan gaplash. So'ng uyimdagi yon xonalarning biriga ularni taklif qilgin–da, sharobdan quyib ber.” ³ Men borib, Xavazinyoning nevarasi — Yeremiyo o'g'li Yazaniyoni aka–ukalari bilan birga, hamma o'g'illarini va butun Raxav xonadonini chaqirib, ⁴ Egamizning uyiga boshlab keldim. Ularni Yixdaliyo o'g'li Xanon payg'ambarning o'g'illariga qarashli xonaga olib kirdim. Bu xonaning yonida Ma'bad a'yonlarining xonasi, tagida esa Shallum o'g'li Masiyoning xonasi joylashgan edi. Masiyo Ma'bad darvozaboni bo'lib xizmat qilar edi. ⁵ Men dasturxonga idishlarni to'ldirib sharob tortdim, piyolalar qo'ydim. So'ng Raxav nasliga:

— Marhamat qilib, sharobdan ichinglar, — deb taklif qildim.

⁶ Ular shunday dedilar:

— Biz sharob ichmaymiz. Bobokalonimiz Raxav o'g'li Yohunadav* bizga shunday amr qilgan: “Zinhor sharob ichmanglar, bolalaringiz ham ichmasin. ⁷ Uylar qurmanglar, ekin ekmanglar, uzumzorlar barpo qilmanglar, ularni o'zingizga mulk qilib olmanglar. Ko'chib borgan joyingizda uzoq vaqt yashay olishingiz uchun chodirlarda kun kechiringlar.” ⁸ Shuning uchun biz bobokalonimizning amriga bo'ysunib, hech qachon sharob ichmaymiz, xotinlarimiz ham, o'g'il–qizlarimiz ham sharob ichmaydilar. ⁹ O'zimiz uchun uylar qurmaymiz, ekin ekmaymiz, bizda na uzumzor bor, na dala bor. ¹⁰ Biz bobokalonimiz Yohunadavning amriga itoat qilib, bir umr chodirlarda yashab keldik. ¹¹ Ammo Bobil shohi Navuxadnazar* bu yurtga bostirib kelgandan so'ng, Bobil* va Oram lashkarlaridan qo'rqib, Quddusga kelishga qaror qilgan edik. Shu sababdan hozir biz Quddusda yashab yuribmiz.

¹² Shundan so'ng Yeremiyoga Egamizning quyidagi so'zi ayon bo'ldi. ¹³ Isroil

xalqining Xudosi — Sarvari Olam unga shunday dedi: “Qani bo‘l, Yeremiyo, Yahudo xalqi va Quddus aholisining huzuriga borib, shunday deb ta’na qil: sizlar o‘zi saboq olasizlarmi?! Menga itoat qilishni o‘rganasizlarmi o‘zi?! ¹⁴ Ana, ko‘rib qo‘ying, Raxav nasli o‘z bobokalonining amriga itoat qilgani uchun bugunga qadar sharobni og‘ziga ham olmay yuribdi. Men esa sizlarga qayta–qayta gapirgan bo‘lsam ham, sizlar Menga itoat qilmadingizlar. ¹⁵ Men payg‘ambar qullarimni oldingizga qayta–qayta jo‘natdim. Ular orqali sizlarni shunday deb ogohlantirgan edim: «Sizlarga va ota–bobolaringizga Men bergan bu yurtida yashay olishingiz uchun yomon yo‘lingizdan qaytinglar. Turmush tarzingizni o‘zgartiringlar. Boshqa xudolarga ergashmanglar. Ularga xizmat qilmanglar.» Ammo sizlar quloq solmadingizlar, gapimga kirmadingizlar. ¹⁶ Yohunadavning avlodi o‘z bobokaloni buyurib ketgan amrni ijro etdi, bu xalq esa Menga itoat qilmadi.”

¹⁷ Shuning uchun Isroil xalqining Xudosi, Parvardigori Olam — Egamiz shunday demoqda: “Men Yahudo va Quddus aholisiga gapirgan edim, ammo ular gaplarimga quloq solmadilar, ularni chaqirgan edim, ammo Menga javob bermadilar. Shuning uchun O‘zim aytgan barcha balo–qazolarni ularning boshlariga yog‘diraman.”

¹⁸ Raxav xonadoniga esa Yeremiyo shunday dedi: “Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: «Sizlar bobokalonigingiz Yohunadavning amriga itoat etdingiz, uning nasihatlarini rad etmay, aytganlarining hammasini bajardingiz, shuning uchun ¹⁹ Raxav o‘g‘li Yohunadav avlodidan bo‘lgan kishi huzurimda abadulabad xizmat qiladigan bo‘ladi.» Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olamning kalomi shudir.”

36–BOB

Borux o‘rama qog‘ozga yozilgan so‘zlarni Ma‘badda o‘qiydi

¹ Yahudo shohi Yo‘shiy o‘g‘li Yohayiqim hukmronligining to‘rtinchi yilida* Yeremiyoga Egamizning shu so‘zi ayon bo‘ldi: ² “O‘rama qog‘oz* ol. Isroil, Yahudo va barcha shohlilarga qarshi Men aytgan so‘zlarni yozib qo‘y. Senga ilk bor Yo‘shiy davrida* ayon qilgan so‘zimdand tortib, to bugunga qadar aytgan barcha gaplarimni yoz. ³ Balki Yahudo xalqi Men boshlariga keltirmoqchi bo‘lgan falokatlar haqida eshitib, yovuz yo‘llaridan qaytar. Shunda Men ularning aybu gunohlarini kechiraman.”

⁴ Yeremiyo Neriyo o‘g‘li Boruxni chaqirib, Egamizning aytgan hamma so‘zlarini yozdirdi. ⁵ So‘ng Yeremiyo Boruxga tayinlab dedi: “Egamizning uyiga kirish menga man etilgan. ⁶ Shuning uchun ro‘za kuni sen o‘zing u yerga borasan. U yerdagi odamlarga men senga yozdirgan Egamizning so‘zlarini o‘rama qog‘ozdan o‘qib berasan. O‘sha kuni Yahudoning turli shaharlaridan kelgan xaloyiq Egamizning uyida bo‘ladi, ular ham o‘qiganingni eshitib olsin. ⁷ Balki ular Egamizga yolvorib, yovuz yo‘llaridan qaytishar. Axir, Egamiz qahru g‘azabini ularga sochishini e‘lon qildi!” ⁸ Neriyo o‘g‘li Borux Yeremiyoning aytganlarini to‘la–to‘kis bajardi. U Egamizning uyiga bordi, o‘rama qog‘ozga bitilgan Egamizning so‘zlarini o‘qidi.

⁹ Bu voqea Yahudo shohi Yo‘shiy o‘g‘li Yohayiqim hukmronligining beshinchi yili to‘qqizinchi oyida* sodir bo‘ldi. Quddus aholisi bilan Yahudo shaharlaridan kelgan butun xalq Egamizga bag‘ishlab ro‘za tutgan edi. ¹⁰ Shunda Borux Egamiz uyining Yangi darvozasi yonidagi yuqori hovlida joylashgan Shofon o‘g‘li kotib Gamariyoning xonasiga kirdi. U yerdan turib, o‘rama qog‘ozga bitilgan Yeremiyoning so‘zlarini butun xalqqa ovoz chiqarib o‘qib berdi.

Borux o'rama qog'ozni a'yonlarga o'qib beradi

¹¹ Gamariyo o'g'li Mixiyo o'rama qog'ozga bitilgan Egamizning so'zlarini eshitgach, ¹² darhol shoh saroyidagi kotibning xonasiga jo'nadi. Barcha a'yonlar o'sha yerda jamuljam bo'lib o'tirgan ekan: ular — kotib Elishama, Shamayo o'g'li Daloyo, Axbor o'g'li Elnatan, Shofon o'g'li Gamariyo, Xanoniyo o'g'li Zidqiyo va boshqa a'yonlar edilar.

¹³ Borux o'rama qog'ozdan xalqqa o'qib bergan barcha so'zlarni Mixiyo ularga aytib berdi. ¹⁴ A'yonlar Kushi o'g'li Shalamiyo avlodidan bo'lgan Nataniyo o'g'li Yohudini Boruxning oldiga jo'natib, shunday gapni aytib yubordilar: "Xalqqa o'qib bergan o'rama qog'ozni olib, huzurimizga kelgin." Neriyo o'g'li Borux o'rama qog'ozni olib a'yonlarning oldiga bordi. ¹⁵ A'yonlar Boruxga:

— Qani, o'tir, bizga ham o'rama qog'ozdagi so'zlarni o'qib ber, — dedilar. Borux o'qidi. ¹⁶ A'yonlar eshitgan so'zlaridan vahimaga tushib, bir-birlariga qarab qoldilar. So'ng Boruxga:

— Bu haqda shohni xabardor qilishimiz zarur, — dedilar. ¹⁷ Ular Boruxdan so'radilar:

— Bularni qayerdan olib yozding? Bu so'zlarni senga aytgan, mabodo, Yeremiyo emasmi?

¹⁸ — Ha, Yeremiyoning o'zi aytib turdi, men esa uning aytganlarini siyoh bilan o'rama qog'ozga yozdim, — deb javob berdi Borux.

¹⁹ — Yeremiyo bilan borib, biron joyga yashirinib olinglar, hech kim bu haqda bilmasin, — deb tayinlashdi a'yonlar.

Shoh o'rama qog'ozni yoqib yuboradi

²⁰ A'yonlar o'rama qog'ozni kotib Elishamaning xonasida qoldirdilar, o'zlari esa shoh huzuriga borib, hamma gapni yetkazdilar. ²¹ Shoh o'rama qog'ozni olib kelish uchun Yohudini jo'natdi. Yohudi kotib Elishama xonasidan o'rama qog'ozni olib kelib, uni shohga va shoh huzuridagi a'yonlarga o'qib berdi.

²² Kech kuz*. Shoh qishki saroyida o'tirar, yonidagi manqalda o't yonib turar edi.

²³ Yohudi o'rama qog'ozdan uch-to'rt ustunni o'qib bo'lishi bilanoq, shoh Yohayiqim kotibning pichoqchasi bilan o'ramning o'sha qismini qirqib, manqaldagi olovga tashlayverdi. U o'rama qog'ozning hammasini olovda yondirib bo'lguncha shunday qilaverdi. ²⁴ O'rama qog'ozdagi so'zlarni eshitgan shoh bilan xizmatkorlar qo'rquvga tushmadilar, qayg'udan kiyimlarini yirtmadilar*. ²⁵ Elnatan, Daloyo va Gamariyo shohga yolvorib, o'rama qog'ozni yondirmang, deb iltimos qilgan bo'lsalar ham, shoh ularga quloq solmadi. ²⁶ U shahzoda Yaraxmalga, Ozriyol o'g'li Sarayoga va Abdal o'g'li Shalamiyoga, Yeremiyo payg'ambarni va kotib Boruxni tutib kelinglar, deb buyurdi. Egamiz esa Yeremiyo bilan Boruxni yashirgan edi.

Yeremiyo Xudoning so'zlarini boshqatdan yozdiradi

²⁷ Yeremiyo Boruxga yozdirgan o'rama qog'ozni shoh yoqib yuborgandan keyin, Yeremiyoga Egamizning quyidagi so'zi ayon bo'ldi: ²⁸ "Yeremiyo, boshqa bir o'rama qog'oz ol. Unga Yahudo shohi Yohayiqim yondirib yuborgan avvalgi o'rama qog'ozdagi hamma so'zlarni yoz. ²⁹ Yahudo shohi Yohayiqimga esa shunday deb ayt: «Egamiz demoqda: o'rama qog'ozda: 'Bobil shohi albatta keladi, yurtni vayron qiladi, odamlaru hayvonlarni qirib tashlaydi', deb yozilgani uchun sen Yeremiyoga do'q qilibsan, o'rama qog'ozni yoqib yuborishga jur'at etibsan. ³⁰ Shuning uchun, ey Yahudo shohi Yohayiqim,

Egamiz sen haqingda shunday demoqda: sening avlodingdan birontasi ham Dovud taxtida o'tirmaydi*. Sening jasadingni odamlar uloqtirib yuborishadi, o'linging kunning jazirasida, tunning sovug'ida qoladi. ³¹ Men seni, sening avlodingu a'yonlaringni qilgan gunohlaringiz uchun jazolayman. O'zim aytgan barcha falokatlarni sizlarning boshingizga, Quddus aholisi va Yahudo xalqining boshiga yog'diraman, chunki sizlar Menga quloq solmadingizlar.»

³² Yeremiyo boshqa bir o'rama qog'oz olib, Neriyo o'g'li kotib Boruxga berdi. So'ng Yahudo shohi Yohayiqim yondirib yuborgan avvalgi o'rama qog'ozdagi barcha so'zlarni unga yozdirdi. Ammo bu safar o'ramga shu mazmundagi ko'p xabarlar qo'shilgan edi.

37–BOB

Shoh Zidqiyo Yeremiyodan maslahat so'raydi

¹ Bobil shohi Navuxadnazar* Yo'shiyo o'g'li Zidqiyoni* Yohayiqim o'g'li Yohayixinning* o'rniga Yahudo shohi qilib tayinladi. ² Ammo na shoh, na a'yonlari, na yurtdagi xalq Egamizning Yeremiyo orqali aytgan so'zlariga quloq solar edilar.

³ Shoh Zidqiyo Shalamiyo o'g'li Yohuxal bilan Masiyo o'g'li ruhoniy Zafaniyoni Yeremiyo payg'ambarning oldiga yuborar ekan, shu gaplarni aytirib yubordi: “Iltimos, biz uchun Egamiz Xudoga iltijo qil.” ⁴ Yeremiyo shu vaqtgacha qamoqqa olinmaganligi uchun xalq orasida bemalol yurar edi. ⁵ Shu orada fir'avn lashkari Misrdan chiqdi*. Quddusni qamal qilib turgan Bobilliklar* bu xabarni eshitishgach, Quddusdan chekindilar.

⁶ Shunda Egamiz so'zini Yeremiyoga ayon qildi. ⁷ Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shunday demoqda: “Xudoning so'zini bilmoqchi bo'lib, ikkovingizni oldimga yuborgan Yahudo shohiga shunday deb ayting: sizlarga yordam bermoqchi bo'lib kelayotgan fir'avn lashkari o'z yurti — Misrga qaytib ketadi. ⁸ Bobilliklar esa Quddusga qaytib kelib, shaharga qarshi jang qiladilar. Ular shaharni qo'lga olib, yondirib yuboradilar.”

⁹ Egamiz yana shunday demoqda: “Bobilliklar endi qaytib kelishmaydi, deb o'zlariningizni aldamanglar, chunki ular albatta qaytib kelishadi. ¹⁰ Bordi—yu, sizlar Bobilliklarning butun lashkarini mag'lub qilganingizda ham, ularning chodirlarida qolgan yaradorlar kelib, shahringizga o't qo'ygan bo'lardi.”

Yeremiyo zindonga tashlanadi

¹¹ Fir'avn lashkari yaqinlashib kelayotgani uchun Bobilliklar Quddusdan chekindilar. ¹² Shunda Yeremiyo Benyamin hududidagi* xalq orasida o'ziga tegishli yer ulushini ko'rish uchun Quddus shahridan ketmoqchi bo'ldi. ¹³ U Quddusning Benyamin darvozasiga yetib kelgach, soqchilar boshlig'i Yiriyo:

— Sen Bobilliklarning oldiga qochib ketmoqchisan, — deb uni qamoqqa oldi. Yiriyo Shalamiyoning o'g'li, Xanoniyaning nevarasi edi.

¹⁴ — Yolg'on! — dedi Yeremiyo, — men Bobilliklarning oldiga qochmoqchi emasman.

Ammo Yiriyo Yeremiyoning gapiga quloq solishni istamadi, uni hibsga olib, a'yonlarning oldiga olib bordi. ¹⁵ A'yonlar Yeremiyodan g'azablanib, uni kaltaklashdi. So'ng kotib Yo'natanning zindonga aylantirilgan uyiga qamab qo'yishdi. ¹⁶ Shunday qilib, Yeremiyo uzoq vaqt zindon hujralaridan birida yotdi.

¹⁷ Oradan vaqt o'tdi. Shoh Zidqiyo Yeremiyoni saroyiga chaqirtirib:

— Egamizdan biron xabar bormi? — deb yashirincha so‘radi.

— Ha, bor, — dedi Yeremiyo. — Siz Bobil shohining qo‘liga tushasiz. ¹⁸ Nega ular meni zindonga tashlashdi? Men a‘yonlaringizga va bu xalqqa qarshi nima gunoh qilibman?! — dedi yana u. ¹⁹ — “Bobil shohi sizga hujum qilmaydi, yurtimizga u tajovuz qilmaydi”, deb bashorat qilgan payg‘ambarlaringiz qani?! ²⁰ Yolvoraman, olampanohim, iltijoimni rad etmang, meni kotib Yo‘natanning uyiga qaytarib yubormang. U yerda adoyi tamom bo‘laman.

²¹ Shoh Zidqiyo, Yeremiyoni soqchilar hovlisiga qamab qo‘yinglar, shaharda non qolmaguncha, har kuni unga novvoy rastasidan bittadan non olib beringlar, deb buyurdi. Shunday qilib, Yeremiyo soqchilar hovlisida qoldi.

38–BOB

Yeremiyoni sardobaga tashlashadi

¹ Matton o‘g‘li Shafatiyo, Pashxur o‘g‘li Gadaliyo, Shalamiyo o‘g‘li Yohuxal* va Malkiyo o‘g‘li Peshxur Yeremiyoning xalqqa aytgan shu so‘zlarini eshitgan edilar:

² “Egamiz demoqda: «Shaharda qolganlar qilichdan, qahatchilik va o‘latdan nobud bo‘ladilar. Bobilliklarning* oldiga chiqqanlar esa tirik qoladilar. Bu odamlar hech bo‘lmaganda o‘z jonlarini saqlab qoladilar. ³ Bobil shohining lashkari albatta bu shaharni taslim qilib, qo‘lga kiritadi.» Egamizning kalomi shudir.”

⁴ A‘yonlar shohga arz qilib:

— Bu odamni yo‘q qilish kerak! — dedilar, — chunki u o‘zining bema‘ni gaplari bilan shaharda qolgan jangchilaru odamlarning ruhini tushirmoqda. U xalqimizning foydasini emas, zararini ko‘zlamoqda.

⁵ — Juda soz, — dedi shoh, — u bilan xohlaganingizni qiling. Men sizlarga monelik qila olmayman.

⁶ A‘yonlar Yeremiyoni ushlab, arqonlarga bog‘lab sardobaga tushirdilar. Soqchilar hovlisidagi bu suvsiz sardoba shahzoda Malkiyoga tegishli bo‘lib, sardobada balchiqdan boshqa hech narsa yo‘q edi. Yeremiyo balchiqqa botib qoldi.

⁷ Yeremiyo sardobaga tashlangani haqida shoh saroyining amaldori Habashistonlik* Obidmalek xabardor bo‘ldi. Shoh o‘sha paytda Benyamin darvozasidagi mahkamada* edi. ⁸ Obidmalek saroydan chiqdi—da, shohning oldiga borib dedi:

⁹ — Shoh hazratlari, Yeremiyo payg‘ambarni sardobaga tashlagan odamlar qabihlik qilishibdi. Shaharda non qolmagan bo‘lsa, Yeremiyo u yerda ochlikdan o‘ladi—ku.

¹⁰ Shoh Habashistonlik Obidmalekka shunday amr qildi:

— Bu yerdan o‘ttizta odamni olgin—da, borib Yeremiyoni sardobadan chiqarib ol. Tag‘in u yerda o‘lib qolmasin.

¹¹ Obidmalek yoniga odamlarni olib, saroy xazinasining ostki qismida joylashgan xonaga kirdi. U yerdan eski—tuski kiyimlar va latta—putta topib, ularni arqonlarga bog‘lab, Yeremiyoga tushirdi. ¹² So‘ng Yeremiyoga dedi: “Arqon tanangizni qiyib yubormasligi uchun lattalarni arqon bilan qo‘ltig‘ingiz orasiga qo‘ying.” Yeremiyo aytilganday qildi. ¹³ Odamlar Yeremiyoni arqonlar yordamida sardobadan chiqarib oldilar. Yeremiyo soqchilar hovlisida qoldi.

Zidqiyo Yeremiyoga maslahat soladi

¹⁴ Shoh Zidqiyo* Yeremiyo payg‘ambarni chaqirtirdi, uni Egamiz Ma‘badining

uchinchi kirishida* kutib oldi.

— Sendan bir narsani so‘ramoqchiman, — dedi shoh. — Mendan hech narsani yashira ko‘rma.

¹⁵ — Sizga haqiqatni aytsam, meni o‘ldirishingiz aniq, — dedi Yeremiyo. — Sizga maslahat berganim bilan, baribir quloq solmaysiz.

¹⁶ Shoh Zidqiyo Yeremiyoga maxfiy ravishda ont ichib dedi:

— Bizga hayot baxshida etgan Egamiz shohid, men seni o‘ldirmayman. Joningga qasd qilayotgan odamlarning qo‘liga ham seni topshirmayman.

¹⁷ Shundan keyin Yeremiyo Zidqiyoga dedi:

— Isroil xalqining Xudosi, Parvardigori Olam — Egamiz demoqda: “Agar siz Bobil shohining a‘yonlariga taslim bo‘lsangiz, o‘z joningizni saqlab qolasiz, bu shahar ham olovga yem bo‘lmaydi. Siz va butun xonadoningiz tirik qolasizlar. ¹⁸ Bordi–yu, Bobil shohining a‘yonlariga taslim bo‘lmasangiz, Bobilliklar bu shaharni yengib, unga o‘t qo‘yadilar, o‘zingiz ham ularning qo‘lidan qochib qutulolmaysiz.”

¹⁹ — Men Bobilliklar tomonga qochib o‘tgan yahudiylardan qo‘rqaman, — dedi shoh. — Bobilliklar meni ularning qo‘liga topshirishsa, ular meni xo‘rlashadi.

²⁰ — Topshirishmaydi, — dedi Yeremiyo. — Aytganlarimni qilib, Egamizning so‘ziga itoat qilsangiz, hammasi yaxshi bo‘ladi, joningizni saqlab qolasiz. ²¹ Bordi–yu, taslim bo‘lishdan bosh tortsangiz, Egamiz menga vahiy orqali ayon qilganlari bajo bo‘ladi:

²² saroyingizda qolgan hamma ayollar Bobil shohining a‘yonlari oldiga chiqariladi. O‘sha ayollar sizga shunday deyishadi:

“Ishongan do‘stlaringiz
Sizni aldab, yengib ketishdi.
Oyog‘ingiz loyga botganda,
Ishongan do‘stlaringiz sizni tashlab ketishdi.”

²³ Sizning xotinu bola–chaqalaringiz Bobilliklarning oldiga chiqariladi. Siz o‘zingiz ham Bobilliklarning qo‘lidan qochib qutula olmaysiz. Bobil shohi sizni qo‘lga tushirib, shaharni yondirib yuboradi.

²⁴ — Suhbatimiz haqida hech kimga og‘iz ochma, aks holda, o‘lasan, — dedi Zidqiyo Yeremiyoga. ²⁵ — Bordi–yu, a‘yonlar sen bilan gaplashganimni bilib qolib, senga: “Shoh bilan nimalar haqida gaplashding? Bizdan biron narsani yashirmay ayt, bo‘lmasa o‘lasan”, deb aytishsa, ²⁶ sen ularga: “Meni Yo‘natanning uyiga qaytarib yubormang, shohim, aks holda, u yerda adoyi tamom bo‘laman, deb iltijo qildim”, deya javob ber.

²⁷ A‘yonlar Yeremiyoning oldiga kelib, uni so‘roqqa tutishdi. Yeremiyo shoh buyurgan gaplarni aytib, javob berdi. Shundan keyin a‘yonlar unga boshqa savol bermadilar, chunki shoh bilan Yeremiyo orasida bo‘lgan suhbatni hech kim eshitmagan edi. ²⁸ Yeremiyo Quddus qulagan kunga qadar soqchilar hovlisida qoldi*.

39–BOB

Quddus qulaydi

¹ Yahudo shohi Zidqiyo hukmronligining to‘qqizinchi yili o‘ninchi oyida* Bobil shohi Navuxadnazar* o‘zining jamiki lashkari bilan Quddusga kelib, shaharni qamal qildi.

² Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yili to'rtinchi oyining* to'qqizinchi kunida Bobilliklar Quddus devorini yorib, shaharga kirdilar. ³ Shahar qo'lga olingach, Bobil shohining hamma a'yonlari shaharning O'rta darvozasidagi mahkamalarda qo'mondonlik qarorgohini joylashtirdilar*. A'yonlarning orasida Nargal-Sharazar, Samgarnavu, bosh maslahatchi Sarsahim* va amaldor Nargal-Sharazar bor edilar. ⁴ Yahudo shohi Zidqiyo va uning jamiki lashkari ularni ko'rdilar-u, qochdilar. Ular yarim kechasi shohning bog'i orqali o'tib, ikki devor orasidagi darvozadan chiqdilar-da, Iordan vodiysiga* qarab ketdilar. ⁵ Ammo Bobil* sipohlari ularning orqasidan quvib, Yerixo tekisligida Zidqiyoga yetib oldilar. Ular Zidqiyoni qo'lga olib, Xomat yurtidagi Rivlo shahriga* — Bobil shohi Navuxadnazarning huzuriga olib borishdi. Shoh Navuxadnazar Zidqiyoni hukm qildi, ⁶ Rivloda Zidqiyoning o'g'illarini ko'zi oldida o'ldirdi, so'ng hamma Yahudo a'yonlarini qatl qildi. ⁷ Zidqiyoning esa ko'zlarini o'yib, Bobilga olib ketish uchun kishanladi.

⁸ Bobilliklar* shoh saroyiga va odamlarning uylariga o't qo'yib, Quddus devorlarini yiqitdilar. ⁹ Qo'riqchilar sardori Nabizaradon shaharda qolgan butun xalqni, Bobil shohi tomonga o'tgan qochoqlarni Bobilga asir qilib olib ketdi. ¹⁰ U Yahudo yurtida hech vaqosi bo'lmagan qashshoq odamlarnigina qoldirdi. O'sha odamlarga dala va uzumzorlarni berdi.

Yeremiyo ozod bo'ladi

¹¹ Shoh Navuxadnazar qo'riqchilar sardori Nabizaradon orqali Yeremiyoga oid quyidagi amrni berdi: ¹² "Yeremiyoni qaramog'ingizga olib, unga yaxshi qaranglar. Aslo zarar yetkazmanglar, sizlardan nima so'rasa bajaringlar." ¹³ Qo'riqchilar sardori Nabizaradon, bosh nazoratchi Navushazbon, shoh maslahatchisi Nargal-Sharazar va Bobil shohining hamma bosh amaldorlari odam yuborib, unga: ¹⁴ "Yeremiyoni qo'riqchilar hovlisidan olib kel", deb buyurdilar. Uni eson-omon uyiga eltib qo'yish uchun Gadaliyoga topshirdilar. Gadaliyo Oxixamning o'g'li, Shofoning nevarasi edi. Shunday qilib, Yeremiyo o'z xalqining orasida qoldi.

Obidmalek

¹⁵ Yeremiyo soqchilar hovlisida qamoqda o'tirganda, unga Egamizning so'zi ayon bo'lgan edi: ¹⁶ "Habashistonlik* Obidmalekning* oldiga borib, shunday deb ayt: «Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam aytmoqda: Men aytgan so'zlarimni bajo qilaman. Bu shaharga yaxshilik emas, yomonlik keltiraman. Sen o'zing buning guvohi bo'lasan. ¹⁷ Lekin o'sha kuni Men seni qutqarib qolaman, — deb aytmoqda Egamiz. — O'zing qo'rqadigan odamlarning qo'liga seni bermayman. ¹⁸ Seni, albatta, qutqaraman, jangda halok bo'lmaysan. Menga umid bog'laganing uchun joning omon bo'ladi, — deb aytmoqda Egamiz.»"

40-BOB

Yeremiyo Gadaliyo bilan qoladi

¹ Qo'riqchilar sardori Nabizaradon Yeremiyoni Bobilga olib ketilayotgan Quddus va Yahudo asirlari orasidan zanjirband holda topib olib, uni Rama shahrida* ozod qildi. Shundan so'ng Yeremiyoga Egamizning so'zi ayon bo'ldi. ² Qo'riqchilar sardori Nabizaradon Yeremiyoni yoniga chaqirib shunday dedi: "Egangiz Xudo, bu yurtga

falokat keltiraman, deb aytgan edi. ³ Mana, hozirgi kunda Egangiz aytganini qilib, yurtingizga falokat keltirdi, chunki sizlar Egangizga qarshi gunoh qildingizlar, Uning aytganini qilmadingizlar. Shu sababdan bunday kulfat boshingizga tushdi. ⁴ Hozir men qo'lingdagi kishanlarni yechaman, seni ozod qilaman. Agar men bilan Bobilga bormoqchi bo'lsang, marhamat, senga yaxshi qarayman. Bordi–yu, Bobilga borishni istamasang, ixtiyoring o'zingda. Mana, butun yurt sening ro'parangda turibdi, xohlagan yeringga boraver. ⁵ Bu yurtda qoladigan bo'lsang*, Oxixam o'g'li Gadaliyoning oldiga bor. Bobil shohi Gadaliyoni Yahudo shaharlariga hokim qilib tayinladi. Gadaliyo Shofon degan odamning nevarasidir. Sen uning yonida qolib, xalqing orasida yashashing mumkin yoki xohlagan joyingga borishing mumkin." Qo'riqchilar sardori Yeremiyoga yegulik bilan sovg'a berib, uni ozod qildi. ⁶ Yeremiyo Mispax shahriga* — Oxixam o'g'li Gadaliyoning oldiga borib, yurtda qolgan odamlar orasida o'rnashdi.

Yahudo hokimi Gadaliyo

⁷ Ba'zi yahudiy lashkarboshilari va jangchilar taslim bo'lmagan edilar. Oxixam o'g'li Gadaliyoni Bobil shohi yurtga hokim qilib tayinlaganini, yurtda qolgan eng qashshoq erkak, ayollar va bolalarni Gadaliyoning ixtiyoriga topshirganini ular eshitdilar. ⁸ So'ng Mispaxga kelib, Gadaliyoga uchrashdilar. Kelganlar — Nataniyo o'g'li Ismoil, Kariyox o'g'li Yo'xanon, Tanxumat o'g'li Sarayo, Natufolik Efayning o'g'illari, Maxolik Yazaniyo* va ularning odamlari edi. ⁹ Gadaliyo kelganlarga shunday deb ont ichdi: "Bobilliklarga* tobe bo'lishdan qo'rqmanglar. Yurtda o'rnashib, Bobil shohiga xizmat qilaveringlar, shunda hammasi yaxshi bo'ladi. ¹⁰ Men esa Mispaxda qolaman. Keladigan Bobilliklarning oldida vakilingiz bo'laman. Sizlar o'rnashib olgan shaharlaringizda yashayverasizlar. Mevalarni yig'ishtirib olinglar, sharob va zaytun moyini tayyorlab, g'amlab qo'yinglar."

¹¹ Bobil shohi ba'zi odamlarga Yahudo yurtda qolishga ijozat berganini va Gadaliyoni hokim qilib tayinlaganini Mo'ab, Ommon, Edom va boshqa yurtlarda yashayotgan yahudiylar ham eshitisdi. ¹² Shunda ular surgun qilingan hamma joylardan Yahudo yurtiga — Mispaxdagi Gadaliyoning oldiga qaytib kelishdi. U yerdan bir talay meva yig'ishtirib, ko'p sharob tayyorlashdi.

Gadaliyoni o'ldirib ketishadi

¹³ Bir kuni Kariyox o'g'li Yo'xanon va qirlardagi lashkarboshilar Mispaxga Gadaliyoning oldiga kelib so'radilar:

¹⁴ — Ommon shohi Baalis sizni o'ldirtirish uchun Nataniyo o'g'li Ismoilni yuborganidan xabaringiz bormi?

Ammo Gadaliyo ularga ishonmadi. ¹⁵ Shunda Yo'xanon hech kimga bildirmay Gadaliyoga dedi:

— Ijozat bering, borib Ismoilni o'ldiray. Bu haqda hech kim bilmaydi. Nima uchun u sizni o'ldirishiga yo'l qo'yishimiz kerak? Bordi–yu, Ismoil niyatiga yetsa, atrofingizga yig'ilgan barcha yahudiylar tarqalib ketadilar, Yahudoda qolgan odamlarning boshi esa baloga qoladi.

¹⁶ Ammo Gadaliyo:

— Unday qilma! Ismoil haqida aytgan gaplaring yolg'on, — dedi.

41–BOB

¹ O'sha yilning yettinchi oyida* shoh Zidqiyoning* bosh lashkarboshilaridan biri bo'lgan Nataniyo o'g'li Ismoil o'nta odami bilan birga Mispaxga* — Oxixam o'g'li Gadaliyoning huzuriga bordi. Ismoil shoh urug'idan bo'lgan Elishamaning nabirasi edi. Gadaliyo kelganlar bilan birga dasturxon atrofida o'tirib ovqatlanayotganda, ² Ismoil va u bilan kelgan o'nta odam qilichlarini yalang'ochlab, Bobil shohi hokim qilib tayinlab ketgan Gadaliyoni o'ldirishdi. ³ Gadaliyo bilan birga Mispaxda bo'lgan hamma yahudiylarni Ismoil qilichdan o'tkazdi. U yerdagi Bobillik* sipohlarni ham o'ldirdi.

⁴ Ertasi kuni Gadaliyo o'ldirilganligi haqidagi xabar tarqalmay turib, ⁵ Shakam, Shilo' va Samariyadan* saksonta odam keldi. Ular qayg'udan soqolini qirgan, kiyimlarini yirtgan, tanalarini tilgan edilar*. Ular don va tutatqilarni nazr qilish uchun Egamizning uyiga ketayotgan edilar. ⁶ Nataniyo o'g'li Ismoil ularni kutib olish uchun Mispaxdan yig'lab chiqdi. Ularga yaqinlashgach: "Qani, ichkariga, Gadaliyoning oldiga kiringlar", dedi. ⁷⁻⁹ Ular shaharga kirishlari bilanoq, Ismoil bilan uning odamlari ularni ham qirib tashladilar. Ammo kelganlardan o'ntasi Ismoilga yolvorib dedi: "Iltimos, bizni o'ldirma! Dalalarda yashirib qo'ygan bug'doy, arpa, zaytun moyi va asalimiz bor." Ismoil ularni o'ldirmay, hayotlarini saqlab qoldi. O'ldirgan odamlarning jasadlarini esa katta sardobaga tashladi*. Jasadlarga to'lgan bu sardobani Yahudo shohi Oso Isroil shohi Basho hujum qilgan paytda qurdirgan edi*. ¹⁰ Ismoil Mispaxda omon qolgan hamma odamlarni asir qilib oldi. Bobillik qo'riqchilar sardori Nabizaradon Mispaxdagi hamma odamlarni ularning orasidagi malikalarga qo'shib, Gadaliyoning ixtiyoriga topshirgan edi. Ismoil ularning hammasini asir qilib, Ommon yurtiga* jo'nadi.

¹¹ Nataniyo o'g'li Ismoilning qilgan jinoyatlari haqida Kariyox o'g'li Yo'xanon va lashkarboshilar xabar topdilar. ¹² Ular bor odamlarini to'plab, Ismoil bilan jang qilish uchun yo'lga tushdilar. Ular Ismoilga Givondagi* katta hovuz bo'yida yetib oldilar. ¹³ Ismoilning asirlari Yo'xanonni va uning yonidagi hamma lashkarboshilarni ko'rib, xursand bo'lib ketishdi. ¹⁴ Ismoil Mispaxdan asir qilib olgan o'sha odamlarning hammasi orqaga — Yo'xanonning oldiga yugurib kelishdi. ¹⁵ Ismoil esa sakkizta odami bilan Yo'xanondan qochib, Ommon yurtiga ketdi. ¹⁶ Shunday qilib, Yo'xanon va uning lashkarboshilari Mispaxdagi fojiada omon qolgan ayolu bola–chaqalarni, saroy amaldorilariyu jangchilarni Gadaliyoning qotili Ismoilning qo'lidan ozod qildilar. Ularni o'zlari bilan Givondan olib ketdilar. ¹⁷⁻¹⁸ Yo'xanon odamlari bilan Bobilliklardan qo'rqanlari uchun Misrga yo'l oldilar. Chunki Bobil shohi yurtga hokim qilib tayinlagan Gadaliyoni Ismoil o'ldirgan edi. So'ng hammasi yo'lda Baytlahm yonidagi Ximam qo'nlolg'asida to'xtadilar.

42–BOB

Xalq Yeremiyodan ibodat qilishini so'raydi

¹ Hamma lashkarboshilar, Kariyox o'g'li Yo'xanon, Ho'shayyo o'g'li Ozariyo* va kattayu kichik odam ² Yeremiyoning oldiga borib, shunday dedilar:

— Iltimos, bir og'iz gapimizga quloq soling. Egangiz Xudoga biz uchun ibodat qiling, tirik qolganlar uchun so'rang. O'zingiz ko'rib turibsiz, ilgarilari biz nihoyatda ko'pchilik edik, endi esa sanoqli odam qoldik. ³ Biz qayerga borishimizni, nima qilishimizni

Egangiz Xudo bizga ko'rsatsin.

⁴Yeremiyo payg'ambar ularga shunday javob berdi:

— Yaxshi, iltimosingizga binoan Egamiz Xudoga ibodat qilaman. Egamiz nimaiki desa hammasini sizlarga aytaman, hech narsani sizlardan yashirmayman.

⁵Ular esa Yeremiyoga shunday dedilar:

— Agar biz Egangiz Xudoning siz orqali aytgan bironta so'ziga rioya qilmasak, Uning O'zi oramizda adolatli va sadoqatli shohid bo'lsin. ⁶Biz Egamiz Xudoning hamma amrlariga, yaxshi yoki yomon bo'lishidan qat'iy nazar, itoat qilamiz. Egamiz Xudoga itoat qilsak, hammasi yaxshi bo'ladi.

Yeremiyoning ibodatiga Egamiz javob beradi

⁷Oradan o'n kun o'tdi. Yeremiyoga Egamizning so'zi ayon bo'ldi. ⁸Yeremiyo Kariyox o'g'li Yo'xanonni, lashkarboshilarni va odamlarning kattayu kichigini to'plab, ⁹ularga shunday dedi: "Men iltimosingizga binoan Isroil xalqining Xudosi — Egamizga iltijo qildim. U menga shunday dedi: ¹⁰«Endi shu yurtda qolsangizlaringina Men sizlarni barbod qilmayman, balki qayta bunyod etaman, qo'porib tashlamayman, balki mustahkam o'rnashtiraman. Sizlarning boshingizga falokat keltirganimdan pushaymonman.

¹¹Bundan buyon Bobil shohidan qo'rqmanglar, — deb aytmoqda Egamiz. — Men sizlar bilan birgaman. Shunday ekan, undan qo'rqmanglar. O'zim sizlarni qutqaraman, uning qo'lidan ozod qilaman. ¹²Men sizlarga rahm–shafqat qilaman. Bobil shohi sizlarga achinib, ona yurtigingizga o'rnashtiradi.»

¹³Ammo Egangiz Xudoga bo'ysunmay: «Bu yerda qolmaymiz. ¹⁴Misrga ketamiz, u yerda urush ko'rmaymiz, burg'u sadolarini eshitmaymiz, nonga zor bo'lmaymiz, u yerda yashaymiz», deb aytadigan bo'lsangizlar, ¹⁵ey Yahudo xalqining omon qolganlari, Egamizning so'zini eshitib qo'yinglar! Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: «Agar sizlar Misrga borib, u yerda o'rnashib olishga qaror qilgan bo'lsangizlar, ¹⁶o'sha yerga borganingizda o'zlaringiz qo'rqayotgan urushga duch kelasizlar. Sizlar ocharchilikdan qo'rqyapsizlar, ammo ocharchilik ketingizdan Misrga ergashib boradi, u yerda nobud bo'lasizlar. ¹⁷Misrga borib, u yerda o'rnashib olishga jazm qilgan har bir kishi qilichdan, ocharchilik va o'latdan nobud bo'ladi. Unday odamlardan birontasi ham tirik qolmaydi, Men ularning boshlariga keltiradigan kulfatdan hech kim qochib qutulmaydi.» ¹⁸Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: «Agar sizlar Misrga borgudek bo'lsangizlar, Men Quddus aholisiga yog'dirgan qahrimni Misrda sizlarning ustingizga yog'diraman. Ahvolingizni odamlar ko'rganda dahshatga tushadi. Sizlarni mazax qilib, nomingizni qarg'ishlarda ishlatishadi. Sizlar bu yurti boshqa hech qachon ko'rmaysizlar.»

¹⁹Ey Yahudo xalqining omon qolganlari, Egamiz sizlarga, Misrga bormanglar, deb aytdi. Bilib qo'yinglar, bugun men sizlarni ogohlantirib qo'yyapman, ²⁰sizlar katta xato qilyapsizlar. O'zlaringiz meni Egangiz Xudoning oldiga jo'natib: «Iltimos, Egamiz Xudoga iltijo qil, Egamiz Xudo nima desa, hammasini qilamiz», degan edingizlar. ²¹Egangiz Xudoning menga aytgan hamma so'zlarini bugun sizlarga aytdim, ammo sizlar Uning aytgan bironta so'ziga itoat qilishni xohlamayapsizlar. ²²Sizlarga aytib qo'yay: bormoqchi bo'layotgan joyingizda sizlar qilichdan, ocharchilik va o'latdan nobud bo'lasizlar.»

43–BOB

Yeremiyo Misrga olib ketishadi

¹Yeremiyo Egasi Xudo o'ziga ayon qilgan bu so'zlarning hammasini butun xalqqa aytib bo'lgach, ²Ho'shayyo o'g'li Ozariyo, Kariyox o'g'li Yo'xanon va boshqa surbetlar Yeremiyoga shunday dedilar:

— Yolg'on gapiryapsan! Egamiz Xudo senga, Misrga borib yashamanglar, deb aytmagan. ³Neriyo o'g'li Borux seni bizga qarshi gijgijlab yuribdi. U bizni Bobilliklarning* qo'liga tushirib, halok qilmoqchi yoki surgun qilib yubormoqchi.

⁴Shunday qilib, Kariyox o'g'li Yo'xanon, lashkarboshilar va butun xalq Egamizning amriga itoat qilmadilar, ular Yahudo yurtida qolishdan bosh tortdilar. ⁵Yahudoga turli yurtlardan qaytib kelgan hamma odamlarni Yo'xanon va lashkarboshilar o'zlari bilan olib ketdilar. ⁶Bulardan tashqari, qo'riqchilar sardori Nabizaradon Oxixam o'g'li Gadaliyo yonida qoldirib ketgan hamma erkagu ayollarni, bola–chaqa, malikalar, Yeremiyo payg'ambar va Neriyo o'g'li Boruxni ham ular o'zlari bilan olib ketdilar. ⁷Ular Egamizning amriga itoat qilmay, Misrga jo'nab, Taxpanxas shahriga yetib bordilar.

⁸Taxpanxasda Yeremiyoga Egamizning quyidagi so'zi ayon bo'ldi: ⁹“Yahudiylarning ko'zi oldida katta toshlarni ol. Bu toshlarni Taxpanxas shahridagi fir'avn saroyining kiraverishiga, hovlidagi g'isht yo'lagi ostiga ko'mib qo'y. ¹⁰So'ng yahudiylarga shunday deb ayt: «Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: Men Bobil shohi qulim Navuxadnazarni* bu yerga olib kelaman. U mana shu ko'milgan toshlarning ustiga taxtini o'rnatib, shohona chodirini tikadi. ¹¹U kelganda Misrni vayron qiladi, har bir odam peshanasidagini ko'radi:

Ba'zilar o'latga yo'liqib, nobud bo'ladi,
Ba'zilar asirlikka tushib, surgun qilinadi,
Ba'zilar qilichdan o'tkaziladi.

¹²Mening amrim bilan Navuxadnazar Misr xudolarining sajdagohlariga o't qo'yadi. Ba'zi butlarini yondiradi, ba'zilarini o'zi bilan olib ketadi. Qo'ychivon to'nini bit–burgadan astoydil tozalaganday, Navuxadnazar ham Misr yurtini qirtishlab tozalaydi. So'ng sog'–salomat o'z yurtiga qaytib ketadi. ¹³U Misrdagi Quyosh sajdagohiga* o'rnatilgan butsimon toshlarni buzib tashlaydi. Misr xudolarining sajdagohlarini yoqib yuboradi.»

44–BOB

Egamiz Misrdagi yahudiylarga tanbeh beradi

¹Misrning shimolidagi Migdol, Taxpanxas va Nuf shaharlarida*, shuningdek, Misrning janubida* istiqomat qilayotgan yahudiylar to'g'risida Yeremiyoga Egamiz shu so'zini ayon qildi. ²Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: “Men Quddus va Yahudoning hamma shaharlariga keltirgan barcha falokatlarni sizlar o'z ko'zingiz bilan ko'rdingizlar. O'sha shaharlar hozir xarob bo'lib, huvullab yotibdi. ³Yahudo odamlari qabih ishlari bilan Meni g'azablantirdilar. Ular begona xudolarga sig'inib, qurbonliklar kuydirdilar. Bu begona xudolarni na ularning o'zlari, na sizlar, na ota–bobolaringiz biladilar. ⁴Men Yahudo xalqi oldiga payg'ambar qullarimni qayta–

qayta jo'natdim. «Men nafratlanadigan jirkanch ishlaringizni qilmanglar», deb xalqimdan o'tingan edim. ⁵ Ammo Yahudo xalqi quloq solmadi, gaplarimga e'tibor ham bermadi. Qabihliklaridan qaytmadi, begona xudolarga qurbonliklar qilishda davom etdi. ⁶ Shunda achchiq g'azabim Yahudo shaharlari bilan Quddus ko'chalariga lovullagan olov bo'lib tushdi. Hozir o'sha joylar huvullab, tashlandiq bo'lib yotibdi.”

⁷ Endi Isroil xalqining Xudosi, Parvardigori Olam — Egamiz shunday demoqda: “Nega o'z boshingizga bunday falokat keltirmoqchisizlar?! Yahudo yurtidan kelgan erkagu ayol, bola–chaqaning boshiga yetib, hammangiz bitta qolmay qirilib ketmoqchimisizlar?! ⁸ Sizlar Misrda o'rnashib olib, begona xudolarga qurbonliklar qilyapsizlar. Qilmishlaringiz bilan jahlimni chiqaryapsizlar. Ehtiyot bo'linglar, yana boshingizga baloyu ofat orttirib olmanglar. Dunyo xalqlarining qarg'ishiga qolib, hammaga kulgi bo'lib qolmanglar. ⁹ Yahudo shaharlarida va Quddus ko'chalarida qilgan qabihliklaringizni unutdingizmi?! Bularni ota–bobolaringiz, Yahudo shohlariyu malikalari, o'z'laringiz va xotinlaringiz qilgansizlar–ku! ¹⁰ Mana bugungacha sizlar Mendan zarracha ham qo'rqmadingizlar, afsus–nadamat qilmadingizlar. Sizlar ota–bobolaringizga bergan qonun–qoidalarim bo'yicha yashamayapsizlar.”

¹¹ Shuning uchun Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: “Men boshingizga ofatu falokat keltiraman. Yahudo xalqini yo'q qilishga qat'iy qaror qildim. ¹² Misrda yashashga qaror qilgan yahudiylarning omon qolganlarini halok etaman. Hammasi Misrda o'lib ketadi. Kattayu kichigi qilich va qahatchilikdan nobud bo'ladi. Ularning ahvolini ko'rganlar vahimaga tushadi. Ularni mazax qilib, nomini qarg'ishlarda ishlatishadi. ¹³ Misrda yashagan o'shalarni, Men Quddusni jazolaganday, urush, qahatchilik va o'lat ila jazolayman. ¹⁴ Misrda yashayman, deb kelgan yahudiylarning omon qolganlaridan birontasi qochib qutula olmaydi. Ulardan hech kim tirik qolmaydi, Yahudo yurtiga qaytib borolmaydi. O'z yurtiga qaytib borishni orzu qilgan odamlardan faqatgina bir–ikki qochoq ona yurtiga qaytib borishga muvaffaq bo'ladi, xolos.”

¹⁵ Xotinlari boshqa xudolarga qurbonlik keltirganini bilgan erkaklar, o'sha yerda turgan ayollar — Misrning shimoliy va janubiy hududida* yashayotgan yahudiylarning ko'pchiligi bir ovozdan Yeremiyoga shunday dedilar: ¹⁶ “Sen Egamizning nomidan bizga bashorat qilib aytgan so'zlaringga quloq solmaymiz. ¹⁷ Biz samo qirolichasiga* qurbonliklar qilamiz, sharob nazrini keltiramiz, deb ont ichganmiz, bu ontimizdan qaytmaymiz. Biz o'zlarimiz, ota–bobolarimiz, shohlarimiz, a'yonlarimiz Yahudo shaharlarida, Quddus ko'chalarida nima qilgan bo'lsak, shuni qilaveramiz. Nega desangiz, o'sha zamonlarda biz istaganimizcha non yerdik, turmushimiz farovon edi, g'am chekmas edik. ¹⁸ Ammo samo qirolichasiga qurbonliklar qilishni va sharob nazrini keltirishni to'xtatganimizdan beri yetishmovchilikdan boshimiz chiqmaydi. Qancha odamlarimiz ocharchilikdan o'lib, urushda qirilib ketdi.” ¹⁹ Xotinlar ham shunday deb aytdilar: “Biz samo qirolichasiga qurbonliklar qilaveramiz, sharob nazrlarini keltiraveramiz! Samo qirolichasiga sharob nazr qilishimizni, uning shaklida nonlar yopishimizni erlarimiz biladi–ku!”

²⁰ So'ng Yeremiyo bunday javob bergan erkagu ayollarga va butun xaloyiqqa dedi: ²¹ “Sizlar, ota–bobolaringiz, shohlaringiz, a'yonlaringiz, butun yurt xalqi Yahudoda va Quddus ko'chalarida boshqa xudolarga nazrlar keltirgan edingizlar. Bu nazrlaringizni Egamiz unutgan, deysizmi?! Yoki Uning bundan xabari yo'q, deb o'ylaysizmi?! ²² Egamiz yovuz qilmishlaringizga, jirkanch ishlaringizga ortiq toqat qila olmagani uchun hozir

yurtingiz huvullab, tashlandiq bo'lib yotibdi. Odamlar yurtingizning nomini qarg'ishlarda ishlatishmoqda. ²³ Axir, sizlar begona xudolarga qurbonliklar keltirib, Egamizga qarshi gunoh qildingizlar. Egamizga itoat etmadingizlar, Uning qonun-qoidalarini va shartlarini bajarmadingizlar. Shuning uchun bu ko'rgilik boshingizga keldi. Shularning oqibatida hozir bu ahvolga tushib o'tiribsizlar.”

²⁴ Yeremiyo ularning hammasiga, ayniqsa, xotinlarga qarata shunday dedi: “Ey Misr yurtidagi yahudiylar, Egamizning so'zini eshitinglar. ²⁵ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam demoqda: «Sizlar xotinlaringiz bilan birga: ‘Samo qirolichasiga albatta qurbonliklar qilamiz, sharob nazrlarini keltiramiz’, deb ont ichibsizlar. Ontingizni ham bajaribsizlar. Juda soz, aytganingizni qilaveringlar! Ichgan ontinizdan aslo qaytmanglar! ²⁶ Lekin, ey Misr yurtida yashab yurgan yahudiylar, Egamizning shu so'zini eshitib qo'yinglar: Men O'zimning buyuk nomim bilan ont ichib aytamanki, bundan buyon Misr yurtidagi bironta yahudiy Mening nomimni tilga olmaydi, ‘Egam Rabbiiy shohid’, deya ont ichmaydi. ²⁷ Men ularning boshiga yaxshilik emas, yomonlik keltiraman. Misrdagi yahudiyning hammasi, bitta ham qolmay qilichdan va ocharchilikdan nobud bo'lishadi. ²⁸ Bir-ikkitagina odam qirg'indan qochib, Misrdan Yahudoga qaytib boradi. O'shanda Misrga yashagani borgan yahudiyning hammasi kimning so'zi haq bo'lib chiqqanini bilishadi. Mening so'zim haqmikan yoki ularniki?»

²⁹ Egamiz shunday demoqda: «Men sizlarni mana shu yerda jazolayman. Aytganlarimning hammasi bajo bo'lishiga ishonch hosil qilishingiz uchun sizlarga shunday bir alomat beraman: ³⁰ Men Yahudo shohi Zidqiyoni* uning ashaddiy dushmani bo'lgan Bobil shohi Navuxadnazarga* taslim qilganimday, Misr fir'avni Xofrani* ham uning joniga qasd qilayotgan dushmaniga taslim qilib beraman.» Egamizning kalomi shudir.”

45-BOB

Xudo Boruxga va'da beradi

¹ Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li Yohaiqim hukmronligining to'rtinchi yili* edi. Yeremiyo yuqoridagi so'zlarni Neriyo o'g'li Boruxga aytib, o'rama qog'ozga* yozdirgandan so'ng*, unga shunday dedi:

²⁻⁴ — Ey Borux, Isroil xalqining Xudosi — Egamiz senga shunday gaplarni aytib qo'yishimni buyurdi: sen: “Sho'rim qursin! Egam qayg'u ustiga qayg'u orttirdi, yurak-bag'rim ezilib ketdi, jonimni qo'yarga joy topolmayapman”, deb aytgan ekansan. Shuning uchun Egamiz senga aytmoqda: “Men butun yurt bo'ylab bunyod qilgan hamma narsamni buzib tashlayman, mustahkam qilib o'rnatganlarimni qo'porib tashlayman. ⁵ Sen o'zing uchun katta rejalar tuzma! Mana, Men barcha odamzodning boshiga kulfat yog'diraman. Ammo sening joningni saqlab qolaman, borgan joyingda seni asrayman.” Egamizning kalomi shudir.

46-BOB

Misr lashkari Karxamishda mag'lub bo'ladi

¹ Egamiz xalqlar haqida Yeremiyoga O'z so'zini ayon qildi.

² Bu Misr haqida bashorat edi. Aniqrog'i, Misr fir'avni Nexoning* lashkari to'g'risida edi. Ular Furot daryosi bo'yidagi Karxamish shahrida qarorgoh qurgan edilar. (Yahudo shohi Yo'shiyo o'g'li Yohayiqim hukmronligining to'rtinchi yilida* Bobil shohi Navuxadnazar* bu lashkarni mag'lub qildi.)

³ Egamiz shunday deydi:

“Kattayu kichik qalqonlarni tayyor tuting!

Qani, endi jangga kiring!

⁴ Otlarga egar uring,

Chopqir otlarga mining!

Dubulg'alarni kiyib oling,

Jangovar holatda turing.

Nayzalarni o'tkirlang,

Sovutlarni kiyib oling!

⁵ Ammo nimalarni ko'ryapman?!

Misr lashkari vahimaga tushdi,

Ular orqaga chekindi,

Jangchilari tor-mor bo'ldi.

Ular orqaga qaramay shoshilib qochdilar.

Atrofni dahshat qamradi,

— deb aytmoqda Egamiz. —

⁶ Chaqqonlar qocha olmaydilar,

Sipohlar qochib qutulolmaydilar.

Ular shimolda, Furot daryosi bo'yida

Qoqilib yiqilib tushadilar.”

⁷ Kim u Nil daryosiday qirg'og'idan chiqib ketgan?!

Kim u suvlari toshqin daryo kabi bo'lib qolgan?!

⁸ Misr Nilday haddidan oshgan,

Suvlari toshqin daryoga o'xshab qolgan.

Misr aytadi:

“Men ko'tarilib, yer yuzini qoplayman,

Shaharlarni vayron qilaman,

Aholisini qirib tashlayman.”

⁹ Ey otliqlar, hujum qiling!

Jang aravalarini uchirtiring!

Ey qalqon tutgan Habashistonliklaru* Liviyaliklar*,

Ey kamon ushlagan Lidiyaliklar*,

Qani, jangga kiring!

¹⁰ Axir, bu Sarvari Olam — Rabbiyning kunidir.

Bu kun qasos kuni bo'ladi,

Xudo dushmanlaridan o'ch oladi.

Uning qilichi to'yguncha et yeydi,

Chanqog'i bosilguncha qondan ichadi.

O'sha kuni Furot bo'yidagi shimoliy yurtda,
Sarvari Olam — Rabbiy yovlarini qurbon qiladi.

¹¹ Ey bokira qiz* Misr,
Giladga* bor, malham olgin.
Ammo sen bekorga dori–darmon yig'asan,
Baribir dardingga shifo topmaysan.
¹² Xalqlar sharmanda bo'lganingni eshitdi,
Yer yuzi dodu faryodlaringga to'lib ketdi.
Jangchilaring bir–biriga urildi,
Hammasi mag'lub bo'lib yiqildi.

Navuxadnazar Misrga hujum qiladi

¹³ Bobil shohi Navuxadnazar Misrga hujum qilishi haqida Yeremiyoga Egamizning quyidagi so'zi ayon bo'ldi:

¹⁴ Misrda shunday deb e'lon qilgin,
Migdol shahrida shunday deb xabar bergin,
Nuf va Taxpanxas shaharlarida* jar solib aytgin:
“Joylaringizni egallang!
Jangga shay turing!
Zero, qilich atrofdagi hammani qiradi.”

¹⁵ Jangchilaringiz mag'lub bo'ladi!
Ular bardosh bera olmaydi.
Zero, Egamizning O'zi ularni uradi*.

¹⁶ Ular qayta–qayta qoqiladilar*,
Bir–birining ustiga yiqiladilar.
Shunda o'zlariga o'zlari aytadilar:
“Qani, bo'linglar,
Xalqimizning oldiga qochib qolaylik!
Kindik qonimiz to'kilgan yurtga boraylik.
Bu qirg'indan qochib qutulaylik.”

¹⁷ Ular shunday deb baqiradilar:
“Fir'avn katta gapirdi,
Ammo fursatni qo'ldan boy berdi.”

¹⁸ Xudo Shohdir,
Sarvari Olamdir Uning nomi.
U shunday demoqda:
“Men barhayot Xudo bo'lganim haqi aytamanki,
Sizlarga qarshi bir g'anim kelayotir.
U tog'lar orasidagi Tovur tog'iday zabardast,
Dengiz bo'yidagi Karmil tog'iday* ulkan.

¹⁹ Ey qiz Misr, tuguningni tayyorlagin,
Surgunga ketishga hozirlangin!
Axir, poytaxting Nuf vayron bo'ladi,

Kimsasiz, huvullab qoladi.

²⁰ Misr chiroyli bir g'unajinga o'xshaydi,
Ammo shimol so'nasi* unga yopiriladi.

²¹ Misrning yollanma askarlari
Boqilgan buzoqlarga o'xshaydi.
Ammo kulfat kuni kelganda,
Jazo oladigan vaqti yetganda,
Ularning hammasi orqaga qochadi,
Dushman qarshisida chekinadi.

²² Bostirib kelayotgan dushman dastidan
Misr qochayotgan ilonday vishillaydi.
Dushmanlar daraxt kesuvchilar kabi,
Bolta ko'tarib, Misrga hujum qilishadi.

²³ Misrning o'rmoni qalin bo'lsa-da,
Dushmanlar uni kesib tashlaydi,
— deb aytmoqda Egamiz. —
Axir, dushmanlar chigirtkadan* ham ko'p,
Sanog'iga yetib bo'lmaydi.

²⁴ Qiz Misr sharmanda bo'ladi,
Shimoldagi xalqning* qo'liga tushadi.”

²⁵ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: “Men No* shahrining xudosi Omonni* jazolayman. Fir'avnning, Misrning, u yerdagi shohlar va xudolarning, fir'avnga umid bog'lagan hammaning adabini beraman. ²⁶ Ularning jonlariga qasd qilayotgan Bobil shohi Navuxadnazarning va a'yonlarining qo'liga beraman. Ammo vaqt o'tib, Misrda ilgorigidek odamlar yashaydigan bo'ladi.” Egamizning kalomi shudir.

Egamiz O'z xalqini qutqaradi

²⁷ “Ey qulim Yoqub, qo'rqma!
Ey Isroil* xalqi, sarosimaga tushma!
Men seni olis yurtdan ozod qilaman,
Naslingni surgun bo'lgan mamlakatdan qutqaraman.
Ey Yoqub nasli, sen yurtingga qaytasan,
Osoyishta va bexatar yashaysan.
Endi hech kim seni qo'rqitmaydi.

²⁸ Sen, ey qulim Yoqub, qo'rqma,
Men sen bilan birga bo'laman,
— deb aytmoqda Egamiz. —
Seni xalqlar orasiga tarqatib yuborgan edim,
Endi o'sha xalqlarning hammasini qirib tashlayman.
Seni esa qirib yubormayman,
Ammo jazosiz ham qoldirmayman.
Adolat ila jazoingni beraman.”

47–BOB

Filist xalqining taqdiri

¹ Fir'avn G'azo shahriga* hujum qilishidan oldin, Filist xalqi haqida Egamizning shu so'zlari Yeremiyoga ayon bo'ldi:

² Egamiz aytmoqda:

“Qarang, shimolda dushmanlar to'planmoqda,

Ular to'lqinlar kabi, pishqirib kelmoqda.

Jo'shqin daryo kabi, toshib hovliqmoqda.

Ular to'fonday butun yurtni bosib ketadi,

U yerdagi hammani —

Shaharlar va odamlarni cho'ktiradi.

Xalq dodu faryod qiladi,

Yurt aholisi fig'on chekadi.

³ Ot tuyoqlari dupur–dupur uradi,

Aravalar taraq–turuq qiladi,

G'ildiraklar gursullaydi.

Erkaklar ichidan zil ketadilar.

Hatto bolalarini qutqargani ham

Ular orqaga qaytmaydilar.”

⁴ Ha, o'sha kun keladi,

Filist xalqi qirib tashlanadi!

Omon qolgan ittifoqchilari yo'q qilinadi.

Tir va Sidon* shaharlariga yordam kelmaydi,

Xafto'r* sohillaridan kelgan Filistlarni

Egamizning O'zi yo'q qiladi.

⁵ G'azo aholisi qayg'udan sochlarini qirdiradi,

Ashqalon* odamlarining dami ichiga tushib ketadi.

Ey Filist zabardastlarining omon qolganlari!*

Qachongacha g'am chekib, badaningizni tilasiz?!*

⁶ Filist xalqi shunday deb yolvoradi:

“Sho'rimiz qursin! Ey Egamizning qilichi!

Qachon tinib–tinchiysan sen?!

Bo'ldi yetar, tinchlana qol!

Qiningga kir, damingni ol!”

⁷ Evoh, Egamizning O'zi amr etgan bo'lsa,

Qanday dam olsin u qilich?!

“Ashqalon shahriga va sohilga hujum qil” degan bo'lsa,

Qanday tinchlansin u qilich?!

48–BOB

Mo‘abning taqdiri

¹ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam Mo‘ab* haqida shunday demoqda:

“Navo aholisining holiga voy!
Ularning shahri xarob bo‘ladi.
Xiratayim* sharmandalarcha mag‘lub bo‘ladi,
Uning qal‘asi* uyatga qoladi,
Yer bilan yakson qilinadi.

² Mo‘abning dovrug‘idan asar ham qolmaydi.
Dushman Xashbon shahrini qo‘lga kiritadi,
Mo‘ab xalqini ildizidan quritishni reja qiladi.
Madmon* shahrida sukunat hukm suradi,
Qilich uning iziga tushadi.

³ Ana, Xo‘ronayimdan* faryod eshitilmoqda!
«Xonavayron bo‘ldik!» deya xitob qilishmoqda.

⁴ «Mo‘ab vayron bo‘ldi–ku!» deya dodlashmoqda.
Go‘daklari big‘illab yig‘lamoqda.

⁵ Odamlar achchiq–achchiq yig‘lab,
Luxit tepaligiga chiqishadi.
Hatto Xo‘ronayimga tushish yo‘lida
Achchiq fig‘on ovozlari eshitaladi.

⁶ Tezroq qoching!
Cho‘ldagi yulg‘unday
Joningizni saqlab qolishga tirishing!

⁷ Ey Mo‘ab, sen kuch va boyligingga tayanding,
Endi esa mag‘lub bo‘lasan.
Xudoying Xamo‘sh surgun qilinadi,
Ruhoniylaringu a‘yonlaring asir qilib olib ketiladi.

⁸ Sening har bir shahringga vayron etuvchi keladi,
Birorta shahring omon qolmaydi.
Vodiy vayron qilinadi,
Yassi tepalik yakson etiladi.”
Egamizning kalomi shudir.

⁹ Mo‘ab uchun qabr toshi tayyorlang,
Ko‘p o‘tmay Mo‘ab yo‘q bo‘ladi*.
Shaharlari vayron qilinadi,
Hammasi huvullab qoladi.

¹⁰ Egamizning ishidan bo‘yin tovlagan kishi la‘nati bo‘lsin! Qon to‘kishdan o‘zini
tiygan bunday kishi la‘nati bo‘lsin!

Mo'ab shaharlari vayron bo'ladi

¹¹ “Mo'ab yoshligidan bexatar o'sgan,
Tindirilgan sharob kabi tinch yashagan.
Go'yo bir idishdan boshqasiga quyilmagan,
Hech qachon o'z yurtidan surgun bo'lmagan.
Shu bois uning ta'mi o'zgarmagan,
Muattar hidi saqlanib qolgan.

¹² Ammo shunday kunlar kelmoqdaki,
Men Mo'abga qarshi odamlarni jo'nataman,
— deb aytmoqda Egamiz. —
Ular Mo'abni sharob to'kkanday to'kib tashlaydilar.
Idishlarini bo'shatib, chilparchin qiladilar.

¹³ Mo'ab xalqi o'z xudosi Xamo'sh dastidan sharmanda bo'ladi,
Isroil xalqining holiga tushadi.
Axir, Isroil ham Baytildagi buzoqqa* inonib,
Sharmandayi sharmisor bo'lgan edi—ku!”

¹⁴ “Biz qahramonlarmiz,
Jasur jangchilarmiz”, deb
Aytishga qanday haddingiz sig'di?

¹⁵ Xudo Shohdir,
Sarvari Olamdir Uning nomi.
U shunday demoqda:
“Mo'ab vayron bo'ladi,
Shaharlari bosib olinadi.

Eng sara yigitlari qirib tashlanadi.
¹⁶ Mo'abga kulfat yaqinlashmoqda,
Falokat unga yelday uchib kelmoqda.
¹⁷ Ey Mo'ab qo'shnilari, qayg'uringlar,
Ey Mo'abni taniganlar, motam tutinglar.
Aytinglar: «Evoh, saltanat hassasi* sindi.
Qudratli va ulug'vor hassa parchalandi.»

¹⁸ Ey Dibonda* yashaydiganlar,
To'rdagi o'rningizdan turinglar,
Yerdagi tuproqqa o'tiringlar.
Zero, Mo'abni halok etuvchi sizga qarshi chiqadi,
U qo'rg'onlaringizni qulatadi.

¹⁹ Ey Arorda* yashaydiganlar,
Ko'chaga chiqib kuzatib turinglar!
Qochib ketayotgan erkagu ayollardan
«Nima bo'ldi?» deb so'ranglar.

²⁰ Evoh, Mo'ab sharmanda bo'ldi, vayron qilindi.
Uvvos solib, faryod qilinglar!
Mo'ab xarob bo'lganini

Arnon daryosi bo'ylarida e'lon qilinglar.

²¹ Men yassi tepaliklarda joylashgan hamma shaharlarni: Xo'lunni, Yaxazni*, Mifatni, ²² Dibonni, Navoni, Bayt–Diblatayimni, ²³ Xiratayimni, Bayt–Gamulni, Bayt–Miyonni, ²⁴ Xariyo'tni, Bozraxni* jazolayman. Xullas, uzoq–yaqinda joylashgan hamma Mo'ab shaharlari vayron bo'ladi. ²⁵ Mo'abning qudrati sinadi, kuchi kesiladi." Egamizning kalomi shudir.

Mo'ab sharmanda bo'ladi

²⁶ O'zini Egamizdan ustun qo'ygan Mo'abni mast* qilinglar. O'z qusug'ida o'zi dumalab yotsin, odamlarga kulgi, masxara bo'lsin. ²⁷ Ey Mo'ab, esingdami, Isroil ustidan kulgan eding! U o'g'rimidiki, u haqda gapirganingda boshingni chayqagan eding!

²⁸ Ey Mo'ab aholisi!

Shaharlarni tark eting,

Qoyalar orasida yashab yuravering.

Tog' darasida in qurgan kabutarlarday bo'ling.

²⁹ Eshitganmiz Mo'abning mag'rurligini,

Manmanligi, kiborligi, takabburligini!

Naqadar takabburdir u!

Nihoyatda gerdayib ketgan!

³⁰ Egamiz shunday demoqda:

"Men bu xalqning surbetligini bilaman.

Ular behuda maqtanadilar.

³¹ Shunday ekan, Mo'ab uchun Men yig'layman,

Butun Mo'ab xalqi uchun faryod qilaman.

Xir–Xarasot* aholisi uchun ko'z yosh to'kaman.

³² Ey Sivmo qishlog'ining uzumzorlari,

Men ham, Yazir shahri singari, sizlar uchun qayg'uraman*.

Sizning novdalaringiz o'sib ketdi,

Hatto O'lik dengizdan ham oshib o'tdi,

Shoxlaringiz Yazir shahrigacha* yetdi.

Ammo yozgi mevalar va uzumlaringizga

Zararkunandalar tushdi.

³³ Mo'abning hosildor yerlarida

Shodligu xursandchilik barham topdi.

Men uzum siqish chuqurlaridagi*

Sharobni tortib olaman.

Endi hech kim shodlikdan hayqirib uzum ezmaydi,

Shodon qiyqiriqlar endi eshitilmaydi.

³⁴ Xashbon, Elaley ahli faryod chekadi,

Ularning ovozi Yaxazgacha eshitiladi.

Sadosi Zo'vardan Xo'ronayimgacha jaranglaydi,

To Eglat–Shalishiyogacha yetib boradi.

Hatto Nimrim suvlari nobud bo'ladi.

³⁵ Mo'ab sajdagohlarida* qurbonlik qilganlarni o'ldiraman,
O'z xudolariga atab tutatqi tutatganlarni yo'q qilaman,
— deb aytmoqda Egamiz. —

³⁶ Qalbim nay kabi nola qilib,
Mo'ab uchun qayg'urmoqda.
Ha, qalbim nay kabi,
Xir-Xarasot odamlari uchun yig'lamoqda.
Axir, ularning yiqqan boyligi yo'q bo'ldi.

³⁷ Qayg'udan hamma sochini oldirgan,
Hamma soqolini qirib tashlagan,
Hamma qo'llarini tilgan*,
Bellariga qanor o'rab olgan*.

³⁸ Mo'abdagi hamma tomlar ustida*,
Hamma shahar maydonlarida
Faqat marsiya aytiladi.
Zotan, Men Mo'abni sindirib tashlayman,
Keraksiz idishday chilparchin qilaman,
— deb aytmoqda Egamiz. —

³⁹ Mo'ab chil-chil sinadi!
Odamlari achchiq-achchiq yig'laydi!
Sharmandalikdan Mo'ab yuzini yashiradi!
Mo'ab hammaga masxara bo'ladi,
Uning ahvolidan qo'shni xalqlar vahimaga tushadi.”

Mo'ab dushmanlardan qutula olmaydi

⁴⁰ Egamiz shunday demoqda:

“Qaranglar!
Dushman burgut singari, Mo'abga hujum qilmoqda,
Qanot kerib Mo'ab uzra parvoz etmoqda.

⁴¹ Mo'ab shaharlari* endi olinadi,
Qal'alari qo'lga kiritiladi.
O'sha kuni Mo'ab lashkarlari vahimaga tushadi,
Ular dard tutgan ayol kabi bo'lib qoladi.

⁴² Axir, Mo'ab o'zini Mendan ustun qo'ydi,
Endi u nobud bo'ladi.

⁴³ Ey Mo'ab ahli, sizni vahima,
Tuzoq va choh kutmoqda!
— deb aytmoqda Egamiz. —

⁴⁴ Vahimadan qochgan chuqurga tushar,
Chuqurdan chiqqan esa tuzoqqa ilinar.
Men Mo'abning boshiga
Jazo yilini keltiraman,
— deb aytmoqda Egamiz. —

⁴⁵ Holdan toygan qochoqlar
Xashbon shahri soyasida to'xtaydi.

Ammo olov chiqadi Xashbon shahridan,
Alanga chiqadi shoh Sixo'ning shahridan*.
Yong'in butun Mo'ab yurtini yamlab yutadi,
Isyonkor odamlarning boshini yeydi*.

⁴⁶ Ey Mo'ab, holingga voy!

Xamo'shga sig'inganlar nobud bo'ladi,
O'g'il-qizlaring asirlikka tushadi.

⁴⁷ Ammo keyinchalik

Men Mo'ab xalqini yana farovonlikka erishtiraman*."
Egamizning kalomi shudir.

Mo'ab to'g'risidagi bashoratlar o'z nihoyasiga yetdi.

49-BOB

Egamiz Ommon xalqini hukm qiladi

¹ Egamiz Ommon* xalqi to'g'risida shunday deydi:

“Isroil tirnoqqa zormidi?!

Uning merosxo'ri yo'qmidi?!

Nimaga unda Mo'laxga* topinadiganlar

Gad hududini egallab olishdi?

Nimaga Ommon xalqi Gad shaharlarida yashayapti?

² Bu qilmishlari uchun shunday kunlar keladiki,

Men Ommonliklarning Rabba shahriga* qarshi urush e'lon qilaman,

— deb aytmoqda Egamiz. —

Rabba shahrini vayronalar uyumiga aylantiraman,

Atrofdagi qishloqlariga o't qo'yaman.

Shunda Isroil xalqi Ommon bosqinchilarining yerlarini bosib oladi,

— deb aytmoqda Egamiz. —

³ Dod sol, ey Xashbon!*

Ay shahri* vayron bo'ldi!

Ey Rabba aholisi, faryod qiling!

Qanorga o'ranib*, marsiya ayting,

Qayg'udan badaningizni tiling*.

Axir, xudoyingiz Mo'lax surgun qilinadi,

Ruhoniylaru a'yonlaringiz asirga olib ketiladi.

⁴ Ey isyonkor qiz* Ommon,

Nechun kuching bilan maqtanasan?

Sening kuching qirqiladi!*

Sen boyligingga ishonasan,

«Bizga hujum qilishga kim jur'at etar?» deysan.

⁵ Men O'zim senga har tomondan dahshat solaman,

— deb aytmoqda Sarvari Olam — Rabbiy. —

Hammangiz tumtaraqay bo‘lib qochasizlar,
Qochoqlarni hech kim to‘play olmaydi.

⁶ Ammo shundan so‘ng
Men Ommon xalqini yana farovonlikka erishtiraman*.”
Egamizning kalomi shudir.

Edom xalqi hukm qilinadi

⁷ Sarvari Olam Edom* haqida shunday demoqda:

“Temonda* farosatli kishi qolmadimi?
Oqilona nasihat beradigan topilmadimi?
Aqlarini mog‘or bosdimi?

⁸ Ey Dedonliklar*, qochinglar,
Chuqur g‘orlarda bekinib olinglar!
Vaqt keldi Esov naslini* jazolashga,
Falokat keltiraman uning boshiga.

⁹ Bog‘ingizda uzum tergan odamlar
Bir–ikki bosh bo‘lsa–da, uzum qoldiradi–ku!
Kechasi uyga tushgan o‘g‘ri
Faqat xohlagan narsasini oladi–ku!

¹⁰ Men esa Esovning bor–yo‘g‘ini tortib olaman,
Uning pana joylarini oshkor qilaman,
U hech qayerga yashirina olmaydi.

Uning bolalari halok bo‘ladi,
Og‘a–ini, qo‘shnilari o‘ladi.
Undan asar ham qolmaydi.

¹¹ Yetimlaringizni qoldiring,
Ularning jonini asrayman.
Bevalaringiz Menga inonib yashasin.”

¹² Egamiz shunday demoqda: “Aybsiz odamlar jabr tortsa–yu, sen, ey Edom, jazosiz qolasanmi?! Yo‘q, sen jazodan qochib qutulolmaysan. Jazo kosasidan* albatta ichasan.

¹³ O‘z nomim bilan qasam ichib* aytamanki, Bozrax shahri* vayron bo‘ladi. Uning ayanchli ahvoli odamlarni vahimaga soladi. O‘tgan–ketganlar uni mazax qilib, nomini qarg‘ishlarda ishlatadi. Yon–atrofidagi hamma shaharlar ham to abad tashlandiq bo‘lib qoladi.” Egamizning kalomi shudir.

¹⁴ Egamiz barcha xalqlarga jarchi yubordi,
Men, Yeremiyoga shunday xabar yetib keldi:
“To‘planing! Edomga hujum qiling,
Qani, jangga otlaning!”

¹⁵ Egamiz deydi:
“Ey Edom, seni xalqlar orasida arzimas qilib qo‘yaman,
Butun odamzod sendan hazar qiladigan bo‘ladi.

¹⁶ Vajohating seni aldadi,

Takabburliging seni ahmoq qildi.
 Sen—ku tik qoyada yashaysan,
 Azim cho‘qqilarni egallagansan.
 Burgut kabi iningni baland qurgan bo‘lsang ham,
 Seni u yerdan tortib tushiraman.”
 Egamizning kalomi shudir.

¹⁷⁻¹⁸ Egamiz shunday demoqda: “Edomning boshiga tushadigan kulfatlar shu qadar dahshatli bo‘ladiki, bu yurtning oldidan o‘tgan har bir kishi uning ayanchli ahvolidan vahimaga tushib, qotib qoladi. Sado‘m, G‘amo‘ra* va ularning atrofidagi shaharlar qanday vayron bo‘lgan bo‘lsa, Edom ham xuddi shunday vayron bo‘ladi. U yerda hech kim yashamaydi.

¹⁹ Men, Iordan chakalakzoridagi arslonday, yaylovdagi qo‘ylarga hujum qilaman. Bir zumda Edom xalqini o‘z yurtidan haydab chiqaraman. O‘zim xohlagan insonni u yerga bosh qilaman. Axir, kim Menga teng kela oladi?! Kim Mendan hisobot so‘ray oladi?! Qaysi cho‘pon Menga qarshi tura oladi?! ²⁰ Shunday ekan, Edom xalqiga qarshi tuzgan rejalarimni eshitib qo‘ying. Temon aholisiga qilgan niyatlarimga quloq tuting: yirtqichlar suruvdagi qo‘zichoqlarni sudrab ketadi. Qilmishlari dastidan yam–yashil yaylovlari payhon bo‘ladi. ²¹ Edom gursullab qulaganda, yer yuzi larzaga keladi. Xalqning dodu voylari Qizil dengizgacha* eshitaladi. ²² Qaranglar! Dushman burgutday Bozraxga hujum qilmoqda. Qanot kerib shahar uzra parvoz etmoqda. O‘sha kuni Edom lashkari dard tutgan ayol kabi vahimaga tushadi.”

Damashq hukm qilinadi

²³ Quyidagi xabar Damashq haqidadir:

Egamiz shunday deydi:
 “Xomat bilan Arpad ahli* shum xabar eshitishadi,
 Shuning uchun ular sarosimaga tushadi.
 Yuragiga tushgan g‘ulg‘ula bosilmaydi,
 Jo‘shqin dengiz kabi tinchlanmaydi.
²⁴ Damashq madorsiz qoladi,
 Orqaga qochmoqchi bo‘ladi,
 Butun vujudini vahima qamrab oladi.
 Dard tutgan ayolday azobu qiynoqda qoladi.
²⁵ Evoh, mashhur shahar tark etiladi!
 Quvonch makoni* tashlab ketiladi!
²⁶ O‘sha kuni yigitlari maydonlarda o‘ladi,
 Hamma sipohlari halok bo‘ladi,
 — deb aytmoqda Sarvari Olam. —
²⁷ Men Damashq devorlariga o‘t qo‘yaman,
 Olov Banhadad qal‘alarini yondirib tashlaydi.”

Kedar va Xazor hukm qilinadi

²⁸ Bobil shohi Navuxadnazar* mag‘lub qilgan Kedar va Xazor* shohliklari haqida Egamiz shunday deydi:

“Qani bo‘ling, Kedarga hujum qiling!
 O‘sha sharq qabilalarini halok eting!
²⁹ Qo‘lga kiriting chodirlariyu qo‘ylarini,
 Chodir pardalariyu bor bisotini.
 Tuyalarini o‘zingizga oling.
 Odamlar baqiradi:
 «Atrofni dahshat qamradi!»

³⁰ Ey Xazor aholisi!
 Qoching! Uzoqlarga bosh olib keting.
 Chuqur g‘orlarda yashirinib oling,
 — deb aytmoqda Egamiz. —
 Zero, Bobil shohi Navuxadnazar
 Sizlarga qarshi bir reja tuzdi,
 Sizlarni halok etish niyatida yuribdi.

³¹ Ey Bobil lashkarlari,
 Qani, xotirjam bo‘lgan xalqqa hujum qilinglar!
 Bexatar yashayotganlarga tashlaninglar!
 — deb aytmoqda Egamiz. —
 Ular sahroda yolg‘iz yashaydilar,
 Shaharlarining na darvozalari, na tambalari bor.

³² Ularning tuyalarini o‘lja olasiz,
 Mol podalarini qo‘lga kiritasiz.
 Sochini oldirib yurgan* Xazorliklarni
 Men to‘rt tomonga tarqatib yuboraman.
 Ularning ustiga har yoqdan kulfat yog‘diraman,
 — deb aytmoqda Egamiz. —

³³ Xazor to abad tashlandiq bo‘lib qoladi,
 Chiyabo‘rilar makoniga aylanadi.
 U yerda hech kim yashamaydi,
 U joylarga hech kim borib o‘rnashmaydi.”

Elam hukm qilinadi

³⁴ Yahudo shohi Zidqiyo* hukmronligining ilk davrida Egamiz Yeremiyo payg‘ambarga Elam yurti* to‘g‘risida O‘z so‘zini ayon qildi.

³⁵ Sarvari Olam demoqda: “Men Elam merganlarini nobud qilaman. Quadratining manbaini sindiraman. ³⁶ Ular ustiga to‘rt tomondan dushman solaman. Hammasini yer yuzining to‘rt tomoniga tarqatib yuboraman. Elamliklar qochib bormagan biron–bir yurt qolmaydi.

³⁷ Men Elamni qasdi bor dushmanlari qarshisida sarosimaga solaman. Qaynagan g‘azabimni ustilariga kulfat qilib yog‘diraman, — deb aytmoqda Egamiz. — Ortidan qilich solib, hammasini bitta qoldirmay qirib tashlayman. ³⁸ Ularning shohini a‘yonlari bilan birga yo‘q qilaman. Elamda O‘z taxtimni o‘rnataman.

³⁹ Ammo keyinchalik Men Elam xalqini yana farovonlikka erishtiraman.” Egamizning kalomi shudir.

50–BOB

Bobil magʻlub boʻladi

¹ Egamiz Bobil yurti, Bobilliklarning* diyori xususida Yeremiyo paygʻambar orqali shunday soʻzlarni aytdi:

² “Xalqlarga eʼlon qiling, xabar yetkazing!
Bayroq koʻtarib, yangilikni ayting.
Hech narsa yashirmay shunday jar soling:
«Bobil qulaydi,
Ularning xudosi Bel sharmanda boʻladi,
Xudosi Mardux* parcha–parcha qilinadi.
Bobil butlari xor boʻladi,
Sanamlari sindirib tashlanadi.»

³ Shimoldagi bir xalq Bobil ustiga bostirib keladi. Ular butun yurti vayron qilishadi. U yerda hech kim yashamaydigan boʻladi. Odamlar va hayvonlar u yerdan qochib ketadi.”

Isroil xalqi surgundan qaytib keladi

⁴ Egamiz shunday demoqda: “Oʻsha kunlar kelganda, Isroil xalqi Yahudo xalqi bilan birga koʻz yosh toʻkib, Egasi Xudoga intiladigan boʻladi. ⁵ Ular yuzlarini Quddus* tomon buradilar, u yerga olib boradigan yoʻlni soʻrab–surishtiradilar. Egasiga bogʻlanib qoladilar, U bilan unutilmas, abadiy bir ahd tuzadilar.

⁶ Mening xalqim adashgan qoʻylarga oʻxshaydi. Choʻponlari ularni yoʻldan adashtirib, togʻlarga haydab yubordilar. Ular togʻlaru qirlarda darbadar kezib, oromgohini unutdilar. ⁷ Qoʻylaringa duch kelgan odam ularni yedi. Dushmanlar shunday dedi: «Bizning aybimiz yoʻq. Ularning oʻzlari Egasiga qarshi gunoh qildi. Egasi ular uchun asil yaylovday edi, ota–bobolari Egasiga umid bogʻlagan edi.»

⁸ Ey Isroil xalqi, Bobildan qochib chiqing! Bobilliklarning yurtini tark eting! Suruvni boshqarib ketayotgan serkaday birinchi boʻlib chiqing. ⁹ Mana, Men shimoldagi qudratli xalqlarni Bobilga qarshi qoʻzgʻatypman. Ular saf tortib, Bobilga hujum qiladilar. Bobil jangda magʻlub boʻladi. Dushman oʻqlarining hammasi toʻgʻri nishonga tegadi, ularning oʻqlari merganlarning oʻqlaridaydir. ¹⁰ Bobil* talon–taroj qilinadi, hamma talonchilari oʻljaga toʻyadi.” Egamizning kalomi shudir.

Bobil qulaydi

¹¹ Ey Xudoning xalqini talagan Bobilliklar!
Sizlar sevinib, xursand boʻlyapsizlar,
Yaylovdagi buzoqday* shodon sakrayapsizlar,
Otlar kabi kishnayapsizlar.

¹² Ammo bilib qoʻying, ona yurtiingiz xor boʻladi,
Siz tugʻilgan yurt oyoq osti qilinadi.
Yurtiingiz xalqlar orasida arzimas boʻlib qoladi,
Choʻl, qaqroq yer, sahroga aylanadi.

¹³ Egamiz Bobilga qahrini sochadi,

U yerda hech kim yashamaydi.
 Butunlay tashlandiq bo'lib qoladi.
 U yerdan kim o'tsa yoqasini ushlaydi,
 Bobil xarobalarini ko'rib qotib qoladi.

¹⁴ Ey merganlar!

Bobil atrofiga saf torting!

Unga qarshi o'q uzing!

O'qingizni sira ayamang.

Axir, Bobil Egamizga qarshi gunoh qildi.

¹⁵ Har yoqdan Bobilga shunday deb xitob qiling:

“Bobil taslim bo'lyapti,

Istehkomlari yiqilyapti,

Devorlari o'pirilib tushyapti.”

Egamizning qasosidir bu.

Sizlar ham Bobildan o'ch oling,

Qilmishlarini o'z boshiga qaytarib soling.

¹⁶ Bobildagi urug' sepuvchilarni yo'q qiling,

O'rim mavsumida o'roqchilarni o'ldiring.

Dushman qilichidan hamma qochsin,

U yerdagi asirlar o'z xalqi orasiga qaytsin,

Ona yurtiga qochib borsin.

Isroil tiklanadi

¹⁷ Isroil xalqi* sherlar har yoqqa tumtaraqay qochirib yuborgan qo'ylarga o'xshaydi. Ilk bor Isroilga Ossuriya shohi* tashlangan edi, Isroilning suyaklarini esa Bobil shohi Navuxadnazar* g'ajigan edi. ¹⁸ Shu sababdan Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda: “Men Ossuriya shohini qanday jazolagan bo'lsam, Bobil shohini va uning yurtini ham xuddi shunday jazolayman. ¹⁹ Isroilni o'z yayloviga qaytarib olib kelaman, ular Karmil tog'ining yon bag'irlarida va Bashanda o'tlab yuradilar. Efrayim qirlarida va Giladda* yurib, qorinlarini to'yg'izadilar. ²⁰ O'sha kunlar kelganda Isroildan biron gunoh topilmaydi, Yahudo ham benuqson bo'ladi, — deb aytmoqda Egamiz. — Zero, Men asragan xalqimning gunohlarini kechiraman.”

Xudo Bobilni hukm qiladi

²¹ Egamiz shunday demoqda:

“Marotayim* yurtiga bostirib boringlar,

Paxo'd* aholisiga hujum qilinglar,

Ularni tamomila qirib bitiringlar.

Sizlarga Men buyurgan hamma ishni bajaringlar.

²² Bobildan jang shovqin–suroni ko'tarilmoqda,

Hamma yoq xarobaga aylanmoqda.

²³ Bobil butun dunyoni bolg'aday parcha–parcha qildi,

Eh, endi o'zi sinib parchalanib ketdi!

Bobilning ahvoli xalqlarni vahimaga soldi.

²⁴ Ey Bobil, Men senga tuzoq qo'ygandim,

Bilmasdan tuzog'imga tushib qolding.

Seni fosh qildim, qo'lga oldim.
Axir, sen Menga qarshi chiqqan eding.”

²⁵ Egamiz O'z aslahaxonasini ochdi,
G'azab qurollarini olib chiqdi.
Sarvari Olam — Rabbiy
Bobilliklar yurtida bir ish qilishga shaylandi.

²⁶ Uzoq yurtlardan Bobilga hujum qiling!
Omborxonada eshiklarini buzing!
Bobilni don uyumlariday yig'ing,
Hammasini yo'q qiling.

Undan asar ham qolmasin!
²⁷ Yosh jangchilarini o'ldiring,
Hammasini qirib tashlang.
Bobilning holiga voy, uning kuni bitdi,
Jazo oladigan vaqti yetdi.

²⁸ Bobildan qochib kelganlarning gaplarini eshiting. Ular Quddusga kelib, Egamiz Xudo O'z Ma'badi uchun qasos olganini e'lon qilishmoqda.

²⁹⁻³⁰ Egamiz shunday demoqda: “Bobilga hujum qilish uchun kamonkashlarni yig'inglar. Shaharni qurshovga olinglar, bironta odam qochib keta olmasin. Bobilliklarning qilgan ishiga yarasha jazosini beringlar, qilmishlarini o'z boshiga qaytarib solinglar. Zero, ular Menga, Isroil xalqining Muqaddas Xudosiiga nisbatan takabburlik qildilar. O'sha kuni Bobilliklarning yigitlari maydonlarda o'lib ketadi, hamma sipohlari halok bo'ladi.”

³¹ Sarvari Olam — Rabbiy shunday demoqda:
“Ey takabbur Bobil, Men senga qarshi chiqyapman!
Sening kuning bitdi,
Seni jazolaydigan vaqt yetdi.

³² Bu takabbur xalqing qoqilib tushadi,
Seni hech kim turg'izib qo'ymaydi.
Men hamma shaharlaringga o't qo'yaman,
Olov atrofdagi hamma narsani yondirib yuboradi.”

³³ Sarvari Olam shunday demoqda: “Isroil va Yahudo xalqlari zulm iskanjasida qolishdi. Dushmanlarning hammasi ularni qattiq tutib turibdi. Ularni qo'yib yuborishdan bosh tortyapti. ³⁴ Ammo Men ularning qudratli Qutqaruvchisiman, Mening nomim Sarvari Olamdir. Men xalqimni astoydil himoya qilaman, ularning yurtiga orom beraman. Bobilliklarni esa tinchlikdan mahrum qilaman.”

³⁵ Egamiz shunday demoqda:
“Bobilliklarga o'lim!
Butun Bobil aholisiga,
A'yonlariyu donishmandlariga o'lim!

³⁶ Folbinlariga o'lim!
 Naqadar ahmoqdir ular!
 Jangchilariga o'lim!
 Naqadar vahimaga tushgan ular!
³⁷ Otlariyu jang aravalariga o'lim!
 Yollangan jangchilariga o'lim!
 Ayollarga o'xshagan zaifdir ular!
 Zeb–ziynatu boyliklarini yo'q qiling,
 Talang, o'lja qilib oling.
³⁸ Butun yurtga qurg' oqchilik kelsin!
 Daryolari qurib ketsin.
 Zero, bu yurt butlar makoni bo'ldi,
 Vahimaga solgan o'sha butlar dastidan
 Odamlari aqlan ozdi.

³⁹ Shuning uchun Bobilda sirtlonlaru tuyaqushlar yashaydi. U yer yovvoyi dasht hayvonlarining makoniga aylanadi. Inson zoti endi u yerda hech qachon yashamaydi, Bobil to abad bo'm–bo'sh bo'lib qoladi. ⁴⁰ Sado'm, G'amo'ra* va ularning atrofidagi shaharlar qanday vayron bo'lgan bo'lsa, Bobil ham shunday vayron bo'ladi. U yerda hech kim yashamaydi." Egamizning kalomi shudir.

⁴¹ Ana, shimoldan olomon kelmoqda.
 Dunyoning chetidan
 Buyuk bir xalqu ko'p shohlar qo'zg'almoqda.
⁴² Kamonu nayzalar bilan qurollangan ular,
 Shafqat qilmaydigan zolimdir bu odamlar.
 Ular otlarini yeldiradi,
 Dengizday guvullab keladi.
 Ey qiz* Bobil, ular senga qarshi chiqadi,
 Jang qilgani saf tortishadi.

⁴³ Bobil shohi bu xabarni eshitdi,
 Qo'llarida mador qolmadi.
 Dard tutgan ayol kabi
 Azobu iztirobda qoldi.

⁴⁴ Egamiz shunday deydi: "Men, Iordan chakalakzoridagi arslonday, yaylovdagi qo'ylarga hujum qilaman. Bir zumda Bobil xalqini o'z yurtidan haydab chiqaraman. O'zim xohlagan insonni u yerga bosh qilaman. Axir, kim Menga teng kela oladi?! Kim Mendan hisobot so'raydi?! Qanday cho'pon Menga qarshi tura oladi?!" ⁴⁵ Shunday ekan, Bobil yurtiga qarshi Men tuzgan rejalarni eshitinglar. Bobil xalqi to'g'risida qilgan niyatlarimga quloq tutinglar: yirtqichlar suruvdagi qo'zichoqlarni sudrab ketadi. Qilmishlari dastidan yam–yashil yaylovlari payhon bo'ladi. ⁴⁶ Bobil gursullab qulaganda, yer yuzi larzaga keladi, xalqning dodu voylari olisdagi ellarga eshitaladi."

51–BOB

Egamiz Bobilni hukm qilishda davom etadi

¹ Egamiz shunday demoqda:

“Men Bobilga va uning aholisiga* qarshi,
Halokat keltiradigan shamol qo‘zg‘ataman.

² Bobilga ajnabiylarni jo‘nataman.

Ular bug‘doyni sovurganday,

Bobilni sovurib tashlaydilar.

Uning bor–yo‘g‘ini shilib oladilar.

Kulfat kuni unga har yoqdan yopiriladilar.

³ Bobil kamonkashlarining sovut kiyishiga,

O‘q uzishlariga imkon bermang.

Bobil yigitlariga rahm qilmang!

Lashkarini tamomila qirib bitiring.

⁴ Ular Bobil* yurtida chopib tashlanadilar,

Ko‘chalarida og‘ir yaralanib yotadilar.”

⁵ Isroil va Yahudo xalqlari

Sarvari Olam oldida gunoh qilgan bo‘lsalar ham,

Xudosi ularni tark etmadi.

Isroil xalqining Muqaddas Xudosi ulardan yuz o‘girmadi.

⁶ Bobildan qochib chiqinglar!

Joningizni qutqarib qolinglar!

Bobilning gunohi tufayli qirilib ketmanglar,

Zotan, Egamiz Bobildan o‘ch olmoqda,

Qilgan qilmishlariga yarasha jazosini bermoqda.

⁷ Bobil Egamizning qo‘lidagi oltin kosaday edi,

Bobil butun dunyoni mast* qildi.

Dunyo xalqlari kosadagi sharobdan ichdi,

Hammasi aqldan ozdi.

⁸ Bobil birdaniga qulaydi, vayron bo‘ladi.

U uchun faryod qiling!

Yaralariga malham surting,

Zora tuzalib qolsa!

⁹ Bobilda yashagan ajnabiylar aytishadi:

“Bobilni tuzatmoqchi edik, ammo u tuzalmadi.

Endi uni tashlab ketaylik,

Har birimiz yurtimizga qaytib ketaylik.

Axir, Bobilning jazosi boshidan oshdi,

Ko‘kdagi bulutlargacha yetib bordi.”

¹⁰ Isroil xalqi deydi:

“Egamiz bizni oqladi.

Yuringlar, Quddusga* boraylik,
Egamiz Xudoning buyuk ishlarini
U yerda e'lon qilaylik.”

¹¹ Egamiz O'z Ma'badini uchun Bobilliklardan o'ch olmoqchi bo'ldi. U butun Bobil yurtini vayron qilishni rejalashtirib qo'ygan edi. Rejasini amalga oshirish uchun Midiya shohlarini* Bobilga qarshi qo'zg'atib, shunday degan edi:

“O'tkirlang o'qlarni!
To'ldiring o'qdonlarni!”

¹² Bobilga qarshi bayroq ko'taring.
Qo'riqchilar safini kuchaytiring,
Soqchilar qo'ying.
Pistirma qo'yishga tayyor turing.
Egamiz rejalarini amalga oshiradi,
Bobilga qarshi aytganlarini bajaradi.

¹³ Ey serob suvlar bo'yidagi shahar,
Boy xazinaga ega bo'lgan shahar!
Sening kuning bitdi.
Hayoting ipi uzildi*.

¹⁴ Sarvari Olam O'z nomi bilan qasamyod qilib dedi:
“Chigirtkaday* gala-gala dushmani senga qarshi yuboraman.
Ular yurtning uzra g'olibona hayqiradi.”

Xudoga hamdu sano qo'shig'i

¹⁵ Egamiz qudrati ila yerni yaratdi,
Donoligi ila dunyoni bunyod etdi,
Idroki ila osmon gumbazini o'rnatdi.

¹⁶ Uning ovozidan osmondagi suvlar gulduraydi,
U dunyoning to'rt burchidan bulutlarni olib keladi.
Yong'ir yog'dirganda chaqmoq chaqtiradi,
Omborlaridagi shamollardan estiradi.

¹⁷ Uning oldida hamma odamlar ahmoq va nodondir.
Zargarlar yasagan butlari tufayli sharmanda bo'lishadi.
Yasagan sanamlari soxtadir, ularning joni yo'q.

¹⁸ Bu betayin butlar aldamchidir.
Ularni jazolaganim zahoti yo'q bo'lishadi.

¹⁹ Yoqubning Xudosi esa unday emas.
Butun borliqni U yaratgan,
Isroil qabilasini O'ziga mulk qilgan.
Uning nomi Sarvari Olamdir.

Egamizning bolg'asi

²⁰ Egamiz shunday deydi:
“Ey Bobil, sen Mening bolg'am, urush qurolimsan.

Sen bilan ezdim Men xalqlarni,
 Sen bilan parchaladim shohliklarni.
²¹ Sen bilan pachaqladim otlaru chavandozlarni,
 Majaqladim jang aravalariyu aravakashlarni.
²² Sen bilan ezdim erkagu ayollarni,
 Sen bilan urdim yoshu qarilarni,
 Sen bilan o'ldirdim yigitu qizlarni,
²³ Sen bilan ezdim cho'ponlaru ularning suruvlarini,
 Sen bilan urdim dehqonlaru ularning ho'kizlarini,
 Sen bilan o'ldirdim hokimlaru a'yonlarni."

Bobilning jazosi

²⁴ Egamiz shunday demoqda: "Quddusga qilgan barcha yovuzliklari uchun Bobilliklarni* va butun Bobil yurtini sizning ko'zingiz oldida jazolayman.

²⁵ Ey Bobil, sen tog'day bo'lib,
 Butun dunyoni vayron qilding.
 Shu bois Men senga qarshiman!
 — deb aytmoqda Egamiz. —
 Men senga qarshi qo'l ko'taraman,
 Seni qoyalardan pastga dumalatib yuboraman,
 Kuyib xarob bo'lgan toqqa aylantiraman.

²⁶ Sendan na tamal toshi,
 Na poydevor uchun tosh olinadi.
 Sen to abad tashlandiq bo'lib qolasan."
 Egamizning kalomi shudir.

²⁷ Bayroqni ko'taring!
 Xalqlarga burg'u chaling!
 Xalqlarni Bobilga qarshi urushga tayyorlang.
 Ararat, Minnax va Ashkanoz shohliklarini*
 Unga qarshi to'plang.
 Bobilga qarshi jang qiladigan lashkarboshini tayinlang,
 Chigirtka galasiday ko'p otlar keltiring.

²⁸ Xalqlarni Bobilga qarshi urushga tayyorlang.
 Midiya shohlarini, ularning hokimu a'yonlarini,
 Ularning qo'li ostidagi hamma yurtlarni
 Bobilga qarshi safarbar qiling.

²⁹ Butun dunyo dag'-dag' titramoqda,
 Zero, Egamiz O'z rejasini amalga oshirmoqda.
 Bobil vayron bo'ladi,
 Evoh, kimsasiz huvullab qoladi.

³⁰ Bobil sipohlari jangdan voz kechishadi,
 Qal'alarida pisib yotishadi.
 Ularning madori qolmaydi,
 Ayollarday zaif bo'lib qolishadi.

Bobilning dushmani shahar binolariga o't qo'yadi,
Shahar darvozalarini buzadi.

³¹ Chopar ketidan chopar yugurar,
Xabarchi ketidan xabarchi kelar.

Bobil shohiga shunday xabar yetkazmoqchi ular:
"Shahringiz quladi,

³² Daryoning kechuv joylari qo'lga olindi,
To'qaylarga o't qo'yildi*,
Sipohlar sarosimaga tushdi."

³³ Isroil xalqining Xudosi — Sarvari Olam shunday demoqda:
"Qiz* Bobil xirmondagi bug'doyga o'xshaydi.
Tez orada o'rim vaqti yetib keladi,
Hademay u yanchiladi*."

³⁴ Quddus aholisi shunday dedi:
"Bobil shohi Navuxadnazar* bizni g'ajidi, ezdi,
Bizni bo'm-bo'sh idishday qilib qo'ydi.
U ajdarhoday bizni yamladi,
Lazzatli narsalarimiz bilan qornini to'yg'izdi,
Keyin esa bizni tupurib tashladi."

³⁵ Quddus aholisi aytsin:
"Majaqlangan tanam* uchun Bobildan o'ch olinsin", deya.
Sion aholisi aytsin:
"To'kilgan qonim uchun Bobilliklar jazolansin", deya.

Egamiz Isroilga yordam beradi

³⁶ Egamiz shunday demoqda:

"Men da'voingizni eshitib,
Sizni himoya qilaman.
Sizlar uchun o'ch olaman.
Bobilning bulog'ini quritaman,
Daryolarini suvsiz qoldiraman.

³⁷ Bobilni bir uyum toshga aylantiraman,
Chiyabo'rilarning makoni qilaman.
Bobilning ahvolidan odamlar dahshatga tushadi,
Uni ko'rganlar qotib qoladi.
U yerda biron kimsa yashamaydi.

³⁸ Bobilliklar sher kabi o'kirishadi,
Sher bolalariday bo'kirishadi.

³⁹ Ayni qizishgan paytlarida
Ularga o'tkir ichimlikdan ichiraman.
Ularni mastu* shodon qilaman.
So'ng ular abadiy uyquga ketishadi,
Hech qachon uyg'onishmaydi,

— deb aytmoqda Egamiz. —

⁴⁰ Men ularni qo'zichoq, qo'chqor va takalarday
Qassob oldiga olib boraman.

Bobilning qismati to'g'risidagi ashula

⁴¹ Eha, Bobil* shahri quladi-ya!
Butun dunyo g'ururi mag'lub bo'ldi-ya!
Uning qismatidan xalqlar dahshatga tushdi!

⁴² Dengiz suvlari Bobilni bosdi,
Shovqin to'lqinlar uni qoplab oldi.

⁴³ Ana, shaharlari xarob bo'ldi,
Ular cho'lu sahroga aylandi.
Endi u yerda hech kim yashamaydi,
Inson qadami u yerga yetib bormaydi.

⁴⁴ Bobil xudosi Belni* Men jazolayman,
Yutganlarini og'zidan chiqaraman.
Endi xalqlar uning oldiga oqib bormaydi,
Bobil devorlari qulab tushadi.

Xudo Bobildagi Isroil xalqiga xabar beradi

⁴⁵ Ey xalqim, chiqib ket u yerdan!

Qochib qol Mening qahrimdan!
Joningni qutqargin!

⁴⁶ Yurtdagi mish-mishlar sizni qo'rqitmasin,
Yuragingizga g'ulg'ula solmasin.
Bir yil bir mish-mish bo'ladi,
Keyingi yili boshqasi chiqadi.
Ha, yurtdagi zo'rvonlik haqida mish-mish chiqadi,
Shohlar orasidagi urush haqida mish-mish tarqaladi.

⁴⁷ Mana, shunday kun kelyaptiki,
Men Bobilning soxta xudolarini jazolayman.
Butun Bobil yurti sharmanda bo'ladi,
Ko'chalarida jasadlar yotadi.

⁴⁸ Ha, Bobilga qarshi shimoldan
Qirg'in keltiruvchi keladi.
Shunda Bobilning halokatidan
Yeru osmon shodlanadi,
U yerdagi barcha mavjudot xursand bo'ladi,
— deb aytmoqda Egamiz. —

⁴⁹ Axir, Bobil Isroil xalqining umriga zomin bo'ldi,
Yer yuzidagi ko'p xalqlarning boshini yedi,
Ana endi uning qilmishlari o'zining boshiga yetdi.”

⁵⁰ Ey qilichdan omon qolganlar!
O'ylanmasdan qochinglar!
Olis yurtda Egamizni eslanglar.

Quddus haqida o'ylanglar.

⁵¹ Sizlar aytasiz: "Sharmanda bo'ldik.

Haqoratlar eshitdik.

Yuzimiz shuvut.

Axir, Egamiz uyining muqaddas xonalarini

Ajnabiylar oyoq osti qildi."

⁵² Egamiz esa shunday demoqda:

"Mana, shunday kunlar kelyaptiki,

Men Bobilning soxta xudolarini jazolayman.

Butun yurt uzra

Yaradorlarning faryodlari eshitaladi.

⁵³ Bobil osmonga chiqib olsa ham,

Baland qal'asini mustahkam qilsa ham,

Men unga qarshi qirg'in keltiruvchini yuboraman."

Egamizning kalomi shudir.

Bobil vayron bo'ladi

⁵⁴ Ana, Bobil xalqidan dodu faryod ko'tarilmoqda,

Bobil yurtidan vayron-talqon sadolari kelmoqda.

⁵⁵ Egamiz Bobilni vayron qiladi,

Shang'illagan tovushini o'chiradi.

Dushmanlar shiddatli to'lqinlarday o'kiradi,

Quloqni teshgudek qilib baqiradi.

⁵⁶ Qirg'in keltiruvchi Bobilga qarshi chiqadi,

Sipohlarini asirlikka oladi.

Kamonlarini sindiradi.

Axir, Egamiz jazolaydigan Xudodir,

U rosa Bobilning jazosini beradi.

⁵⁷ Xudo Shohdir,

Sarvari Olamdir Uning nomi.

U shunday demoqda:

"Mast qilaman Bobil amaldorlariyu donishmandlarini,

Hokimlarini, a'yonlariyu jangchilarini.

Ular abadiy uyquga ketadilar,

Hech qachon uyg'onmaydilar."

⁵⁸ Sarvari Olam shunday demoqda:

"Bobilning qalin devorlari yer bilan yakson qilinadi,

Baland darvozalari yondirib tashlanadi.

Ellar behuda tinkasini quritadi.

Xalqlarning ter to'kib erishganlari olovga yem bo'ladi."

Yeremiyoning bashorati Bobilda ovoza qilinadi

⁵⁹ Yahudo shohi Zidqiyo hukmronligining to'rtinchi yili*. Shoh Zidqiyo Bobilga bormoqchi bo'lib yo'lga otlanganda, Yeremiyo payg'ambar Neriyaning o'g'li, Maxsiyaning nevarasi Sarayoga ko'rsatmalar berdi. Sarayo bu safarda javobgar bir

shaxs edi. ⁶⁰ Yeremiyo o'rama qog'ozga* Bobilning boshiga tushadigan barcha kulfatlarni batafsil bayon qilib yozdirgan edi. ⁶¹ U Sarayoga shunday tayinladi:

— Bobilga borganingdan keyin, o'rama qog'ozdagi hamma so'zlarni xalqqa baland ovozda o'qib ber. ⁶² Keyin esa shunday xitob qil: "Ey Egam, Sen O'zing bu joyni vayron qilaman, degansan. Bu yerda na odamlar, na hayvonlar yashaydi, bu joy to abad tashlandiq bo'ladi, deb aytgansan." ⁶³ O'rama qog'ozni o'qib bo'lganingdan keyin, unga bir tosh bog'lagin—da, Furot daryosining o'rtasiga uloqtirib yubor. ⁶⁴ Keyin shunday deb ayt: "Bobil ham shunga o'xshab cho'kib ketadi. Egamiz Bobilga yog'diradigan kulfatlar tufayli Bobil hech qachon o'nnglanmaydi. Uning butun aholisi o'ladi."

Yeremiyaning bashoratlari tugadi.

52–BOB

Quddus qulaydi

¹ Zidqiyo yigirma bir yoshida shoh bo'ldi* va Quddusda o'n bir yil hukmronlik qildi. Onasining ismi Xamutal bo'lib, Libnalik Yeremiyaning* qizi edi. ² Zidqiyo ham, Yohayiqim kabi, Egamiz oldida qabih ishlar qilgani uchun ³ Egamiz Quddus va Yahudo xalqidan g'oyat g'azablangan, oqibatda ularni O'z huzuridan quvib yuborgan edi.

Zidqiyo Bobil shohiga qarshi isyon ko'tardi. ⁴ Zidqiyo hukmronligining to'qqizinchi yili o'ninchi oyining* o'ninchi kunida Bobil shohi Navuxadnazar* Quddusga qarshi bor lashkarini tortib kelib, shaharni qamal qildi. Shahar devori atrofida qamal inshootlari* yasatdi. ⁵ Shoh Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yiligacha* shahar qamalda qoldi. ⁶ To'rtinchi oyning* to'qqizinchi kuni shaharda ocharchilik shu qadar kuchaydiki, xalq bir burda nonga zor bo'ldi. ⁷ Bobilliklar* Quddus devorini yorib kirdilar. Ular Quddusni har tomondan qurshab olishgan bo'lsalar—da, Yahudo sipohlari shoh bilan birga qochib ketdilar. Ular tunda saroyning bog'i yaqinidagi ikki devor orasidagi darvozadan chiqib, Iordan vodiysi* tomonga qochgan edilar. ⁸ Ammo Bobil* sipohlari shohning orqasidan quvib, Yerixo tekisligida unga yetib oldilar. Butun lashkar esa shohni tashlab qochib ketdi.

⁹ Bobil sipohlari shoh Zidqiyoni ushlab, Xomat yurtidagi Rivlo shahriga*, Bobil shohi huzuriga olib keldilar. Bobil shohi Zidqiyoni hukm qildi. ¹⁰ Rivloda Zidqiyoning ko'zi oldida hamma o'g'illarini, so'ng Yahudo a'yonlarini qatl qildi. ¹¹ Zidqiyoning esa ko'zlarini o'yib, uni kishanlab qo'ydi. Bobil shohi uni o'zi bilan Bobilga olib ketdi. Zidqiyo umrining oxirigacha zindonda yotdi.

Ma'bad vayron bo'ladi

¹² Bobil shohi Navuxadnazar hukmronligining o'n to'qqizinchi yili beshinchi oyining* o'ninchi kunida Bobil shohi xizmatidagi qo'riqchilar sardori Nabizaradon Quddusga kirdi. ¹³ U Egamizning uyiga, shoh saroyiga, har bir hashamatli imoratga, Quddusdagi hamma uylarga o't qo'ydi. ¹⁴ Qo'riqchilar sardori boshchiligida butun Bobil lashkari Quddus devorlarini yiqitdi. ¹⁵ Nabizaradon ba'zi qashshoqlarni, shaharda tirik qolganlarni, Bobil shohi tomonga o'tgan qochoqlaru qolgan—qutgan hunarmandlarni* asir qilib olib ketdi. ¹⁶ Uzumchilik va dehqonchilik bilan mashg'ul bo'lsinlar deya, hech vaqosi yo'q, qashshoq odamlardan ba'zilarinigina qoldirdi, xolos.

¹⁷ Bobilliklar Egamizning uyidagi bronza ustunlarni, aravalarni, bronza hovuzni* parchaladilar, bronzaning hammasini Bobilga olib ketdilar. ¹⁸ Egamizning uyida xizmat

paytida ishlatiladigan buyumlarni — qozonlarni, kuraklarni, qaychilarni, tog'orachalar va kurakchalarni, barcha bronza ashyolarni ham olib ketdilar. ¹⁹ Qo'riqchilar sardori Nabizaradon oltin va kumushdan yasalgan tog'oralarni, olovkuraklarni, tog'orachalarni, tovoqlarni, chiroqpoyalarni, kurakchalarni va sharob nazri uchun ishlatiladigan idishlarni ham olib ketdi. ²⁰ Egamizning uyi uchun shoh Sulaymon yasattirgan ikkita ustunga, hovuzga, hovuz ostidagi o'n ikkita buqaga va aravalarga* behisob bronza sarf qilingan edi. ²¹ Har bir ustunning balandligi 18 tirsak, tevaragi 12 tirsak* edi. Ustunlarning ichi kavak bo'lib, devorlarining qalinligi to'rt enli edi. ²² Ikkala ustunning tepasida bittadan ustunqosh bor edi. Ustunqoshlarning balandligi 5 tirsakdan*, atroflari bronzadan yasalgan to'rsimon bezak va anor* tasviri bilan bezatilgan edi. ²³ Ustunqoshning har bir tomoniga to'qson oltita anor tasviri tushirilgan edi. To'rsimon bezakdagi anorlarning soni hammasi bo'lib yuzta edi.

Yahudo xalqi Bobilga surgun qilinadi

²⁴ Qo'riqchilar sardori Nabizaradon oliy ruhoniylar Sarayoni, undan keyingi ruhoniylar Zafaniyoni va uchta darvozabonni ham asirga oldi. ²⁵ Quddusda qolgan sipohlarning lashkarboshisini, shohning yettita shaxsiy maslahatchisini, xalqni lashkar safiga yozgan lashkarboshining kotibini va xalqdan shaharda qolgan oltmish kishini ham bandi qildi. ²⁶ Ularning hammasini Rivloga, Bobil shohi huzuriga olib keldi. ²⁷ Bobil shohi ularni Xomat yurtida — Rivloda qatl qildi. Shunday qilib, Yahudo xalqi o'z yurtidan surgun bo'ldi.

²⁸ Navuxadnazar surgun qilgan xalqning soni quyidagichadir: hukmronligining yettinchi yili* 3023 nafar yahudiyni, ²⁹ o'n sakkizinchi yili* Quddus aholisidan 832 nafar kishini, ³⁰ yigirma uchinchi yili* qo'riqchilar sardori Nabizaradon Yahudodan 745 nafar kishini surgun qildi. Hammasi bo'lib surgun qilingan xalqning soni 4600 kishi edi.

³¹ Yahudo shohi Yohayixin Bobilga surgun qilinganiga o'ttiz yetti yil bo'lganda, Bobil taxtiga Evilmardux o'tirdi*. Evilmardux o'sha yilning o'n ikkinchi oyi* yigirma beshinchi kuni Yahudo shohi Yohayixinga marhamat qilib, uni zindondan olib chiqdi. ³² Unga yaxshi munosabatda bo'ldi, Bobilga surgun qilingan boshqa shohlardan ko'ra, balandroq martaba berdi. ³³ Shunday qilib, Yohayixin zindon kiyimlarini yechdi. Umr bo'yi doimo Bobil shohining dasturxonidan taom yedi. ³⁴ Umrining oxirigacha Bobil shohi tarafidan kundalik ehtiyoji har doim qondirildi.

IZOHLAR

1:1 *Onoto't shahri* — Quddusdan qariyb 5 kilometr shimoli–sharqda joylashgan edi.

1:2 *Yahudo* — Yahudo qabilasi Isroilning janubiy qismidagi eng katta qabila edi. Shoh Sulaymon vafotidan keyin shimoldagi o'nta qabila janubdagi Yahudo va Benyamin qabilalaridan ajralib chiqdi (3 Shohlar 11:26-12:24 ga qarang). Yahudo va Benyamin qabilalari janubiy shohlik deb ataladigan bo'ldi. Janubiy shohlikning poytaxti Quddus bo'lib qolaverdi, ularning o'z hukmdorlari bor edi. Eski Ahdning ba'zi parchalarida Yahudo so'zi janubdagi ikkala qabilaga nisbatan ishlatilgan. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi YAHUDO so'ziga qarang.

1:2 *Yo'shiyo Yahudoda hukmronlik qilgan davrning o'n uchinchi yili* — miloddan oldingi 627 yil. Yo'shiyo miloddan oldingi 640-609 yillarda hukmronlik qilgan.

1:3 *Yohayiqim davri* — miloddan oldingi 609-598 yillarda Yahudoda hukmronlik qilgan.

1:3 *Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yili* — miloddan oldingi 586 yil. Zidqiyo miloddan oldingi 597-586 yillarda Yahudoda hukmronlik qilgan.

1:3 *beshinchiy oy* — ibroniy kalendarining Av oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendarga ko'ra, bu oy taxminan iyulning o'rtasidan boshlanadi.

1:12 *Bodom shoxi Mening hushyor turishimni bildiradi* — ibroniychada *bodom* va *hushyor* so'zlari o'zaro ohangdosh. Bodom birinchi bo'lib gullaydigan daraxt bo'lgani uchun, Yahudoda bahor ramzi hisoblanardi. Xudoning "hushyor turishi" ham Uning "hukmi" ramzidir. Bundan anglashiladiki, Xudo ahdni buzgan sadoqatsiz xalqini hukm qilishga tayyor turibdi (Levilar 26:14-45, Qonunlar 28:15-68 ga qarang).

1:12 *Aytgan so'zlarim* — Levilar 26:14-45, Qonunlar 28:15-68 ga qarang.

1:15 *shimoldagi shohliklarning barcha xalqlari* — Bobil va uning ittifoqdoshi lashkarlariga ishora (20:4-5, 39:1-3 ga qarang). Bobil shohligi Yahudo yurtidan sharqda joylashgan edi, lekin Bobil lashkarlari Yahudoga shimol tomondan hujum qiladi.

2:4 *Isroil* — shoh Sulaymonning vafotidan keyin Isroil xalqi ikki shohlikka bo'linib ketdi (3 Shohlar 11:26-12:24 ga qarang). Shimoliy shohlik "Isroil" deb, janubiy shohlik esa "Yahudo" deb ataladigan bo'ldi. Miloddan oldingi 722 yilda Ossuriyaliklar shimoliy shohlikka hujum qilib, uni batamom yo'q qilib yubordilar. Yeremiyo davrida faqat janubiy shohlik, ya'ni Yahudo qolgan edi. Shu sababdan mazkur oyatda va Yeremiyo kitobining ko'p joylarida "Isroil" so'zi janubiy shohlik aholisiga nisbatan qo'llanilgan. Biroq ayrim hollarda Yeremiyo bu so'zni sobiq shimoliy shohlikka nisbatan yoki ikkala shohlikka nisbatan ham ishlatgan. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi ISROIL va YAHUDO so'zlariga qarang.

2:8 *Baal* — Kan'ondagi xalqlar sajda qilgan hosildorlik xudosi bo'lib, erkak qiyofasida tasavvur qilingan. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi BAAL so'ziga qarang.

2:10 *Kipr* — ibroniycha matnda *Kittim*, Kiprning qadimgi nomi.

2:10 *Kedar* — Arabiston sahrosidagi yerlar.

2:16 *Nuf va Taxpanxas* — Misrning ikki shahri edi. Nuf Memfis nomi bilan ham ma'lum.

Memfis shahri Misr shimoliy hududining markazi bo'lib, Misr tarixida birmuncha vaqt poytaxt ham bo'lgan edi.

2:16 ...*Sochingni qirib tashladilar* — ular Misr xalqiga qul bo'lganlarining belgisi edi.

2:18 *Nil* — ibroniycha matnda *Shixor*, Nil daryosining sharqiy irmog'i.

2:18 *Ossuriya* — qadimgi qudratli shohlik. Uning poytaxti Naynavo shahri hozirgi Iroqning shimolida joylashgan edi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi OSSURIYA so'ziga qarang.

2:18 *Nil suvidan...Furot suvidan ichish uchun* — ko'chma ma'nodagi gap bo'lib, Isroil xalqi Misr va Ossuriya bilan ittifoq tuzmoqchi bo'lganiga ishora qiladi. Ular Xudoga ishonmay o'sha xalqlarning yordamiga suyangan edilar (yana shu bobning 13-oyatiga qarang).

2:20 *Har bir baland tepalikda...fohishaday yotding* — Kan'ondagi xalqlarning udumiga ko'ra, sajdagohlar tepaliklarda yoki sersoya daraxtlar ostida joylashgan edi. O'sha paytlarda butparast xalqlar o'z sajdagohlarida diniy vazifalardan birini fahsh orqali bajarardilar. Butparast xalqlarning udumlariga ko'ra, odamlar fohishalar va fohishlar bilan jinsiy aloqa qilish orqali o'z xudolariga topinardilar, xudolaridan farovonlik ato qilishni so'rardilar. Lekin Egamiz Isroil xalqiga bu yo'l bilan sajda qilishni qat'iyman man etgan (Qonunlar 23:17-18 ga qarang).

2:23 *Vodiyda qilgan ishlaring* — Quddus shahridan janubda joylashgan Xinum soyligiga ishora. Odamlar u yerda xudo Baal va xudo Mo'laxga sig'inib, hatto o'z farzandlarini ham qurbonlik qilishardi (7:31-32, 19:1-6, 32:35 ga qarang).

2:27 ...*yog'ochga...Toshga...* — xalq sig'ingan va madad kutgan butlarga ishora.

3:1 *Bunday bema'nigarchilik yurtni harom qilib yubormaydimi?!* — Qonunlar 24:1-4 ga qarang.

3:2 *Sen fohishalik qilmagan biror joy qoldimi?!* — 2:20 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

3:6 *Shoh Yo'shiyo davrida* — 1:2 ning ikkinchi izohiga qarang.

3:6 *Isroil* — shimoliy shohlikning aholisi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang).

3:6 ...*u fohishalik qildi* — 2:20 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

3:7-8 *Men sadoqatsiz Isroilga taloq xatini berib, jo'natib yubordim* — Xudo Isroil xalqini jazolaganiga ishora. Miloddan oldingi 722 yilda Ossuriyaliklar Isroilga, ya'ni shimoliy shohlikka hujum qilib, poytaxti Samariyani zabt etdilar. So'ng Isroil xalqining aksariyat qismini Ossuriyaga surgun qildilar (4 Shohlar 17:1-6 ga qarang). Shunday qilib, shimoliy shohlik barham topdi.

3:14 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion*. Eski Ahddagi she'riy parchalarda va payg'ambarlar bitiklarida Sion so'zi ko'pincha Quddus shahriga yoki Xudoning xalqiga nisbatan ishlatilgan. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi SION so'ziga qarang.

3:16 *Ahd sandig'i* — Xudo O'z xalqi orasida ekanligining ramzi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi AHD SANDIG'I iborasiga qarang.

3:16 ...*Mening Ahd sandig'im...yangisini yasashmaydi* — Bobilliklar miloddan oldingi

586 yilda Quddusni bosib olganlarida Ahd sandig'ini yo'q qilib yuborgan yoki o'zlari bilan olib ketgan bo'lishlari mumkin.

4:4 ...*Yuragingizni sunnat qiling* — sunnat Xudoning Ibrohim va uning avlodi bilan qilgan ahd belgisi edi (Ibtido 17:9-14 ga qarang). Isroil xalqi Xudoga bo'lgan sadoqatini va Uning amrlariga itoat qilish istagini ko'rsatish uchun sunnat qilinardilar. Bu oyatdagi "yuragingizni sunnat qiling" iborasi ko'chma ma'noda ishlatilib, tuzilgan ahdning tashqi belgisi bo'lgan jismoniy sunnat yetarli emasligini ko'rsatadi. Mazkur iborada Xudoga chin yurakdan sodiq va itoatkor bo'lishga urg'u beriladi.

4:6 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion* (shu bobning 31-oyatida ham bor). 3:14 izohiga qarang.

4:6 *shimoldan* — Bobil yurti nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

4:8 ...*Qanorga o'ranib olinglar* — qanor dag'al qoramtir mato bo'lib, echki yoki tuya junidan to'qilgan. Qanorga o'ranib olish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi. Ko'pincha bu harakat Xudodan kechirim so'rab ibodat qilish va Undan madad tilash bilan birgalikda amalga oshirilgan.

4:11 *garmsel* — hosilga katta ziyon keltiradigan issiq shamol. Bu o'rinda majoziy ma'noda ishlatilib, Xudoning hukmini bildiradi.

4:15 ...*Dan shahridan...Efrayim qirlaridan...* — Dan shahri Efrayim qirlaridan shimolda joylashgan bo'lib, Isroil chegarasining eng shimoliy nuqtasini tashkil qilardi. Bobilliklar Quddusga hujum qilish uchun, dastavval Dan shahrini, so'ng Efrayim qirlarini bosib olishlari kerak edi (shu bobning 6-oyatiga qarang).

4:30 *O'ynashlaring* — Yahudo xalqining ittifoqdoshlariga ishora.

4:31 *Qiz* — shahar yoki yurt ahliga nisbatan qo'llangan she'riy usul.

5:5 *boylar* — yoki *yo'l boshchilar*.

5:31 *o'zlaricha* — yoki *ularga qo'shilishib*.

6:1 *Taxuva shahri...Bayt-Xakerem shahri...* — Taxuva shahri Quddusdan qariyb 16 kilometr janubda, Bayt-Xakerem shahri 3 kilometr janubda joylashgan edi. Shimol tomondan bostirib kelayotgan Bobil qo'shinlari avval Quddusga, so'ng bu shaharlarga hujum qilishlari kerak edi. 1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

6:2 *Qiz* — 4:31 izohiga qarang.

6:2 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion* (shu bobning 23-oyatida ham bor). 3:14 izohiga qarang.

6:6 *Daraxtlarini kesinglar...* — kesilgan daraxtlardan qamal inshootlari va devorteshar qurollar yasalgan (52:4 oyatga va 33:4 ning izohiga qarang).

6:6 ...*Quddus devoriga qiyalatib tuproq uyinglar* — qadimgi davrlarda dushmanlar devor bilan o'ralgan shaharga hujum qilayotganlarida, ko'pincha devorga qiyalatib tuproq uyganlar. Shu yo'l bilan ular shaharni himoya qilayotgan xalqqa hujum qilish uchun devorni buzishga yoki oshib o'tishga qulay imkoniyat yaratganlar.

6:10 *quloqlari yopiq* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasida *quloqlari sunnatsiz*. Bu ibora "ular Xudoga quloq solishni va itoat etishni istamaydi" degan majoziy ma'noni

ifodalaydi (4:4 izohiga qarang).

6:17 *qo'riqchilar* — Xudo O'z xalqini ogohlantirib, tavba qilishga undash uchun yuborgan payg'ambarlarga ishora.

6:20 *Shava yurti* — Arabiston yarim orolining janubi-g'arb tomonida bo'lgani ehtimoldan holi emas. Shava malikasi shoh Sulaymonga hadyalar olib kelgan edi (3 Shohlar 10:1-13 ga qarang).

6:22 *shimoldagi yurt* — Bobil nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

6:26 *Qanorga o'ranib, kulga belangin* — qanor dag'al qoramtir mato bo'lib, echki yoki tuya junidan to'qilgan. Qanorga o'ranib olish va kulga belanish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi. Ko'pincha bu harakat Xudodan kechirim so'rab ibodat qilish va Undan madad tilash bilan birgalikda amalga oshirilgan.

7:10 *uyim* — ya'ni Ma'bad (shu bobning 1-4-oyatlariga qarang).

7:12 *Shilo' shahri* — Quddusdan qariyb 32 kilometr shimolda joylashgan. Yoshua davridan tortib Shomuil davriga qadar Muqaddas chodir va Ahd sandig'i Shilo'da bo'lgan edi (Yoshua 18:1, Hakamlar 18:31, 1 Shohlar 1:3, 4:3 ga qarang). Shomuil davrida Filistlar Ahd sandig'ini qo'lga kiritdilar (1 Shohlar 4:1-11 ga qarang). Arxeologik topilmalarning isbotlashicha, Filistlar Shilo' shahrini vayron qilganlar. Bu shahar Isroil xalqining sajda markazi bo'lishiga qaramay, Xudo tomonidan qattiq jazolandi, chunki Isroil xalqi Xudoning amrlariga rioya qilmagan edi (Zabur 77:56-64 ga qarang).

7:15 *Efrayim* — Efrayim qabilasi Isroilning shimoliy qismidagi eng katta va nufuzli qabila bo'lgani bois, Eski Ahdning ba'zi o'rinlarida Efrayim degan nom Isroilga, ya'ni shimoliy shohlikka nisbatan ishlatilgan. Bu shohlikning poytaxti Samariya edi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi EFRAYIM so'ziga qarang.

7:18 *samo qirolichasi* — Kan'ondagi xalqlar sajda qilgan hosildorlik va urush xudosi bo'lgan Ashtaret nazarda tutilgan bo'lishi mumkin. Ashtaret ayol qiyofasida tasavvur qilingan.

7:21 *...kuydiriladigan qurbonliklaringizning go'shtini ham o'zlaringiz yeyaveringlar* — qonunga ko'ra, ruhoniylar yoki sajda qiluvchilar deyarli hamma qurbonliklarning go'shtini tanovul qilishlari mumkin edi. Lekin kuydiriladigan qurbonlik butunligicha olovda kuydirilardi. Xalq Xudoga itoat qilmagani uchun qurbonliklarning hech qanday ahamiyati qolmagan edi. Xudo qurbonliklarning befoyda ekanligini va ularni qabul qilmasligini ta'kidlamochi bo'lib, kinoya qilib "kuydirilgan qurbonliklaringizning go'shtini ham o'zlaringiz yeyaveringlar" deb aytyapti.

7:29 *Sochingizni qirib tashlang* — sochni oldirish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi.

7:31 *Xinnum soyligi* — Quddus shahridan janubda joylashgan. Soylik — ikki adir oralig'idagi pastlik. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi SOYLIK so'ziga qarang.

7:31 *sajdagoh* — ibroniycha matnda *bamax*, ya'ni "tepalik". Kan'on xudolariga topinadigan joylar *bamax* deb atalardi. Odatda bu sajdagohlar tepaliklarda joylashgan bo'lib, u yerda Kan'on xudolarining tasvirlari va qurbonliklar keltirish uchun qurbongoh

bo'lardi.

8:7 *Kaptar, qaldirg'ochu turnalar* — ibroniycha matnda aytib o'tilgan bu qushlar qanday qush ekanligi bahsli.

8:16 *...dushman Dan shahriga yetib keldi...* — 4:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

8:17 *ilonlar...zaharli ilonlar* — dushmanlar nazarda tutilgan. Xudo bu so'zlar orqali Isroil xalqining ota-bobolarini qay tarzda jazolaganiga, ular orasiga zaharli ilonlar yuborganiga ishora qilmoqda (Sahroda 21:4-6 ga qarang).

8:19 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion*. 3:14 izohiga qarang.

8:22 *Gilad* — Iordan daryosining sharq tomonidagi bu o'lka dorivor o'simliklari bilan mashhur edi (Ibtido 37:25 ga qarang).

9:4 *yolg'onchi* — ibroniycha matnda bu so'z *Yoqub* ismiga ohangdosh. Isroil xalqining bobokaloni Yoqub yoshligida akasi Esovni aldagan edi (Ibtido 27:36 ga qarang).

9:15 *...achchiq o't...zaharli suv...* — iztirobu alamga ishora qilayotgan ko'chma ma'nodagi ibora.

9:17 *Yig'ichi ayollar* — qadimgi Isroilda ba'zan dafn marosimlari paytida dod-faryod qilib, aytib yig'lash uchun yig'ichi ayollar yollanardi.

9:19 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion*. 3:14 izohiga qarang.

9:25 *yuragi sunnat qilinmagan odamlar* — ya'ni Xudoga chin yurakdan sadoqatli va itoatkor bo'lmagan odamlar (4:4 izohiga qarang).

9:26 *...sochini oldirib yuradigan...* — bu odat butparast xalqlarga xos edi. Xudo Isroil xalqiga sochini oldirishni qat'iyman man etgandi (Levilar 19:27 ga qarang).

9:26 *...Misrliklarni...cho'l qabilalarining hammasini...* — oyatda qayd etilgan bu xalqlarning hammasi Yahudo xalqiga qo'shni bo'lib, ular singari sunnat qilinardi. Biroq barhayot Xudoga sajda qilishmasdi.

10:8 *Donishmandlariyu shohlari...* — yoki *Xalqlar...* Ibroniya matnda *Ular...*

10:11 Asl matnda bu oyat ibroniy tilida emas, oramiy tilida yozilgan.

10:22 *shimoldan* — Bobil yurti nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

11:5 *sut va asal oqib yotgan yurt* — nihoyatda hosildor yerni bildiruvchi ibora. Mo'l-ko'l sut — mol uchun ko'm-ko'k yaylovlarning ko'pligini bildiradi. Asal — xurmodan olinadigan quyuq, shirin murabboga ishora bo'lishi mumkin. Murabboning mo'lligi yaxshi hosil beradigan yerni bildiradi.

11:10 *Isroil xalqi* — shimoliy shohlikning aholisi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang).

11:21 *Onoto't* — Yeremiyaning ona shahri (1:1 ga qarang).

12:4 *"Bizga nima bo'lishini Yeremiyo qayerdan ham bilardi?!"* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *"Bizga nima bo'lishini u bilmaydi."* Qadimiy yunoncha tarjimada *"Biz nima qilayotganimizni Xudo ko'rmayapti."*

12:5 *...Jordan bo'yidagi chakalakzorda...* — qadimgi paytlarda Iordan daryosi bo'yidagi chakalakzorlarda sherlar yashardi.

13:4 *Poro anhuri* — Quddusdan qariyb 10 kilometr va Yeremiyoning ona shahri Onoto'tdan qariyb 5 kilometr shimoli-sharqda joylashgan. Ibroniycha matnda bu o'rindagi nom *Perot* bo'lib, odatda Furot daryosi ma'nosini ifodalaydi. Biroq Furot daryosi Onoto't shahridan taxminan 1000 kilometr uzoqlikda joylashgani uchun, bu oyatda Furot daryosi nazarda tutilmagan bo'lsa kerak (shu bobning 5-7-oyatlarida ham ishlatilgan). Ehtimol, ushbu oyatda Poro anhuri — Furot daryosining ramzi. Furot daryosi Yahudo xalqi kelajakda surgun qilinadigan Bobil yurtida edi.

13:13 *mast* — bu o'rinda sharob Xudo g'azabining ramzi bo'lib, sharobdan mast bo'lish Xudoning hukmiga duchor bo'lishni bildiradi (25:15-29 ga va Ishayo 51:17-23 ga qarang).

13:18 *Shohga va ona malikaga...* — Yohayixin va uning onasi Naxushta nazarda tutilgan (4 Shohlar 24:8, 12 ga qarang). Odatda shohning onasi saroyda yuqori martabaga ega bo'lgan.

13:23 *Habashistonlik* — ibroniycha matnda *Kushlik*. Kush degan joy Misrdan janubda bo'lib, hozirgi Sudan va Efiopiya mamlakatlarining bir qismini o'z ichiga olgan edi.

13:24-25 *Garmsel* — issiq shamol.

13:27 *..fohishabozligingizning guvohi bo'ldim* — 2:20, 3:2, 6 oyatlarga va 2:20 izohiga qarang.

14:18 *Payg'ambaru ruhoniylar...bema'ni maslahatlar berib yuribdilar* — 2:8, 5:13, 6:13, 8:10 ga va shu bobning 13-15-oyatlariga qarang.

14:19 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion*. 3:14 izohiga qarang.

15:4 *Manashe...ko'p qabihliklar qilgan edi* — 4 Shohlar 21:1-16 ga qarang. Manashe miloddan oldingi 687-642 yillarda hukmronlik qilgan.

15:12 *shimoldan* — Bobil yurti nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

16:6 *...badanini tilmaydi, sochini oldirmaydi...* — bu odatlar Kan'on yurtida yashagan butparast xalqlarga xos edi (misol uchun, 3 Shohlar 18:28 ga qarang). Xudo Isroil xalqiga bunday qilishni qat'iy man etgan edi (Levilar 19:27-28, Qonunlar 14:1 ga qarang). Shunga qaramay, ular ba'zan butparastlarning bu odatlariga rioya qilishardi (41:5 ga qarang).

16:15 *shimoldagi yurt* — Bobil nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

17:1 *Sizlarning gunohingiz...qurbongohlaringiz shoxlariga...o'yib bitilgan* — odamlar Kan'on xalqlarining xudolariga topingan joylarda qurbongohlar odatda toshdan yasalgan. O'sha qurbongohlarning to'rtala burchagining uchi hayvon shoxi shaklida yasalgan edi va qurbonliklarning qoni o'sha shohlarga surilardi. Odamlar Quddusda Xudoga sajda qilganlarida ham Ma'baddagi bronza qurbongoh shoxlariga qurbonlik qonini surtishardi. Bu marosim xalqning gunohlari yuvilganini bildirardi (Levilar 16:18-19 ga qarang). Bu o'rinda Isroil xalqi begona xudolarga sajda qilib, o'sha yerdagi qurbongohlariga qon surgani ularning gunohi yuvilganini emas, aksincha Xudoning nazarida abadiy muhr bo'lib qolgani haqida gap ketyapti.

17:2 *Ashera* — Kan'ondagi xalqlar sajda qilgan hosildorlik xudosi bo'lib, ayol qiyofasida tasavvur qilingan. Uning erkak jufti Baal edi. Asheraning tasvirlari baland ustun shaklida bo'lib, yog'ochdan yasalgan edi.

17:3 *O'z tog'im* — Quddusdagi Sion tog'iga ishora. Quddusdagi Ma'bad qurilgan tepalik Sion tog'i deb atalgan. Eski Ahddagi she'riy parchalarda va payg'ambarlar bitiklarida Sion so'zi ko'pincha Quddus shahriga yoki Xudoning xalqiga nisbatan ishlatilgan. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi SION so'ziga qarang.

17:3 *sajdagoh* — ibroniycha matnda *bamax*, ya'ni "tepalik". 7:31 ning ikkinchi izohiga qarang.

19:2 *Xinnum soyligi* — 7:31 ning birinchi izohiga qarang.

19:5 *sajdagoh* — ibroniycha matnda *bamax*, ya'ni "tepalik". 7:31 ning ikkinchi izohiga qarang.

19:7 *...barbod qilaman* — ibroniycha matnda ishlatilgan bu fe'l "ko'za" so'zi bilan bir o'zakka ega (shu bobning 1-oyatiga qarang). Bu fe'l *bo'shataman* degan ma'noni ham bildiradi. Bu vaziyatda Yeremiyo ko'zadagi suvni to'kib, uni bo'shatgan bo'lishi mumkin. Ehtimol, bu harakati orqali u xalqning o'zini himoya qilish to'g'risidagi rejalari puch ekanligiga, Quddus baribir mag'lubiyatga uchrashiga ramziy ma'noda ishora qilgan (yana shu bobning 10-oyatiga qarang).

20:2 *Egamiz uyining hovlisidagi Yuqori Benyamin darvozasi* — Ma'badning ichki hovlisiga olib boradigan bu darvoza Benyamin qabilasi joylashgan tomonga — shimolga qaratib qurilgan edi. Bu darvoza tepalikda joylashgani uchun "Yuqori" deb nom olgan (4 Shohlar 15:35, Hizqiyol 9:2 ga qarang). Shahar devorining shimol tomonidagi yana bir darvoza "Benyamin darvozasi" deb atalardi (37:11-13 ga qarang).

20:3 «*Dahshat qamragan*» — ibroniycha matnda «*Mago'rmisabib*», ma'nosi *dahshat qamragan*.

20:16 *Egamiz shafqatsizlarcha vayron qilgan Shaharlar* — Sado'm va G'amo'raga ishora (Ibtido 18:16-19:28 ga qarang).

21:1 *Zidqiyoy* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

21:2 *Navuxadnazar* — miloddan oldingi 605-562 yillarda Bobilda hukmronlik qilgan. Miloddan oldingi 586 yilda u Quddusni vayron qilib, aholining asosiy qismini Bobilga surgun qilgan edi (4 Shohlar 25:1-21 ga qarang).

21:4 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 9-oyatida ham bor).

21:14 *Shohning saroyi* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *O'rmoningiz*, shoh saroyining eng katta xonasiga ishora. Bu xona Lubnon tog'laridan keltirilgan sadr daraxtidan qurilgani uchun "Lubnon o'rmoni" deb nom olgan edi (3 Shohlar 7:1-3 ga qarang).

22:5 *...O'z nomim haqi ont ichib...* — qadimgi Yaqin Sharqda odamlar aytgan gapini tasdiqlash uchun, o'zlaridan buyukroq zot nomini yoki narsani o'rta qo'yib qasam ichishar edi. Xudo borliqdagi eng buyuk Zot bo'lgani uchun, U aytgan so'zining qat'iy ekanligini ko'rsatish maqsadida O'z nomini o'rta qo'yib qasam ichdi.

- 22:6** *Gilad o'lkasi* — Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan.
- 22:10** *O'lgan shohingiz* — Yahudo shohi Yo'shiyo nazarda tutilgan. Yo'shiyo miloddan oldingi 640-609 yillarda hukmronlik qilgan.
- 22:10** *surgun bo'lgan shahzodangiz* — shoh Yohuxoz nazarda tutilgan. Shoh Yohuxoz otasi Yo'shiyoning vafotidan so'ng miloddan oldingi 609 yilda taxtga o'tirib, 3 oygina hukmronlik qilgan. So'ng fir'avn Nexo tomonidan Misrga surgun qilingan (4 Shohlar 23:31-34 ga qarang).
- 22:11** *Yohuxoz* — ibroniycha matnda *Shallum*, Yohuxozning yana bir ismi (4 Shohlar 23:30 ga qarang).
- 22:13** *Uyini nohaqlik bilan qurgan* — Yahudo shohi Yohayiqim nazarda tutilgan (shu bobning 18-oyatiga qarang). Akasi Yohuxoz surgun qilingandan keyin, Yohayiqim taxtga o'tirib, miloddan oldingi 609-598 yillarda hukmronlik qilgan.
- 22:20** *...Lubnon...Bashan o'lkasi...Aborim tog'lari...* — Lubnon tog'lari Quddusdan shimolda, Bashan o'lkasi shimoli-sharqda, Aborim tog'lari janubda — Mo'ab yurtida joylashgan.
- 22:20** *o'ynashlaring* — Yahudo xalqining ittifoqdoshlariga ishora.
- 22:23** *«Lubnon» saroyi* — 21:14 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.
- 22:24** *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Xoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi (shu bobning 28-oyatida ham bor). Yohayixin miloddan oldingi 598 yilda uch oy davomida Yahudoda hukmronlik qilgan.
- 22:25** *Navuxadnazar* — miloddan oldingi 605-562 yillarda Bobilda hukmronlik qilgan. U miloddan oldingi 598 yilda u Quddusni qamal qilib, Yohayixinni Bobilga surgun qilgan. Yohayixin Bobilda vafot etdi. 4 Shohlar 24:10-17, 25:27-30 ga qarang.
- 22:25** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.
- 22:26** *onang* — 13:18 izohiga qarang.
- 23:8** *shimoldagi yurt* — Bobil nazarda tutilgan (1:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).
- 23:10** *La'nat* — Xudo bergan jazoga ishora. Odamlar Xudoning ahdigga sodiq qolmaganlari uchun butun xalq va ular yashagan yurt la'natlangan edi (Qonunlar 29:18-21 ga qarang).
- 23:14** *...Sado'm...G'amo'ra...* — aholisining o'ta buzuqligi oqibatida Egamiz vayron qilgan ikkita shahar (Ibtido 18:16-19:28 ga qarang).
- 23:15** *...achchiq o't...zaharli suv...* — iztirobu alamga ishora qilayotgan ko'chma ma'nodagi ibora.
- 23:18** *Egamizning kengashi* — Xudoning taxti atrofida samoviy mavjudotlar yig'ilgani haqida Eski Ahdda bir necha marta so'z yuritilgan (misol uchun, Ayub 1:6-12, 2:1-6, 3 Shohlar 22:19-22, Zabur 81:1, 88:8 va Ishayo 6:1-8 ga qarang).
- 23:33** *...Egamiz bizga nima yuklamoqchi?* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *...Egamizning yuki nima?* Bu o'rindagi ibroniycha so'z "yuk" yoki "Egamizning so'zi"

ma'nosini ifodalashi mumkin. Yeremiyo bu so'zdan mohirona foydalanib, Yahudo xalqini koyiydi, ular Egamizning so'zini yuk deb bilganlari uchun ularni urishadi. Yahudo xalqi Xudoga itoat qilishni istamay, Uning so'zlarini og'rinib eshitadi. Soxta payg'ambarlarning tilyog'lamalik bilan aytgan gaplarini esa jon quloqlari bilan eshitishadi.

23:33 *Sizlar...yuk bo'ldingizlar* — qadimiy yunoncha va lotincha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *Qanday yuk?*

23:39 *Men sizlarni yuk ko'targanday ko'tarib...* — ba'zi ibroniy qo'lyozmalaridan, qadimiy yunoncha, suryoniycha va lotincha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *Men sizlarni unutib yuboraman...*

24:1 *Navuxadnazar* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

24:1 *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Yoxoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi (22:24 izohiga qarang).

24:5 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.

24:8 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

25:1 *Yohayiqim hukmronligining to'rtinchi yili* — miloddan oldingi 605 yil (1:3 ning birinchi izohiga qarang).

25:3 *Yo'shiyo Yahudoda hukmronlik qilgan davrning o'n uchinchi yili* — miloddan oldingi 627 yil (1:2 ning ikkinchi izohiga qarang).

25:12 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.

25:17 *sharob* — bu o'rinda Xudo g'azabining ramzi bo'lib, sharobdan mast bo'lish Xudoning hukmiga duchor bo'lishni bildiradi (shu bobning 27-oyatiga qarang).

25:20 *talafot ko'rgan Ashdod* — uzoq qamaldan keyin Ashdod shahri Misrliklarga mag'lub bo'ldi.

25:23 *Dedon, Temo, Buz* — Arabiston yarim orolidagi shaharlar.

25:23 *...sochini oldirib yuradigan...* — 9:26 ning birinchi izohiga qarang.

25:26 *Bobil* — ibroniycha matnda *Shashax*, Bobilga nisbatan ishlatilgan yana bir nom.

25:30 *Uzum ezuvchilar kabi...* — qadimgi paytlarda odamlar uzumni qoyatoshga o'yilgan chuqurga yoki tuproqdan qazilgan, tubiga va atrofiga zich qilib tosh terilgan chuqurga solib, sharbatini siqib olish uchun oyoqlari bilan ezardilar. Sharbat o'sha chuqurdan yana boshqa bir chuqurga oqib tushardi. Uzum ezish Muqaddas Kitobda ko'pincha Xudoning odamlar ustidan chiqaradigan hukmiga nisbatan ko'chma ma'noda ishlatilgan.

25:34 *...kulga belaninglar* — kulga belanish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi. Ko'pincha bu harakat Xudodan kechirim so'rab ibodat qilish va Undan madad tilash bilan birgalikda amalga oshirilgan.

26:1 *Yohayiqimning Yahudodagi ilk hukmronligi davri* — miloddan oldingi 609 yil (1:3 ning birinchi izohiga qarang).

26:6 *Shilo'* — 7:12 izohiga qarang.

26:10 ...*Yangi darvozaning kiraverishidagi kursilarga o'tirdilar* — qadimgi paytlarda sud kengashi ko'pincha shahar, saroy yoki ma'bad darvozasi oldidagi ochiq maydonda o'tkazilardi.

26:18 *Yahudo shohi Hizqiyo davri* — miloddan oldingi 716-687 yillar.

26:18 ...*Mixo...shunday deb aytgan edi...* — Mixo 3:12 ga qarang.

26:18 *Egamizning uyi turgan tog'* — Quddusdagi Sion tog'iga ishora. 17:3 ning birinchi izohiga qarang.

27:1 *Zidqiyo* — ba'zi ibroniy qo'lyozmalaridan va qadimiy suryoniycha tarjimadan (yana shu bobning 3, 12-oyatlariga va 28:1 ga qarang). Ibroniycha matnda *Yohayiqim* (Zidqiyoning akasi).

27:1 *Zidqiyo Yahudoda hukmronligining ilk davri* — miloddan oldingi 593 yil (28:1 ga va o'sha oyatning izohiga qarang).

27:6 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

27:7 *Navuxadnazarning shohlighi qulaguncha...* — miloddan oldingi 539 yilda Midiya va Fors lashkarlari shoh Kurush boshchiligida Bobil shahrini bosib olishdi.

27:19-21 *Navuxadnazar* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

27:19-21 *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Yoxoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi (22:24 izohiga qarang).

27:22 ...*ashyolarning hammasi Bobilga olib ketiladi* — 4 Shohlar 25:13-15 ga qarang.

28:1 ...*Yahudo shohi Zidqiyo hukmronligining...to'rtinchi yili beshinchi oyi...* — miloddan oldingi 593 yilning beshinchi oyi (1:3 ning ikkinchi izohiga qarang). Ibroniyy kalendaring Av oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendarga ko'ra, bu oy taxminan iyulning o'rtasidan boshlanadi.

28:3 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

28:4 *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Yoxoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi (22:24 izohiga qarang).

28:4 ...*Bobilga surgun bo'lgan...hamma asirlar...* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

28:9 ...*payg'ambarning bashorati bajo bo'lganidan keyingina...* — Qonunlar 18:21-22 ga qarang.

28:17 *O'sha yilning yettinchi oyi* — 28:1 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

29:1 *Navuxadnazar* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

29:2 *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Yoxoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi (22:24 izohiga qarang).

29:3 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

29:14 *Men sizlarni yana farovonlikka erishtiraman* — yoki *Men sizlarni asirlikdan ozod qilib, Quddusga qaytarib olib kelaman.*

30:2 *o'rama qog'oz* — papirus yoki oshlangan teridan qilingan uzun o'ralgan qog'oz. Qadimgi paytlarda kitoblar odatda o'rama qog'oz shaklida bo'lgan.

30:3 ...*Men xalqim Isroilni va Yahudoni yana farovonlikka erishtiraman* — yoki ...*Men xalqim Isroilni va Yahudoni asirlikdan ozod qilib, Quddusga qaytarib olib kelaman.*

30:10 ...*Yoqub...Isroil...* — Xudoning xalqi, ya'ni shimoliy va janubiy shohliklarning jamiki aholisi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang).

30:14 *o'ynashlaring* — Isroil xalqining ittifoqdoshlariga ishora.

30:17 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion*. 3:14 izohiga qarang.

31:6 *Efrayim* — 7:15 izohiga qarang.

31:6 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion* (shu bobning 12-oyatida ham bor). 3:14 izohiga qarang.

31:15 *Rama shahri* — Quddusdan qariyb 8 kilometr shimolda joylashgan. Rohilaning maqbarasi Rama shahrining yaqinida, Zilzax degan yerda joylashgan (1 Shohlar 10:2 ga qarang).

31:15 *Bolalari uchun yig'lar Rohila...* — majoziy ma'nodagi bu ibora Isroil uchun, ya'ni shimoliy shohlik uchun tutilgan azani bildiradi, chunki miloddan oldingi 722 yilda Ossuriyaliklar Isroilga hujum qilib, aholisini surgun qilgan edilar. Shimoliy shohlikning ikkita asosiy qabilasi — Efrayim va Manashe qabilalari Rohilaning o'g'li Yusufdan kelib chiqqan edi.

31:21 *bokira qiz* — 4:31 izohiga qarang.

31:22 ...*Isroil O'z Xudosiga chirmashib oladi* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasini ...*ayol erkakni qurshab oladi*. Bu majoziy iboraning ma'nosi quyidagicha bo'lishi mumkin: Xudoning xalqi to'g'ri yo'lga qaytib, Xudoga sodiq bo'ladi.

31:23 *Men xalqimni yana farovonlikka erishtiraman* — yoki *Men xalqimni asirlikdan ozod qilib, ona yurtiga qaytarib olib kelaman.*

31:23 *muqaddas tog'* — Quddusdagi *Sion tog'iga* ishora. 17:3 ning birinchi izohiga qarang.

31:26 ...*odamlar miriqib uxlab, kuchga to'lib uyg'onadilar* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasini ...*Men uyg'onib, atrofimga razm soldim. Mening uyqum shirin bo'lgan ekan.* Bu gap mazkur bobning 23-oyatida tilga olingan odamlarning gapi bo'lishi mumkin. Bu oyat ravon o'qilishi uchun shu odamlarning ona yurtidagi farovon hayotini tasvirlovchi gap sifatida tarjima qilingan.

31:32 *xo'jayin* — yoki *er*.

31:37 *Zamin poydevori* — qadimda Isroil xalqining tasavvuriga ko'ra, yer tep-tekis bo'lib, yer ostida buyuk dengiz bor edi, dengiz tubida o'rnatilgan ulkan ustunlar yerni ushlab turardi. Bu ustunlar dengiz tubidagi poydevorga tayanardi.

31:38 *Xanonil minorasi* — mazkur minora va shu bobning 38-40-oyatlarida aytib o'tilgan barcha joylar Quddus shahrining chegarasi bo'ylab joylashgan edi.

31:40 *Xinnum soyligi* — 7:31-34 oyatlarga va 7:31 ning birinchi izohiga qarang.

32:1 *Zidqiyo hukmronligining o'ninchi yili* — miloddan oldingi 586 yil (1:3 ning ikkinchi izohiga qarang).

32:1 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

- 32:4** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 5, 24, 25, 28, 29, 43—oyatlarida ham bor).
- 32:7** *...dalamni sotib olish huquqiga egasan...* — Levilar 25:25 ga qarang.
- 32:9** *43 misqol* — ibroniycha matnda *17 shaqal*, taxminan 195 grammga to'g'ri keladi.
- 32:10** *...uni muhrladim...* — vasiqa o'ralib, ochilmasligi uchun surg'uch bilan tamg'a bosilardi.
- 32:18** *...minglab avlodlarga...* — yoki *...minginchi avlodga...* yoxud *...minglarga...*
- 32:22** *sut va asal oqib yotgan yurt* — 11:5 izohiga qarang.
- 32:24** *...shahar devoriga qiyalatib tuproq uyyaptilar* — 6:6 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 32:35** *Xinum soyli* — 7:31 ning birinchi izohiga qarang.
- 32:35** *sajdagoh* — ibroniycha matnda *bamax*, ya'ni "tepalik". 7:31 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 32:35** *...o'g'il-qizlarini Mo'laxga qurbonlik qilib, olovda kuydirdilar* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *...o'g'il-qizlarini Mo'laxga (olovdan) o'tkazdilar*. Butparast xalqlarga xos bo'lgan bu jirkanch odat Xudoning nazarida o'taketgan qabihlik edi.
- 32:44** *...Men xalqimni yana farovonlikka erishtiraman* — yoki *...Men xalqimni asirlikdan ozod qilib, ona yurtiga qaytarib olib kelaman*.
- 33:4** *qamal inshootlari* — qadimgi davrlarda dushmanlar devor bilan o'ralgan shaharga hujum qilayotganlarida, ko'pincha devor yoniga baland qurilmalar yasaganlar. Shu yo'l bilan ular shaharni himoya qilayotgan xalqqa hujum qilish uchun devorni buzishga yoki oshib o'tishga qulay imkoniyat yaratganlar.
- 33:5** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.
- 33:7** *Men Yahudo va Isroil xalqlarini yana farovonlikka erishtiraman...* — yoki *Men Yahudo va Isroil xalqlarini asirlikdan ozod qilib, ona yurtiga qaytarib olib kelaman...* (shu bobning 26—oyatida ham bor).
- 33:14** *Isroil* — shimoliy shohlikning aholisi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang).
- 33:15** *solih bir novda* — Dovud naslidan kelib chiqadigan shohga ishora.
- 34:1** *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.
- 34:2** *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 34:5** *...o'tgan shohlarni qanday dafn qilishgan bo'lsa, ularning sharafiga qanday gulxan yoqishgan bo'lsa...* — 2 Solnomalar 16:14, 21:19 ga qarang.
- 34:11** *Keyinchalik* — Misrliklarning lashkari Quddusga yaqinlashgani sababli Bobilliklar Quddus qamalini vaqtinchalik to'xtatgan edilar (shu bobning 21-22—oyatlariga va 37:5-8 ga qarang). "Keyinchalik" so'zi o'sha paytga ishora qiladi.
- 34:13** *...shunday degan edim...* — Qonunlar 15:12 ga qarang.
- 34:18** *...buzoqni ikki qismga bo'lib, ikki bo'lafi orasidan o'tgan edilar* — buzoqning bo'laklanishi biror kishining ont ichib, va'da berishga aloqador bo'lgan urf—odat bo'lsa

kerak. Ikkiga bo'lingan buzoqning orasidan o'tadigan odam: "Agar o'z va'damda turmasam, men ham mana shu buzoqday bo'laklanay", deb ont ichayotganday bo'ladi.

34:21 *Vaqtinchalik chekingan Bobil shohining lashkari* — 37:5-8 ga qarang.

35:1 *Yohaiyiqim* — 1:3 ning birinchi izohiga qarang.

35:6 *Yohunadav* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Yonadav* (shu bobning 10, 19-oyatlarida ham bor).

35:11 *Navuxadnazar* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

35:11 *Bobil* — ibroniycha matnda *Xaldey*, o'sha vaqtda Bobil yurti shu nom bilan ham atalardi.

36:1 *Yohaiyiqim hukmronligining to'rtinchi yili* — miloddan oldingi 605 yil (1:3 ning birinchi izohiga qarang).

36:2 *O'rama qog'oz* — 30:2 izohiga qarang.

36:2 *Yo'shiyo davri* — 1:2 ning ikkinchi izohiga qarang.

36:9 *Yohaiyiqim hukmronligining beshinchi yili to'qqizinchi oyi* — miloddan oldingi 604 yilning to'qqizinchi oyi (shu bobning 1-oyatiga va o'sha oyatning izohiga qarang). Ibroniylar kalendarining Xislav oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendarga ko'ra, bu oy taxminan noyabrning o'rtasidan boshlanadi.

36:22 *Kech kuz* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *To'qqizinchi oy, ya'ni noyabr oyi* (shu bobning 9-oyatiga qarang).

36:24 *...qayg'udan kiyimlarini yirtmadilar* — kiyimlarni yirtish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi. Ammo bu vaziyatda shoh va uning a'yonlari Xudoga itoatsizlik qilganlari uchun hech qanday afsus chekmagan edilar, shuning uchun kiyimlarini yirtmadilar.

36:30 *Sening avlodingdan birontasi ham Dovud taxtida o'tirmaydi* — shoh Yohaiyiqimning o'g'li Yohayixin uch oygina hukmronlik qildi, so'ng Bobilga surgun qilindi (4 Shohlar 24:8-17 ga qarang).

37:1 *Navuxadnazar* — 22:25 ning birinchi izohiga qarang.

37:1 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

37:1 *Yohayixin* — ibroniycha matnda *Xoniyo*, Yohayixinning yana bir ismi. Yohayixin miloddan oldingi 598 yilda uch oy davomida Yahudoda hukmronlik qilgan.

37:5 *...fir'avn lashkari Misrdan chiqdi* — fir'avn Xofraning lashkariga ishora. U shoh Zidqiyoning ittifoqdoshi bo'lib, yordamga kelayotgan edi. Xofra yana Apriy ismi bilan tanilgan, u miloddan oldingi 589-570 yillarda Misrda hukmronlik qilgan. Keyinchalik raqiblari Misrda unga suiqasd uyushtirib, uni o'ldirdilar (44:30 ga qarang).

37:5 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 8, 9, 10, 11, 13, 14-oyatlarida ham bor).

37:12 *Benyamin hududi* — Yeremiyo Benyamin hududidagi Onoto't shahridan edi (1:1 ga qarang). U o'z mulki bilan bog'liq bo'lgan masala bo'yicha u yerga ketayotgan edi (32:6-8 ga qarang).

38:1 *Yohuxal* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Yuxal*. Uning Yohuxal

degan shakli 37:3 dan olingan.

38:2 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 18, 19, 23–oyatlarida ham bor).

38:7 *Habashistonlik* — ibroniycha matnda *Kushlik* (shu bobning 10–oyatida ham bor). 13:23 izohiga qarang.

38:7 *Benyamin darvozasidagi mahkama* — 26:10 izohiga qarang.

38:14 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

38:14 *Egamiz Ma'badining uchinchi kirishi* — 4 Shohlar 16:17-18 da aytib o'tilgan shohning shaxsiy yo'lagiga ishora bo'lsa kerak. Ma'badning bu kirish joyidan faqat shohning o'zi foydalangan. Bu kirish joy haqida Muqaddas Kitobda boshqa hech narsa yozilmagan.

38:28 *Yeremiyo Quddus qulagan kunga qadar soqchilar hovlisida qoldi* — ba'zi ibroniy qo'lyozmalaridan, qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan. Ibroniycha matnda quyidagi gap qo'shilgan: *Quddus qulaganda shu voqealar yuz berdi*.

39:1 *Zidqiyo hukmronligining to'qqizinchi yili o'ninchi oyi* — miloddan oldingi 589 yilning o'ninchi oyi (1:3 ning ikkinchi izohiga qarang). Ibroniyy kalendarining Tabat oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendariga ko'ra, bu oy taxminan dekabrning o'rtasidan boshlanadi.

39:1 *Navuxadnazar* — miloddan oldingi 605-562 yillarda Bobilda hukmronlik qilgan.

39:2 *Zidqiyo hukmronligining o'n birinchi yili to'rtinchi oyi* — miloddan oldingi 586 yilning to'rtinchi oyi (shu bobning 1–oyatiga va o'sha oyatning birinchi izohiga qarang). Ibroniyy kalendarining Tammuz oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendariga ko'ra, bu oy taxminan iyunning o'rtasidan boshlanadi.

39:3 *...shaharning O'rta darvozasidagi mahkamalarda qo'mondonlik qarorgohini joylashtirdilar* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasi *...shaharning O'rta darvozasida o'tirishdi*. Qadimgi paytlarda shahar darvozasi savdo–sotiq, ijtimoiy va huquqiy masalalarni hal qilish uchun odamlar yig'iladigan joy edi.

39:3 *...Nargal–Sharazar, Samgarnavu, bosh maslahatchi Sarsahim...* — yoki *...Samgarlik Nargal–Sharazar, bosh maslahatchi Navusarsahim...*

39:4 *Jordan vodiysi* — ibroniycha matnda *Araba*. Araba umumiy geografik nom bo'lib, bu oyatda Iordan vodiysiga nisbatan ishlatilgan. Shoh o'z lashkari bilan Iordan daryosidan kechib o'tib, ehtimol, Mo'ab va Ommon yurtiga qochmoqchi bo'lgan.

39:5 *Bobil* — ibroniycha matnda *Xaldehy*, o'sha vaqtda Bobil yurti shu nom bilan ham atalardi.

39:5 *Rivlo shahri* — bu shahar Orontes daryosi bo'yida, hozirgi Suriya hududida joylashgan edi.

39:8 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.

39:16 *Habashistonlik* — ibroniycha matnda *Kushlik*. 13:23 izohiga qarang.

39:16 *Obidmalek* — 38:7-13 ga qarang.

- 40:1** *Rama shahri* — 31:15 ning birinchi izohiga qarang.
- 40:5** *Bu yurtida qoladigan bo'lsang...* — yoki *Yeremiyo qayrilib ketmasidan oldin, Nabizaradon shunday dedi...* yoxud *Yeremiyo javob bermasidan oldin, Nabizaradon yana shunday dedi...*
- 40:6** *Mispax shahri* — Quddusdan qariyb 8 kilometr shimolda joylashgan.
- 40:8** *Yazaniyo* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Yozaniyo*. Uning Yazaniyo degan shakli 4 Shohlar 25:23 dan olingan.
- 40:9** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 10-oyatida ham bor).
- 41:1** *O'sha yilning yettinchi oyi* — miloddan oldingi 586 yilning yettinchi oyi (39:2 ga va o'sha oyatning izohiga qarang). Ibroniylar kalendarining Tishri oyi nazarda tutilgan (Tishri oyi Itanim oyi deb ham ataladi). Hozirgi kalendarga ko'ra, bu oy taxminan sentabrning o'rtasidan boshlanadi.
- 41:1** *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 41:1** *Mispax* — 40:6 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.
- 41:3** *Bobillik* — ibroniycha matnda *Xaldehy*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 17-18-oyatlarida ham bor).
- 41:5** *Shakam, Shilo' va Samariya* — sobiq Isroilga, ya'ni shimoliy shohlikka qarashli bu shaharlar sajda markazlari bo'lgan.
- 41:5** *...soqolini qirgan, kiyimlarini yirtgan, tanalarini tilgan edilar...* — soqol qirish, kiyimlarni yirtish va tanani tilish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi (yana 16:6 izohiga qarang). Bu odamlar Quddusning mag'lubiyati tufayli aza tutib, Chayla bayramida Xudoga sajda qilish niyatida Ma'badga ketayotgan bo'lishsa kerak.
- 41:7-9** *O'ldirgan odamlarning jasadlarini esa katta sardobaga tashladi* — qadimiy yunoncha tarjimadan. Ibroniylar matnda *Ismoil Gadaliyo tufayli o'ldirgan odamlarning jasadlarini sardobaga tashladi* yoki *Ismoil o'ldirgan odamlarning jasadlarini sardobaga* — *Gadaliyoning jasadi ustiga tashladi*.
- 41:7-9** *...bu sardobani Yahudo shohi Oso...qurdirgan edi* — Oso miloddan oldingi 911-870 yillarda, Basha miloddan oldingi 909-886 yillarda hukmronlik qilgan. Shoh Oso bu sardobani Mispax shahrini mustahkamlagan paytda qurdirgan bo'lsa kerak (3 Shohlar 15:20-22 ga qarang).
- 41:10** *Ommon yurti* — Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan.
- 41:12** *Givon* — bu shahar Mispaxdan bir necha kilometr uzoqlikda joylashgan edi.
- 42:1** *Ozariyo* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Yozaniyo*. Uning Ozariyo degan shakli 43:2 dan olingan.
- 43:3** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi.
- 43:10** *Navuxadnazar* — miloddan oldingi 605-562 yillarda Bobilda hukmronlik qilgan. U miloddan oldingi 605 yilda Karxamishdagi jangda fir'avn Nexoni mag'lub qildi (46:2 ga qarang). Bu oyatda esa Yeremiyo Navuxadnazarning ancha keyin — miloddan

oldingi 568-567 yillarda Misr ustidan qozongan zafariga ishora qiladi.

43:13 *Quyosh sajdagohi* — ibroniycha matndan soʻzma–soʻz tarjimasi *Quyosh uyi*. Misrliklarning quyosh xudosi Ra sajdagohiga ishora qilingan boʻlishi mumkin. Yoki shu sajdagoh joylashgan Geliopol shahri nazarda tutilgandir. Geliopol hozirgi Qohira shahridan qariyb 11 kilometr shimoli–sharqda, Nil daryosi boʻyida joylashgan edi.

44:1 *Taxpanxas va Nuf shaharlari* — 2:16 ning birinchi izohiga qarang.

44:1 *Misrning janubi* — ibroniycha matnda *Patro's*, Misr janubiy hududining qadimgi nomi.

44:15 *...Misrning shimoliy va janubiy hududida...* — ibroniycha matnda *...Misrda, Patro'sda...* (shu bobning 1–oyatiga qarang).

44:17 *samo qirolichasi* — 7:18 izohiga qarang.

44:30 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

44:30 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

44:30 *Xofra* — 37:5 ning birinchi izohiga qarang.

45:1 *Yohayiqim hukmronligining toʻrtinchi yili* — miloddan oldingi 605 yil (1:3 ning birinchi izohiga qarang).

45:1 *oʻrama qogʻoz* — 30:2 izohiga qarang.

45:1 *Yeremiyo yuqoridagi soʻzlarni...yozdirgandan soʻng...* — 36:1-4 ga qarang.

46:2 *Nexo* — miloddan oldingi 609-594 yillarda hukmronlik qilgan.

46:2 *Yohayiqim hukmronligining toʻrtinchi yili* — miloddan oldingi 605 yil (1:3 ning birinchi izohiga qarang). Firʻavn Nexoning Karxamishdagi magʻlubiyatidan soʻng Oʻrta yer dengizining sharqidagi yerlar Navuxadnazarga tobe boʻldi.

46:2 *Navuxadnazar* — 39:1 ning ikkinchi izohiga qarang.

46:9 *Habashistonlik* — ibroniycha matnda *Kushlik*. 13:23 izohiga qarang.

46:9 *Liviya* — ibroniycha matnda bu yurtning qadimgi nomi *Fut*.

46:9 *Lidiya* — ibroniycha matnda bu yurtning qadimgi nomi *Lud*. Bu yurt hozirgi Turkiyaning sharqida joylashgan edi.

46:11 *bokira qiz* — 4:31 izohiga qarang.

46:11 *Gilad* — 8:22 izohiga qarang.

46:14 *Nuf va Taxpanxas shaharlari* — 2:16 ning birinchi izohiga qarang.

46:15 *Jangchilaringiz magʻlub boʻladi...Egamizning Oʻzi ularni uradi* — yoki *Apis qochadi. Xudo Apisni urgani uchun, u dosh bermaydi*. Apis muqaddas buqaning nomidir. Memfis aholisi unga topinib, u xudo Ptaxning yerdagi qiyofasi deb ishonishardi.

46:16 *Ular qayta–qayta qoqiladilar...* — yoki *Xudo ularning hammasini qoqiltiradi...*

46:18 *Tovur togʻi...Karmil togʻi* — qadimgi Isroilning shimolidagi ikki togʻ.

46:20 *shimol soʻnasi* — Bobil lashkariga ishora (1:15 ga va oʻsha oyatning izohiga qarang).

46:23 *chigirtka* — baʼzan toʻda–toʻda boʻlib kelib, dalalardagi hosilga katta zarar

yetkazadigan hasharot.

46:24 *Shimoldagi xalq* — shu bobning 20–oyati izohiga qarang.

46:25 *No'* — Fiva nomi bilan ham ma'lum. Fiva shahri Misr janubiy hududining markazi bo'lib, Misr tarixida birmuncha vaqt poytaxt ham bo'lgan edi.

46:25 *Omon* — Misr xudolarining hukmdori hisoblangan. Bu xudo fir'avnlarning homiysi hisoblangan.

46:27 *...Yoqub...Isroil...* — Xudoning xalqi, ya'ni shimoliy va janubiy shohliklarning jamiki aholisi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang).

47:1 *G'azo shahri* — Filistiya o'lkasidagi Filist xalqiga qarashli bu shahar O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan.

47:4 *Tir va Sidon* — Finikiyada muhim ahamiyatga ega bo'lgan shaharlar. Filistlar bu shaharlar bilan ittifoq tuzgan edilar. Tir va Sidon Isroildan shimolda, O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan edi. Bugungi kunda bu yerlar Livan mamlakatining janubiy qismini tashkil qiladi.

47:4 *Xafto'r* — Krit nomi bilan ham ma'lum. Filist xalqining ajdodlari Krit orolidan kelgan edilar.

47:5 *Ashqalon* — Filistiya o'lkasidagi Filist xalqiga qarashli bu shahar O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan.

47:5 *...Filist zabardastlarining omon qolganlari* — yoki *...Filistlar vodiysida omon qolganlar*.

47:5 *...sochlarini qirdiradi...Qachongacha g'am chekib, badaningizni tilasiz?! — 16:6* izohiga qarang.

48:1 *Mo'ab* — bu yurt O'lik dengizning sharqida joylashgan edi.

48:1 *Navo...Xiratayim* — Mo'ab yurtidagi shaharlar.

48:1 *Uning qal'asi* — ibroniycha matnda *Mizgab*, Mo'ab yurtidagi noma'lum bir shaharga ishora bo'lishi mumkin.

48:2 *...Xashbon...Madmon...* — Mo'ab yurtidagi shaharlar.

48:3 *Xo'ronayim* — Mo'ab yurtidagi shahar.

48:9 *Mo'ab uchun qabr toshi tayyorlang, Ko'p o'tmay Mo'ab yo'q bo'ladi* — yoki *Mo'ab ustiga tuz soching, chunki Mo'ab taqir cho'lga aylanadi yoxud Qaniydi, Mo'abning qanotlari bo'lsa, Mo'ab uchib ketgan bo'lardi*.

48:13 *Baytildagi buzoq* — 3 Shohlar 12:28-33, 4 Shohlar 10:29 ga qarang. Xo'sheya 10:5-8 oyatlarga va Xo'sheya 10:5 ning izohlariga ham qarang.

48:17 *saltanat hassasi* — bu maxsus hassa bo'lib, shoh va hukmdorlarning hokimiyatini bildiruvchi ramz edi.

48:18 *Dibon* — Mo'ab yurtidagi mustahkam shahar.

48:19 *Aror* — Mo'ab yurtiga qarashli bu shahar Dibondan qariyb 10 kilometr janubi-sharqda, Arnon soyliги yaqinida joylashgan edi.

48:21 *Yaxaz* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Yaxzo*.

- 48:24** *Bozrax* — Mo‘ab yurtidagi shahar. 49:13 da aytib o‘tilgan Edom yurtining poytaxti Bozraxdan boshqa shahar.
- 48:26** *mast* — bu o‘rinda sharob Xudo g‘azabining ramzi bo‘lib, sharobdan mast bo‘lish Xudoning hukmiga duchor bo‘lishni bildiradi (25:15-29 ga va Ishayo 51:17-23 ga qarang).
- 48:31** *Xir–Xarasot* — ibroniycha matnda bu nomning boshqa varianti *Xir–Xares* (shu bobning 36–oyatida ham bor). Bu shahar Xir nomi bilan ham atalgan bo‘lib, Mo‘ab yurtining poytaxti edi.
- 48:32** *Men ham, Yazir shahri singari, sizlar uchun qayg‘uraman* — yoki *Men, Yazir shahridan ko‘ra, sizlar uchun ko‘proq qayg‘uraman*.
- 48:32** *Yazir shahri* — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana Ishayo 16:8 ga qarang). Ibroniycha matnda *Yazir dengizi*.
- 48:33** *uzum siqish chuqurlari* — qadimgi paytlarda odamlar uzumni qoyatoshga o‘yilgan chuqurga yoki tuproqdan qazilgan, tubiga va atrofiga zich qilib tosh terilgan chuqurga solib, sharbatini siqib olish uchun oyoqlari bilan ezardilar. Sharbat o‘sha chuqurdan yana boshqa bir chuqurga oqib tushardi.
- 48:35** *sajdagoh* — ibroniycha matnda *bamax*, ya‘ni “tepalik”. 7:31 ning ikkinchi izohiga qarang.
- 48:37** *...sochini oldirgan...soqolini qirib tashlagan...qo‘llarini tilgan...* — 16:6 izohiga qarang.
- 48:37** *...qanor o‘rab olgan* — qanor dag‘al qoramtir mato bo‘lib, echki yoki tuya junidan to‘qilgan. Qanorga o‘ranib olish umidsizlikni va qayg‘uli holatni ifodalaydi. Ko‘pincha bu harakat Xudodan kechirim so‘rab ibodat qilish va Undan madad tilash bilan birgalikda amalga oshirilgan.
- 48:38** *...tomlar ustida...* — u zamonlarda uylarning tomi tekis bo‘lib, odamlar tomga chiqib dam olishardi. Mo‘abda esa odamlar tom ustida orom olmay, qayg‘u va iztirob chekardilar.
- 48:41** *Mo‘ab shaharlari* — yoki *Xariyo‘t shahri*. Bu o‘rindagi ibroniycha so‘z *uning shaharlari* degan ma‘noni anglatishi yoki Xariyo‘t shahrining nomini bildirishi mumkin (shu bobning 24–oyatiga qarang).
- 48:45** *shoh Sixo‘nning shahri* — shoh Sixo‘n hukmronlik qilgan davrda Xashbon shahri Amor yurtining poytaxti edi (Qonunlar 2:24 ga qarang). Yeremiyo bu bashoratini aytgan paytda esa Xashbon shahri Mo‘ab shohligiga qarashli edi.
- 48:45** *Ammo olov chiqadi Xashbon shahridan...Isyonkor odamlarning boshini yeydi* — Sahroda 21:26-29 da ham Mo‘abning halokati shunga o‘xshash so‘zlar bilan tasvirlangan. Yana shu bobning 2–oyatiga va o‘sha oyatning izohiga qarang.
- 48:47** *...Men Mo‘ab xalqini yana farovonlikka erishtiraman* — yoki *...Men Mo‘ab xalqini asirlikdan ozod qilib, ona yurtiga qaytarib olib kelaman*.
- 49:1** *Ommon* — 41:10 izohiga qarang.
- 49:1** *Mo‘lax* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Milkom* (shu bobning 3–oyatida ham bor). Mo‘lax Ommon xalqining xudosi edi.

49:2 *Rabba* — Ommon yurtining poytaxti edi.

49:3 *Xashbon* — Mo'ab va Ommon yurtining chegarasidagi muhim shahar. Qaysi yurtning qo'li baland kelsa, o'sha yurt Xashbonga egalik qilardi. Yeremiyoning bu oyatdagi bashoratiga ko'ra, o'sha paytda Xashbon Ommonliklarning qo'li ostida bo'lgan. Yana 48:2 ga va o'sha oyatning izohiga qarang.

49:3 *Ay shahri* — Yoshua 7-8-boblarda hikoya qilingan Aydan boshqa shahar. Yoshua kitobidagi Ay shahri Iordan daryosining g'arb tomonida joylashgan edi. Mazkur oyatdagi Ay esa Mo'ab yurtiga qarashli shahar bo'lib, uning aynan qayerda joylashgani ma'lum emas.

49:3 *Qanorga o'ranib...* — 4:8 izohiga qarang.

49:3 *...Qayg'udan badaningizni tiling* — yoki *...Devor bilan o'ralgan shaharlaringizning ichida sarosimaga tushganingizdan u yoqqa, bu yoqqa yuguring*. Badanni tilish umidsizlikni va qayg'uli holatni ifodalaydi.

49:4 *qiz* — 4:31 izohiga qarang.

49:4 *Nechun kuching bilan maqtanasan? Sening kuching qirqiladi!* — yoki *Nechun hosildor vodiylaring bilan maqtanasan? yoxud Nega vodiylaring bilan maqtanasan? U yerda qon daryo bo'lib oqadi!*

49:6 *...Men Ommon xalqini yana farovonlikka erishtiraman* — yoki *...Men Ommon xalqini asirlikdan ozod qilib, ona yurtiga qaytarib olib kelaman* (shu bobning 39-oyatida ham bor).

49:7 *Edom* — bu yurt O'lik dengizning janubida joylashgan edi.

49:7 *Temon* — Edom yurtining shimolida joylashgan shahar va uning atrofidagi hudud. Bu o'rinda Temon Edomning she'riy nomi sifatida ishlatilgan (shu bobning 20-oyatida ham bor).

49:8 *Dedon* — Arabiston yarim orolining shimoli-g'arbida joylashgan shahar va uning atrofidagi hudud. O'sha davrda Dedonliklarning katta bir guruhi Edom yurtida istiqomat qilgan bo'lsa kerak.

49:8 *Esov nasli* — Isroil xalqi Yoqubdan, Edom xalqi esa Yoqubning akasi Esodan kelib chiqqan edi.

49:12 *Jazo kosasi* — Xudo g'azabining ramzi bo'lgan sharob kosasiga ishora. Mana shu sharobdan mast bo'lish Xudoning hukmiga duchor bo'lishni bildiradi (25:15-29 ga va Ishayo 51:17-23 ga qarang).

49:13 *O'z nomim bilan qasam ichib...* — 22:5 izohiga qarang.

49:13 *Bozrax shahri* — Edom yurtining poytaxti.

49:17-18 *Sado'm, G'amo'ra...* — 23:14 izohiga qarang.

49:21 *Qizil dengiz* — ibroniycha matnda *Yom-Suf*, ma'nosi *Qamish dengizi*. Bu oyatdagi mana shu nom hozirgi Aqaba qo'ltig'iga (ya'ni Qizil dengizning shimoli-sharqidagi qo'ltig'iga) ishora qiladi.

49:23 *Xomat bilan Arpad ahli* — hozirgi Suriyaning shimolida joylashgan shaharlar. Shimoldan kelgan dushman lashkarlari yo'l-yo'lakay bu shaharlarga ham hujum

qilishgan.

49:25 *Quvonch makoni* — qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *Quvonchim makoni*.

49:28 *Navuxadnazar* — 39:1 ning ikkinchi izohiga qarang.

49:28 *Kedar va Xazor* — Arabiston yarim orolining shimolida joylashgan yerlar.

49:32 *Sochini oldirib yurgan...* — 9:26 ning birinchi izohiga qarang.

49:34 *Zidqiyo* — 1:3 ning ikkinchi izohiga qarang.

49:34 *Elam yurti* — bu yurt Bobil yurtidan janubi-sharqda, hozirgi Eron hududida joylashgan edi.

50:1 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 8, 25, 35-oyatlarida ham bor).

50:2 *...Bel...Mardux...* — Bel Bobilning bosh xudosi edi. Bel Mardux ismi bilan ham tanilgan.

50:5 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion* (shu bobning 28-oyatida ham bor). 3:14 izohiga qarang.

50:10 *Bobil* — ibroniycha matnda *Xaldey*, o'sha vaqtda Bobil yurti shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 45-oyatida ham bor).

50:11 *...Yaylovdagi buzoqday...* — qadimiy yunoncha va lotincha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *...Bug'doy yanchayotgan ho'kizday...*

50:17 *Isroil xalqi* — shimoliy va janubiy shohliklarning xalqi nazarda tutilgan (2:4 izohiga qarang). Shu bobning 20-oyatida esa bu ikkala shohlik "Isroil" va "Yahudo" deb alohida-alohida aytib o'tilgan.

50:17 *Ossuriya shohi* — Tig'latpilasarning o'g'li Shalmanasar yoki Shalmanasarning vorisi Sargon II nazarda tutilgan bo'lishi mumkin (4 Shohlar 17:3-6 ga va o'sha oyatlarning izohlariga qarang).

50:17 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

50:19 *...Karmil...Bashan...Efrayim...Gilad...* — ilgarilari bu yerlar sobiq Isroilga, ya'ni shimoliy shohlikka qarashli edi.

50:21 *Marotayim* — Bobil yurtidagi yerlarning ibroniycha nomi. Bu yerlar Dajla va Furot daryolari kesishgan joydagi Fors qo'ltig'i yaqinida joylashgan. Ibroniychada Marotayim nomi *ikki barobar itoatsiz* degan ma'noni bildiradi, bu oyatda Bobil shu nom bilan ta'riflanadi.

50:21 *Paxo'd* — Bobil yurtining janubi-sharqida yashagan xalqning nomi. Ibroniychada Paxo'd nomining ma'nosi *jazo* bo'lib, bu oyatda Bobil xalqining qismatiga ishora qiladi.

50:40 *Sado'm, G'amo'ra...* — 23:14 izohiga qarang.

50:42 *qiz* — 4:31 izohiga qarang.

51:1 *uning aholisi* — ibroniycha matnda *Leb-qamay*, Bobil aholisiga nisbatan ishlatilgan yana bir nom.

51:4 *Bobil* — ibroniycha matnda *Xaldey*, o'sha vaqtda Bobil yurti shu nom bilan ham

atalardi (shu bobning 54–oyatida ham bor).

51:7 *mast* — bu o‘rinda sharob Xudo g‘azabining ramzi bo‘lib, sharobdan mast bo‘lish Xudoning hukmiga duchor bo‘lishni bildiradi (25:15-29 ga va Ishayo 51:17-23 ga qarang).

51:10 *Quddus* — ibroniycha matnda *Sion* (shu bobning 35–oyatida ham bor). 3:14 izohiga qarang.

51:11 *Midiya shohlari* — Midiya shohligiga qarashli kichkina shohliklar. Bu shohliklar Bobil yurtidan shimoli–sharqda joylashgan edi (yana shu bobning 27–oyatiga va o‘sha oyatning izohiga qarang). Ular Forslarga qo‘shilib, Bobilga hujum qilgan edilar.

51:13 *Hayoting ipi uzildi* — o‘limni bildiruvchi ibora. Ishayo 38:12 ga qarang.

51:14 *Chigirtkaday* — 46:23 izohiga qarang.

51:24 *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o‘sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 35–oyatida ham bor).

51:27 *Ararat, Minnax va Ashkanoz shohliklari* — Bobil yurtidan shimolda joylashgan bo‘lib, Midiya shohligiga qaram edi (shu bobning 28–oyatiga qarang).

51:32 *...To‘qaylarga o‘t qo‘yildi...* — qochgan odamlar baland qamishlar orasiga yashirinishardi.

51:33 *Qiz* — 4:31 izohiga qarang.

51:33 *...u yanchiladi* — donni boshqodan ajratish jarayoni yanchish deyiladi. Qadimgi Yaqin Sharqda bu ish don boshloqlarini tayoq bilan urish, ustidan tepkilash yoki xo‘ptir yurgizish orqali bajarilgan (xo‘ptir — ostiga uchli tosh yoki temir mahkamlangan og‘ir taxta). Yanchish so‘zi ko‘pincha Eski Ahdda hukmga yoki urushda halokatga duchor bo‘lishga nisbatan ko‘chma ma‘noda ishlatilgan.

51:34 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

51:35 *tanam* — yoki *men va qarindoshlarim*.

51:39 *mast* — shu bobning 7–oyati izohiga qarang.

51:41 *Bobil* — ibroniycha matnda *Shashax*, Bobilga nisbatan ishlatilgan yana bir nom.

51:44 *Bel* — Bobilning bosh xudosi edi. Mardux ismi bilan ham tanilgan.

51:59 *Zidqiyo hukmronligining to‘rtinchi yili* — miloddan oldingi 593 yil (1:3 ning ikkinchi izohiga qarang).

51:60 *o‘rama qog‘oz* — 30:2 izohiga qarang.

52:1 *Zidqiyo yigirma bir yoshida shoh bo‘ldi...* — miloddan oldingi 597 yil (1:3 ning ikkinchi izohiga qarang). Shoh Navuxadnazar Yohayixinni Bobilga surgun qilgandan keyin Yahudo taxtiga Zidqiyoni o‘tqizdi (37:1 va 4 Shohlar 24:8-17 ga qarang).

52:1 *Yeremiyo* — Yeremiyo payg‘ambardan boshqa odam.

52:4 *Zidqiyo hukmronligining to‘qqizinchi yili o‘ninchi oyi* — miloddan oldingi 589 yilning o‘ninchi oyi. Ibroniylar kalendarining Tabat oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendariga ko‘ra, bu oy taxminan dekabrning o‘rtasidan boshlanadi.

52:4 *Navuxadnazar* — 21:2 izohiga qarang.

- 52:4** *qamal inshootlari* — 33:4 izohiga qarang.
- 52:5** *Zidqiyohukmronligining o'n birinchi yili* — miloddan oldingi 586 yil.
- 52:6** *To'rtinchi oy* — ibroniy kalendarining Tammuz oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendariga ko'ra, bu oy taxminan iyunning o'rtasidan boshlanadi.
- 52:7** *Bobilliklar* — ibroniycha matnda *Xaldeylar*, o'sha vaqtda Bobilliklar shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 17-oyatida ham bor).
- 52:7** *Iordan vodiysi* — ibroniycha matnda *Araba*. Araba umumiy geografik nom bo'lib, bu oyatda Iordan vodiysining bir qismiga, aynan O'lik dengizning shimolidagi yerlarga nisbatan ishlatilgan.
- 52:8** *Bobil* — ibroniycha matnda *Xaldey*, o'sha vaqtda Bobil yurti shu nom bilan ham atalardi (shu bobning 14-oyatida ham bor).
- 52:9** *Rivlo shahri* — bu shahar Orontes daryosi bo'yida, hozirgi Suriya hududida joylashgan edi.
- 52:12** *Navuxadnazar hukmronligining o'n to'qqizinchi yili beshinchi oyi* — miloddan oldingi 586 yil. Oyatdagi voqea Quddus qulagandan keyin bir oy o'tgach yuz bergan edi (shu bobning 6-7-oyatlariga va 6-oyatning izohiga qarang).
- 52:15** *qolgan-qutgan hunarmandlar* — Navuxadnazar bundan o'n bir yil oldin, ya'ni miloddan oldingi 597 yilda, ko'p hunarmandlarni o'zi bilan Bobilga olib ketgan edi (4 Shohlar 24:12-16 ga qarang).
- 52:17** *...bronza ustunlarni, aravalarni, bronza hovuzni...* — 3 Shohlar 7:15-39 ga qarang.
- 52:20** *...hovuzga, hovuz ostidagi o'n ikkita buqaga va aravalarga...* — qadimiy yunoncha tarjimadan (yana 3 Shohlar 7:25 ga qarang). Ibroniycha matnda *...hovuzga, aravalarni ostidagi o'n ikkita buqaga...*
- 52:21** *...balandligi 18 tirsak, tevaragi 12 tirsak...* — balandligi taxminan 8,1 metrga, tevaragi taxminan 5,4 metrga to'g'ri keladi.
- 52:22** *5 tirsak* — taxminan 2,3 metrga to'g'ri keladi.
- 52:22** *anor* — qadimgi paytlarda hayot ramzi edi.
- 52:28** *Hukmronligining yettinchi yili* — miloddan oldingi 597 yil.
- 52:29** *o'n sakkizinchi yili* — miloddan oldingi 586 yil.
- 52:30** *yigirma uchinchi yili* — miloddan oldingi 581 yil.
- 52:31** *...Bobil taxtiga Evilmardux o'tirdi* — u Navuxadnazarning o'g'li bo'lib, miloddan oldingi 562-560 yillarda Bobilda hukmronlik qilgan.
- 52:31** *o'n ikkinchi oy* — ibroniy kalendarining Adar oyi nazarda tutilgan. Hozirgi kalendariga ko'ra, bu oy taxminan fevralning o'rtasidan boshlanadi.